

ZÁVĚREČNÁ ZPRÁVA Z VÝZKUMU

→ Situační analýza zaměřená na zmapování stávající nabídky na trhu institucionální podpory a realizace programů multikulturní výchovy v ČR ve vztahu k různým cílovým skupinám

**Situační analýza zaměřená na zmapování stávající nabídky na trhu
institucionální podpory a realizace programů multikulturní výchovy
v ČR ve vztahu k různým cílovým skupinám**

Projekt byl uskutečněn díky finanční podpoře Evropské unie.

Ministerstvo kultury
České republiky

Seznam autorů:

Máša Bořkovicová (MB)

Markéta Hajská (MH)

Dana Moree (DM)

Petra Morvayová (PM)

Obsah

1. Úvod	5
1.1. Popis výchozí situace (MH)	5
1.2. Cíle výzkumu (MH)	5
1.3. Popis realizace výzkumu (MH)	5
1.4. Metodologie zpracování dat (MH)	6
1.5. Definování vzorku projektů MKV/IKV a jejich klasifikace (MH)	6
2. Teoretická východiska	9
2.1. Vyjmenujte mi různá adjektiva, kterými bychom váš projektu mohli označit... (PM)	9
2.2. Označil byste projekt jako MKV, IKV, jinak? Je mezitím nějaký rozdíl? (PM)	10
2.3. Jak jste se k problematice MKV/IKV dostal/a? (MB)	14
2.4. Jaké máte další osobní zkušenosti s MKV/IKV? (MB)	15
2.5. Představte si, že jste v situaci, kdy musíte člověku, který v životě neslyšel pojem „multikulturalismus“, vysvětlit, o co se jedná...Co byste řekl/a? (PM)	16
2.6. Jak byste vysvětlili pojem „kultura“? (PM)	19
2.7. Jsou nějaké další důležité pojmy MKV, které v rámci projektu používáte? (PM)	23
2.8. Co podněcuje potřebu po MKV? (PM)	27
2.9. Co je účelem MKV, jejím cílem?(PM)	28
2.10. Čerpáte při Vaší práci z nějaké odborné literatury ? Setkala jste se s nějakými teoretickými východisky multikulturalismu?(PM)	28
2.11. Může mít MKV i negativní vliv? (PM)	34
2.12. Shrnutí za oblast teoretická východiska (PM)	35
3. Identita	36
3.1. Identita – teoretická východiska (DM)	36
3.2. Vyhodnocení výzkumu (DM)	36
3.2.1. S jakými typy odlišnosti MKV pracuje? (DM)	37
3.2.2. Do jaké míry se překrývá MKV s programy podpory národnostních menšin? (DM)	38
3.3. Závěry(DM)	39
4. Metody	
4.1. Východiska analýzy metodiky, obsahu a evaluace: kritéria kategorizace fenoménů (PM)	41
4.2. Teoretická východiska hodnocení přístupů ve výuce příjemců (PM)	41
4.3. Vyhodnocení výzkumu – metody (PM)	41
4.3.1. Jaké metody konkrétně používáte při samotné práci s cílovou skupinou, zkuste to popsat co nejpodrobněji... (PM)	42
4.3.2. Co dalšího by se vše dalo podle Vás vměstnat pod termín „metodika“ projektů MKV, IKV? (PM)	43
4.3.3. Je nějaká metoda, kterou cíleně nepoužíváte? (PM)	45
4.3.4. Jak děláte evaluaci? Jak často, jak ji využíváte? (PM)	47
4.4. Shrnutí za oblast metodiky a metod (PM)	49

5. Cíle	50
5.1. Cíle multikulturní výchovy (DM)	50
5.2. Vyhodnocení výzkumu (DM)	51
5.2.1. Co je cílem projektu? (DM)	52
5.2.2. Čeho byste chtěl/a dosáhnout obecně? Popište ideální stav. A realisticky? (DM)	52
5.2.3. Otázky na cíle MKV (DM)	53
5.2.4. Jak se vám daří dosahování cílů? (DM)	56
5.2.5. Zkoušíte zpětně analyzovat dosahování cílů? Jak? (DM)	56
5.3. Závěry (DM)	57
6. Reflexe	59
6.1. Na jaké potíže při realizaci (přípravě) projektu narážíte? Proč? (MH)	59
6.2. Na jaké překážky narážíte ze strany samotných příjemců? Proč? (MH)	63
6.3. Orientujete se v nabídce MKV v ČR? Pokud ne, proč? (MH)	68
6.4. Orientujete se v nabídce grantových výzev v oblasti MKV v ČR? (MH)	69
6.5. Byl váš projekt podpořen v rámci grantové výzvy zaměřené na MKV? Pokud ano, dal by se zařadit i do jiné výzvy, do jiné oblasti, do které? (MH)	70
6.6. MKV před několika málo lety neexistovala. Čím si vysvětlujete náhlý boom MKV projektů a programů v ČR? (MH)	70
6.7. Jaké všechny typy aktivit lze podle vás označit jako aktivity MKV? (MH)	75
6.8. Bylo by možné jednotlivé projekty MKV, které jsou u nás realizované, nějakým způsobem roztrždit? (MH)	76
6.9. Existují podobné projekty tomu vašemu? Pokud ano, jaké to jsou? (MH)	79
6.10. Kdybyste měl/a svůj projekt srovnat s jinými, jaké by byly rozdíly? (PM)	79
6.11. Jaká je podle vašeho osobního názoru situace v oblasti MKV v ČR? V čem jsou mezery? V čem se dělají chyby? A naopak? (MH)	81
7. Závěry výzkumu (MH, PM, DM)	87
Příloha 1: Seznam realizátorů MKV projektů, kteří se účastnili výzkumu	90

1. Úvod

1.1. Popis výchozí situace

Výzkum programů multikulturní výchovy vznikl jako reakce na situaci v ČR, kdy vedle sebe existuje celá řada nezávislých vzdělávacích programů, které směřují ke kultivaci mezikulturní tolerance. Tyto programy vycházejí z různých teoretických pozic, liší se svými aktivitami i cílovými skupinami. Může se jednat o školní akce (reagující na průřezové téma MKV), aktivity neziskových organizací zacílené na majoritní či minoritní mládež, programy univerzit, organizací pracujících s imigranty a uprchlíky apod. Tyto organizace většinou docházejí k originálním pojetím multikulturní snášenlivosti i vlastním způsobům, jak jich dosahovat. Vzhledem k tomu, že tato vědění jsou roztržštěná a nesystematizovaná, často dochází k tomu, že se opakují staré omyly a organizace každá zvláště procházejí řadou slepých cest, kterým by se mohly vyhnout.

1.2. Cíle výzkumu

Cílem výzkumu bylo shromáždit a analyzovat co nejširší množství informací o programech multikulturní výchovy (dialogu, soužití) a provést analýzu jejich efektivity. Výsledky výzkumu měly být dále šířeny mezi „multikulturní vzdělavatele“, odbornou i širší veřejnost.

1.3. Popis realizace výzkumu

Obsahem první fáze výzkumu (srpen až září 2007) byla situační analýza zaměřená na zmapování stávající nabídky na trhu institucionální podpory a realizace programů multikulturní výchovy v ČR ve vztahu k různým cílovým skupinám. Prvním krokem této fáze byl *desk research* spočívající v identifikaci relevantních programů. Na základě shromážděných předběžných informací o vytypovaných programech, získaných především z webstránek jednotlivých poskytovatelů, byl vytvořen seznam těchto programů. V rámci *desk research* bylo nalezeno celkem 94 relevantních projektů MKV/IKV.

Expertní skupina potom vytypovala vhodná kritéria pro třídění a kategorizaci těchto programů. Na základě těchto kritérií došlo ke kategorizaci faktografických informací, které se k nim vztahují (např. cílová skupina, právní forma poskytovatele, způsob financování, tematická náplň, časová dotace apod.). Dále byl vytvořen soubor, kde byly projektům přiřazeny kódy dle jednotlivých kritérií, a tento soubor byl odeslán ke statistickému zpracování pomocí shlukové analýzy. Na základě výsledků byl vybrán vzorek 40 programů tak, aby odrážel variabilitu a šíři těchto programů. Následně byla vytvořena metodika výzkumu a vzápětí také struktura interview určeného pro výzkum. Výstupem přípravné fáze projektu byla dílčí průběžná zpráva a prezentace projektu v prostorách Institutu umění – Divadelního ústavu.

V další, výzkumné fázi navštívili výzkumníci vytypované poskytovatele. S žádostí o účast na výzkumu bylo oslovených celkem 47 organizací, v sedmi případech byla schůzka zamítnuta. Celkově bylo provedeno 40 výzkumných rozhovorů. Rozhovory realizovalo celkem 5 výzkumníků v měsících říjen a listopad 2007.

S zástupci realizátorů MKV/IKV programů byly provedeny *hloubkové rozhovory* zaměřené na jejich ideová východiska a cíle, na použité vzdělávací metody a techniky, na vztah k oficiálním dokumentům a legislativním rámcům vymezujícím pole multikulturního vzdělávání v ČR a v EU, na problémy spjaté s jejich realizací, způsoby komunikace s cílovou skupinou, spolupráce s dalšími organizacemi apod.

Během následných expertních konzultačních schůzek s výzkumníky a metodikem výzkumu byla

dotvořena metodologie zpracování dat, na základě které došlo v průběhu prosince 2007 ke zpracování získaných dat a jejich interpretaci a zhodnocení v kontextu multikulturního vzdělávání experty a koordinátorkou projektu. Součástí výzkumu byla i identifikace a *analýza oficiálních dokumentů* legislativního i metodického charakteru, které tvoří institucionální rámec poskytování příslušných programů.

1.4. Metodologie zpracování dat

V rámci výzkumu jsme získali data celkem od 40 poskytovatelů projektů MKV. Výstupem hloubkových interview byly přepisy rozhovorů, v kterých byly odpovědi rozdělené podle jednotlivých otázek. Data byla zpracována kombinací kvalitativní a kvantitativní analýzy. Při kvalitativní analýze byly údaje od jednotlivých organizací rozčleněny podle jednotlivých tematických okruhů, a dále podle jednotlivých otázek dle struktury rozhovoru. Rozhovor obsahoval celkem 51 otázek, z toho 30 bylo vytypováno k zpracování pomocí kvalitativní analýzy. U dat zpracovávaných kvalitativní analýzou jsme se rozhodli z etických důvodů zachovat anonymitu, informace o názvech projektu, realizátorech a místech realizace tak byla finálně editorem vynechána. Závěry zpracovávatelů jsme se snažili doložit přímými citacemi z přepisů rozhovorů s respondenty, u kterých je právě z důvodů anonymity cíleně vynechán citační odkaz. Pomocí kvantitativní analýzy byla zpracována především ta část dat, jejímž výstupem je tabulka Přehled projektů MKV, které byly podrobeny výzkumu. Data obsažená v tabulce přehledů projektů naopak naplňují záměr projektu poskytnout zájemcům přehled o programech a projektech MKV realizovaných v ČR, obsahují tedy adresné údaje o organizacích, které se zúčastnily výzkumu. Jedním z rizik výzkumu zůstává, že realizátor výzkumu i zpracovatelé kvalitativní části výzkumu jsou zároveň sami zapojeni do některých projektů, které byly podrobeny zkoumání. I při snaze o maximální objektivitu mohla tato skutečnost výsledky výzkumu zkreslit.

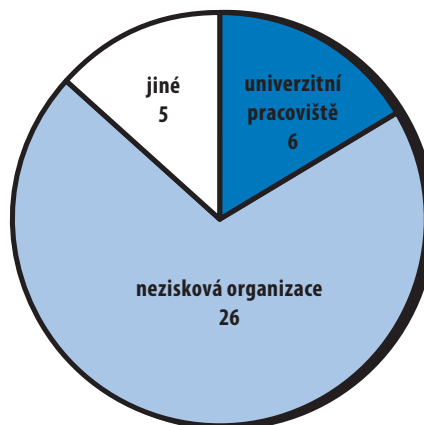
1.5. Definování vzorku projektů MKV/IKV a jejich klasifikace

Z celkem 40 projektů, které byly předmětem výzkumu, bylo:

a) z hlediska kategorizace dle typu poskytovatele:

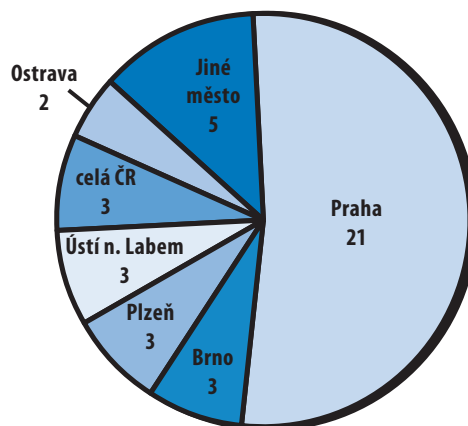
- 6 univerzitních pracovišť
- 26 neziskových organizací (občanská sdružení, obecně prospěšné společnosti)
- 1 knihovna
- 1 církevní organizace
- 1 pedagogický institut
- 1 společnost s ručením omezeným
- 1 výzkumný ústav

U dvou organizací bylo podrobeno výzkumu více projektů (v jednom případě 3, ve druhém případě 2)

b) z hlediska kategorizace dle místa realizace projektu:

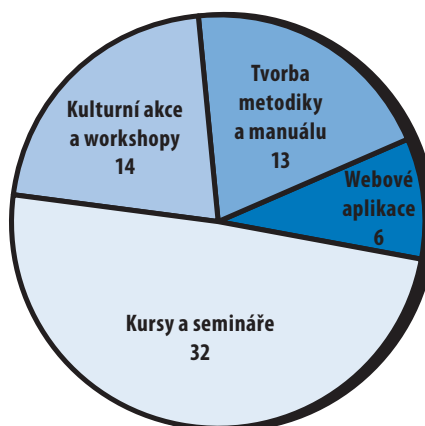
- 21 projektů bylo realizováno v Praze
- 3 projekty bylo realizovány v Brně
- 3 projekty bylo realizovány v Plzni
- 3 projekty bylo realizovány v Ústí nad Labem
- 3 projekty bylo realizovány ve více městech ČR zároveň
- 2 projekty bylo realizovány v Ostravě
- 5 projektů bylo realizovaných v jiném městě v ČR (Liberec, Jihlava, Olomouc, Rostoky u Prahy, Teplice)

c) z hlediska kategorizace dle typu aktivit

Projekty byly pracovní rozčleněny podle typu poskytované aktivity/aktivit. Velká část projektů se přitom nevěnuje pouze jedné aktivitě, ale hned několika zároveň, které se pak doplňují a jsou vzájemně provázané. Jedná se o následující aktivity:

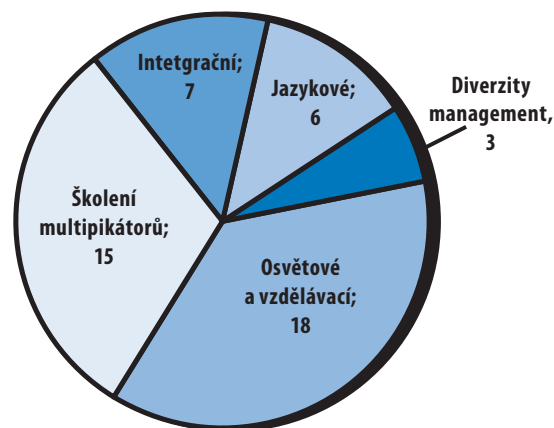
1. tvorba metodiky a manuálů
2. webová stránka – neziskové organizace i univerzitní pracoviště, které vytváří webovou stránku pro veřejnost /majoritu nebo děti a mládež s cílem zvýšit informovanost o menšinách / programech nebo touto formou šíří metodiku MKV
3. kurzy a semináře
4. kulturní akce a semináře (filmy, divadla, výstavy, veřejné prezentace atp.) včetně akcí multikulturních center (multikulturní besedy, večery, večere, dílny, setkávání atp., zaměřené buď na cizince / migranty anebo na setkávání cizinců / minorit s majoritou)

Jelikož největší počet poskytovatelů multikulturní výchovy se zaměřuje na kurzy a semináře pro různé cílové skupiny (celkem 32 poskytovatelů), provedli jsme další roztřídění této subkategorie.

Realizované kurzy a semináře se tedy dělí na:

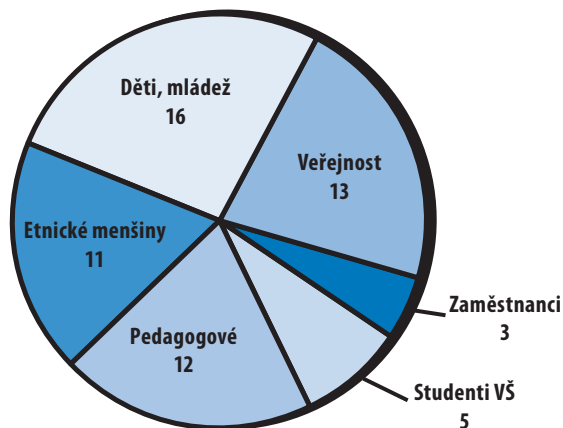
1. jazykový kurz pro cizince – většinou neziskové organizace zaměřené na pomoc / integraci cizinců, uprchlíků, migrantů. Nejčastěji čeština pro cizince za pomoci metod MKV.
2. diversity management – interkulturní management poskytovaný neziskovými organizacemi a komerčními subjekty, jejichž cílem je připravit zejména zaměstnance a pracovníky na setkání s odlišnostmi / jinou kulturou
3. vzdělávací osvětové programy – do této kategorie spadají všechny vzdělávací kurzy, semináře a besedy, jejichž cílem je předat informace majoritě / veřejnosti a zvýšit jejich toleranci směrem k menšinám
4. integrační programy – vzdělávací kurzy, semináře a besedy, zaměřené především na minority/ cizince / migranty, které mají napomoci jejich integraci do společnosti
5. školení multiplikátorů - kurzy a semináře pro učitele a lektory, které se v nich učí metodám MKV a jejího předávání dalším cílovým skupinám. Do této kategorie je zařazeno i vzdělávání budoucích učitelů na pedagogických fakultách

d) z hlediska cílové skupiny

Projekty multikulturní výchovy lze třídit z hlediska cílových skupin, na které je projekt zaměřen. Jednotlivé cílové skupiny byly pracovně roztříděny do šesti kategorií.

1. pedagogičtí pracovníci (tj. učitelé, pedagogičtí pracovníci, popř. lektori)
2. etnické menšiny, migranti (tj. dále i cizinci, azylanti, Romové)
3. děti, mládež (včetně studentů základních a středních škol)
4. veřejnost
5. zaměstnanci (státní správy, NGO i soukromé firmy)
6. studenti VŠ

2. Teoretická východiska

Část dotazníku, která se skládala z otázek na teoretická východiska projektů MKV/IKV, se skládala z těchto otázek:

1. Vyjmenujte mi různá adjektiva, kterými bychom váš projekt mohli označit...
2. Označil/a byste projekt jako MKV, IKV, jinak? Je mezi tím nějaký rozdíl?
3. Jak jste se k problematice MKV, IKV dostal/a?
4. Jaké máte další osobní zkušenosti s MKV / IKV?
5. Představte si, že jste v situaci, kdy musíte člověku, který v životě neslyšel pojem „multikulturalismus“ vysvětlit, o co se jedná...Co byste řekl/a?
6. Jak byste vysvětlili pojem kultura?
7. Jsou nějaké další důležité pojmy MKV, které v projektu používáte?
8. Co podněcuje potřebu po MKV?
9. Co je účelem MKV, jejím cílem?
10. Čerpáte při vaší práci z nějaké odborné literatury? Setkal/a jste se s nějakými teoretickými východisky multikulturalismu?
11. Může mít MKV i negativní vliv?

2.1. Vyjmenujte mi různá adjektiva, kterými bychom váš projektu mohli označit...

celkem k dispozici odpovědí : 40

Projekty realizované v ČR reprezentují celou řadu aktivit, k nimž mají respondenti určitý osobní vztah. Tomu také odpovídají jednotlivé řetězce asociací. Respondenti používají pro charakteristiku svých projektů **pozitivní adjektiva**. Respondenty většinou napadají adjektiva, která též patrně velmi významně souvisejí s vizí, kterou realizací projektu sledují. Je zajímavé, že na základě subjektivních asociací k projektům se dá sledovat, že realizátoři patrně obecněji tendují k určité snaze reagovat a měnit stav věcí. Tendence k inovativnímu myšlení, aktivitě, otevřenosti, spolupráci, určitého pojetí humanity, komunikaci, dialogu, diskusi, poznávání a setkávání s něčím neobvyklým, novým, jsou patrné. Na druhé straně právě subjektivní vize směrem k cílům a určité tendence v přístupech či optiky náhledu na diverzitu mohou významně omezovat aktivity samotné a jejich významnost pro příjemce či výsledný stav věcí. Adjektiva se dají pod určitou perspektivou shrnout do určitých kategorií: adjektiva charakterizující formu, obsah, realizaci, rozsah časový, rozsah prostorový.

Nejčastěji se objevují **adjektiva poukazující k nějaké změně oproti stavu minulému** nebo ke zvláštnosti projektu (13), tedy adjektiva jako **nový, inovativní, jedinečný, průkopnický, první nebo specifický**, reformní, dále ne-tradiční, alternativní, novodobý, aktuální, nové podání, mladý.

Respondenty také nejčastěji napadají adjektiva **odkazující k určité formě kooperace** (7): **spolupracující, propojující, synergický, kooperativní**.

Adjektiva charakterizující projekt v jakési „bezbariérovosti“, jako **otevřený, přístupný, dostupný**, jsou uvedena šestkrát.

Čtyřikrát se shodně objevují charakteristiky **interkulturní** (4) a **multikulturní** (4), ale i transkulturní (2), komunitní (1), **vietnamské, pro-romské, menšinové, národnostní**.

Dále respondenti charakterizují projekty adjektivy odkazujícími k aktivnímu obsahu: **interaktivní** se objevilo v pěti případech, **dynamický, aktivizující, motivující, hravý, tvůrčí** (5), nesvázané, živelný, hektické.

Obsahově jsou projekty hodnoceny jako **rozmanité, různorodé, pestré, ne-monotematické, multi-**

disciplinární, heterogenní (5), diskusní, umožňující výměnu názorů, komunikativní, debatní (4), informativní (2), ucelené, komplexní (2), odborné, odborně kvalitní (3), audiovizuální, narativní, didaktické, zážitkové (2), metodologicky jednoduché (6), poskytující pozitivní příklad, osvětové (3), bezkonfliktní x konfrontační, filozofický, lidskoprávní, teoretický, obecný, kulturní, kulturně respektující, kulturně senzitivní, badatelský, pravdomluvný, lidský až člověčí, přijímající, společné hledající, reflexi zdůrazňující, proti-předsudkový, nezaujatý, ne-xenofobní, podporující, setkávání, blízkost, sbližovací porozumění, postavený na důvěře, proměňující, neformální, bezprostřední, vzájemný, pečující, integrační, zemědělský, ostýchavé.

Projekty dle respondentů přinášejí určité poznání: **zprostředkující, seznamovací, poznávací (4),** vzdělávací (2).

Projekty mají dle subjektivního pohledu respondentů určitý výsledek: **efektivní, účinný, úspěšný (4),** prakticky využitelné, užitečné, přínosné, potřebné (4), ověřeny, a jsou hodnoceny jako populární, oblíbený, zajímavý (4), přátelský (2), geniální, nejlepší (respondent odpovídá s nadsázkou), senzační, dobré.

Projekty jsou často charakterizovány jako **dlouhodobé, koncepční, systematické, navazující, kontinuální (6),** ale i **zatím nenavazující.** Tj. respondenti nepovažují své aktivity za jednorázové, časově omezené.

Realizace projektů dostává atributy jako obtížné, náročné (4), kvalitní (5), potěšující, radostné, zábavné (3). Co do rozsahu jsou projekty dle respondentů mezinárodní (2), rozsáhlé, plošné, ale i úzce zaměřené, regionální, kolektivní, samostatný, individuální, venkovský. Objevila se i adjektiva charakterizující projekt dominantně jako ziskový, jinde naopak jako dominantně neziskový či ekonomický a transparentní.

2.2. Označil/a byste projekt jako MKV, IKV, jinak? Je mezitím nějaký rozdíl?

celkem k dispozici odpovědi: 40

Tyto pojmy jsou obecně velmi často stavěny do pozice synonym či alespoň uváděny shodně jako nástroje k „budování“ multikulturalismu. I v odborné literatuře se tyto termíny víceméně volně zaměňují. Tento stav potvrzují v odpovědích i naši respondenti. Považují ve 12 případech svůj projekt spíše za interkulturní, devět respondentů pak za multikulturní, dvakrát za multikulturní i interkulturní zároveň, pětkrát je projekt považován za transkulturní, z toho jednou za multikulturní a transkulturní zároveň. V osmi případech respondentům termíny různým způsobem splývají nebo nepovažují za důležité, blízkost nebo nejednoznačnost termínů ovšem reflektují i respondenti, kteří nakonec v odpovědi preferovali IK nebo MK. Zajímavostí je, že v pěti případech je jednoznačně reflektováno, že pojem multikulturní je svázán zejména s terminologií rámcových nebo grantových programů, což také určuje jeho používání respondentem. Pojem multikulturní je takto svázán s konceptem vládních politik nebo konceptem zadavatele, nikoli potřebou realizátora. Šest respondentů považuje svůj projekt za charakterizovatelný jinak než na termínem interkulturní nebo multikulturní.

PŘEHLED:

Výklad pojmů, který užívají pro označení projektu:

Interkulturní:

- ➔ *No, ono to fakt splývá...já jsem se nad tím několikrát zamýšlel, já používám prostě slovo interkulturní...které vnímám jako nějaký vztah, může tam být clash, je to „inter“, je to mezi. To „multi“ je takové všeobecnější. Interkulturní používám radši proto, že se zaměřuji přímo na vztah, na rozdíly, na to něco mezi... Když je někdo interkulturně kompetentní, tak je multikulturně kompetentní... když je člověk interkulturně kompetentní, opravdu, tak je jedno, jestli přijede na Aljašku nebo do Papuy Nový Guiney. Prostě protože v obou těch destinacích se umí efektivně adaptovat.*

- *Pojem „interkulturní“ je asi bližší tomu, co děláme – ovšem slovíčko „multikulturní“ vychází z legislativy*
- *Vzhledem k rétorice státního školství jde o projekt MKV, vzhledem k přístupu našeho týmu jde o IKV – jde o nauku o setkávání různých kultur a o prostředí a následcích, které toto setkávání plodí ... Samozřejmě je dopad projektu omezen tím, že se jedná o publikaci ...*
- *Nejsem si jistá, ale asi spíš interkulturní. Protože jde spíš o dialog mezi kulturami, o zprostředkování nějaké zkušenosti, než o prezentaci více kultur v rámci jednoho projektu. Multikulturní je spíš o multikulturní společnosti, o tom, jak v ní žít. Ale ten rozdíl vlastně není moc velký, dost často to chápu jako synonymum.*
- *Spíš interkulturní. Ono se hodí oboje, ale to interkulturní mi přijde víc interaktivní. Je to skutečně postaveno na interakci mezi dětmi, mezi komunitami. Vzájemné poznávání. To byla jedna z našich premis, kterými jsme začínali, že do MK projektu patří i Čech. Potřebujeme tam české děcka, protože neděláme nějakou exotiku. Děláme něco vzájemně, komunikaci.*
- *Interkulturní. Kolem toho jsou pořád diskuse. Já jsem se rozhodla používat termín interkulturní, poněvadž z definice na mě dýchá více partnerství, vzájemného obohacování. Všechny strany jsou stejně aktivní. Multikulturní může být i o nás bez nás.*
- *Já bych řekl spíš interkulturní v tom smyslu, že se jedná většinou o to, že někdo z české kultury se dostane někam jinam nebo že někdo přijde sem. Je to většinou o setkání dvou kultur. I když taky se dá říct, že ve velkých firmách je celé prostředí celkem multikulturní. Velmi často se například při školení mluví o různých..., že tam například můžou být Němci nebo další elementy. Velké firmy jsou už mezinárodní, dalo by se říct multikulturní. Interkulturní vnímám spíš jako vztah mezi dvěma nebo více kulturami. Multikulturní je velmi často vnímáno tak, že tam třeba není hlavní kultura v tom. To už jsou hodně teoretické debaty, které se moc netýkají té činnosti, školení diversity managementu.*
- *My používáme místo interkulturní česky mezikulturní.*
- *Projekt považujeme za soubor aktivit v rámci interkulturního poradenství. Rozdíl mezi MK a IK vnímám především v tom, že to IK je kladen důraz na interakci mezi odlišnými kulturami, zatímco v MK se v podstatě vyjadřuje pouhý fakt společné a současné existence dvou nebo více kultur.*
- *Interkulturní. I když poslední dobou se dostávám do fáze, kdy i ten pojem interkulturní zpochybňuji. Říkám, že je to spíše „interpersonální“, jak se jde postupně hlouběji na různé druhy lišení. Já to vnímám tak, že „multikulturní“ už se mi skoro zakázalo. Vidím to tak, že interkulturní pracuje s tím, co je „mezi“ – v takovém meziprostoru, který jasně vyplývá z nějakých odlišností, který ale zároveň může sloužit jako opravdové východisko, kde se tyto odlišnosti potkávají a setkávají. Působí tam emoce, nedorozumění, různé hybatele, které ovlivňují výsledky na obou stranách. A multikulturní vnímám tak, že je to na jednu stranu to, co uměle ohraničuje, dělá to ty šablony, anebo to je stav, kdy to vedle sebe leží. Ale já prostě pracuji právě s tím meziprostorem. Jedu po osobnostním principu, to znamená, že nejdřív je tam to dítě, které má nějaký background, který ho ovlivňuje, posunuje, determinuje nebo mu něco umožňuje nebo znemožňuje. A ty backgroundy těchto dětí se na určitých místech setkávají. A to právě je to „interkulturní“. Ale když tam tyto děti jen nehybně stojí, je to pro mne to „multikulturní“.*
- *Jako interkulturní. Pokud vnímáme interkulturní v tom smyslu, že učitel je z jiné kultury než příjemci. Je mezi tím nějaký rozdíl? Já mám dvě teorie. Jedno je, že je vyučující z jiné kultury než vyučovaní, a druhé, multikulturní je, že se různé kultury mezi sebou nějak interagují, kooperují. U interkulturního nejde o jednotlivé skupiny, které se sebou nějak kooperují, ale jde to napříč, dochází k průniku.*
- *Interkulturní, protože se zabývá vztahem většiny a menšiny.*

Multikulturní:

- *Spíše multikulturní. Multikulturní bych chápala v tom smyslu, že je zapojeno více kultur, a interkulturní v rámci jedné kultury.*
- *Multikulturní výchova. Určitě používám více „multikulturní“. Když píšou studenti kurzu na závěr test, vždy je první otázka, aby vysvětlili rozdíl mezi MKV a IKV. Měli jsme i jeden předmět, který se jmenoval interkulturalita, ale byli jsme vedením požádáni, ať ho přejmenujeme zase zpět na MKV v rámci sociální pedagogiky. MKV vnímám tak, že je to hlavně výchova o národnostních menšinách, něco se o nich dozvědět, naučit, ale není to jenom o tom. Je to i o soužití. Interkulturní výchova je o tom, aby se spolu dokázala majorita a jednotlivé menšiny sžít, bez problémů, bez předsudků. Je to i výchova proti rasismu. IKV je hlavně o soužití, o vztazích mezi kulturami.*
- *My máme spíše zažitý pojem multikulturní... Interkulturní by mělo asi znamenat něco vzájemného, bilaterálního – což například v případě našeho projektu fungovalo jen u některých minorit...*
- *Já se snažím tady v těch pojmech zorientovat a orientovala jsem se podle Člověka v tísni, a přestože jsem to vysvětlovala, ten rozdíl, tak jsem brala to, co používají učitelé, protože oni mají průřezové téma, které se nazývá MKV, takže jsem to respektovala.*
- *Multikulturalita není přesně definovaná, takže každý si asi pod tím představí hodně věcí. Pokud já se mám k tomu vyjádřit, tak je to určitý prostor, kde se mohou setkávat různé názory od různých lidí, dětí a mládeže, může tam být prostor pro různou diskusi na různé témata a samozřejmě je to o různém etniku nebo o lidech z různých národů. Dokonce tam máme i dobrovolníky, jednoho ze Španělska, jednoho z Německa. Takže i děti mohou poznávat cizince a mohou se s nimi třeba i bavit jinou řečí, takže tím pádem i ta multikulturalita se dá říct, že tam je.*
- *Multikulturní. Zásadní nevím, ale určitě je v tom rozdíl, já bych řekla, že „multikulturní“ je, že se to spojuje, a „interkulturní“...že to jde spíš jako napříč. Kdežto multikulturní bych viděla jako v jedné hromadě.*
- *Spíš se kloním k tomu multikulturnímu, protože to interkulturní bych vztáhla k jedné kultuře, ale možná ne. Multikulturní je asi to, jak jsme se to snažili dělat. Ten mnohostranný přístup ke kulturám a vůbec k diverzitě. K rozmanitosti.*
- *Výchova k toleranci. Interkulturní mně spíš zavání, že je jedna národnost, jedna kultura, a v tom jako inter. Multi je spojování různých kultur. My používáme to multikulturní, právě kvůli tomu (rozdílu).*
- *Multikulturní. Rozdíl: multikulturní je mezi kulturami a interkulturní je uvnitř kultury? Jestli je v tom nějaký rozdíl, tak já jsem se s tím IK setkala poprvé nebo jsem ho dřív jen zaslechla. Při tvorbě projektu jsme si stanovovali pojmy. To jsme se nějak orientovali pojmově. Ale musím říct, že to spíš nějak cítím, než že bychom si je definovali.*

Transkulturní:

- **Transkulturní** vychází s individualizovaného pohledu na jednotlivce. V mezinárodním kontextu je to tak, že MKV dneska vychází z transkulturního přístupu, to znamená, že ten koncept, že MKV je o tom učit o Vietnamcích a Romech, to se na Západě objevovalo před nějakými dvaceti lety. Dneska se v literatuře, co vychází po roce 2000, souhlasí s tím, že se na každého je potřeba se dívat individuálně a že je cílem rozvíjet nějakou osobní, národní, globální identitu. V mezinárodním kontextu se termíny přibližují a transkulturní přístup je obecně přijímaný. V českém kontextu mám opačný pocit, tady je vnímaná MKV právě jako zprostředkovávání informací o Vietnamcích a Romech, čemuž odpovídá veřejná debata. To je taková terminologická válka, jestli inter, nebo multi. To je česká válka, o tom se v cizině diskutovalo před dvaceti lety. Já nevím, co bych k tomu

řekla. Podstatou věci je, aby se lidi potkávali a dokázali řešit situace, kdy narazí na nějaký, na nějaký kulturní rozdíl (dvakrát stejná odpověď, odpovídá jedna osoba za dva projekty).

- V našich podmínkách používáme multikulturní ošetřovatelství. Nicméně mezinárodně se používá název Transkulturní ošetřovatelství. To je samostatná specializace ve světě. Asi v roce 1998 jsme začali pátrat po informacích na toto téma, zjistili jsme, že v české republice se preferuje u výuky na toto téma pojem multikulturní, i když ve světě se používá spíše transkulturní. Němci, kteří studovali tuto problematiku, zjistili, že multikulturní přístup je přežitý, že progresivnější transkulturní, a my zůstali „viset“ tak nějak mezi. Pojem interkulturní vůbec nepoužíváme, k našemu oboru se nehodí.
- Já mám problém už jen s tím, že se to jmenuje multikulturní centrum. Protože takový ty spory o multikulturalismus. Já tomu moc nerozumím. Ale je to činnost, která nabízí služby lidem napříč kulturami.
- Transkulturní.

Synonyma nebo úzce souvisí, splývají, užívají oba termíny:

- Nejsem teoretik, takže vlastně nevím. Přijde mi, že je to jen o jednotlivých slovech. Necítím velký rozdíl, klidně bych to používal současně.
- Asi jak se komu kdy namane. Vážně nevím. Tyto termíny mi splývají a snažím se jim vyhýbat, pokud to nevyžaduje situace. Slova vznikají, slova zanikají, dnes tady máme zrovna tyhle...
- Rozhodně oboje. I MKV i IKV. Interkulturní je hledání toho, co mají všichni společného, a multikulturní jsou, zjednodušeně řečeno, informace o různých kulturách. A já bych velmi zdůrazňovala, i na základě zahraničních studií, že by se nemělo hovořit o rozdílnosti. Hovoření o rozdílnosti vede, ať chceme nebo nechceme, k diskriminaci. Jinak ještě k tomu multikulturní: MKV je výchova o různých kulturách, ale v tom pravém slova smyslu „multi“ se nikdy úplně zvládnout nedá. Vždycky musí být nějakým způsobem omezená. Čili máme-li být pregnantní, a to jak filozoficky, tak prakticky, znamená to učit o různých kulturách a o interkultuře.
- My zde máme obojí, jak didaktiku multikulturní výchovy, tak interkulturní vzdělávání. Souvisí to s terminologií, která je používána v pedagogických dokumentech. Multikulturní výchova je uvedena v průřezových tématech pro rámcové vzdělávací programy. Interkulturní výchova a vzdělávání je v našem pojetí spíš takový filozofický a sociologický podklad pro tu multikulturní výchovu.
- V české společnosti se zavedlo to multikulturní. V zahraničí je víc zvykem to interkulturní. Je to jenom ve zvyku užívání. Nejsou velké rozdíly.
- Já nevím, jak bych mohla označit přesně multikulturní a interkulturní. Co to přesně je. Já si myslím, že multikultura spojuje přesně prvky z různých kultur a interkulturní je, že se prolínají. Tak jako v tomhle smyslu je to stejné. Pro mě je to stejné, protože to bych musela jít do toho, že řeknu: Ano, interkultura je, že vezmu jeden kousek a někam ho aplikuju, a multikulturní znamená, že to všechno dám dohromady. A nikdo neví, co je dobře a co je špatně. Nicméně ty prvky toho **multikulturalizmu** tam samozřejmě jsou.

Jiné:

- On to asi není čistě multikulturní projekt, my jsme to použili pro naše potřeby, abychom tam dostali například ten Vsetín, toho Čunka... Ale hlavní těžiště je spíš v oblasti lidskoprávní, ve střetu lidských práv a svobod, ono to také spadá do multikultury, ale možná je to spíš výchova k lidským právům. Jinak mezi multikulturní a interkulturní bych volil spíš slovo interkulturní. Mám pocit, že v inter jsou ty věci víc nechané samostatně vedle sebe, nemusí se nutně míchat...

- *Ne, je to dost specifická aktivita.*
- *My se snažíme informovat veřejnost o situaci cizinců v ČR, ale primárně se snažíme jim pomoci se tu zorientovat. My neděláme multikulturální vzdělávání.*
- *Projekt nesleduje MKV nebo IKV. My podporujeme, pokud škola má potřebu tyto věci dělat, tak budujeme na škole prostor, aby tam mohly vznikat iniciativy.*
- *Ne, MKV je jen jednou z několika částí koncepčního projektu.*
- *Jinak - absolutně prointegrační. Mě rozčiluje termín multikulturální, já jsem schopen akceptovat termín interkulturální. Možná se najdou dva stejní Vietnamci, je to ale výjimka. Jinak jsme každý jiný. U skupin se míchají identity, se statusem, s etnicitou. Status cizincům u nás dáváme my. Nemůžou za něj, ale chovají se podle něj. Občas je učení se o skupinách banální snůškou generalit, která nikomu nic neřekne. Vezme se jeden model z mnoha milionů. Když někde vyjde charakteristika Čechů, spousta lidí se cítí uražena. Jsou přeci takový jen někteří, ano přesně tak to je, jen někteří.*

TABULKA 1: Označil/a byste projekt jako MKV, IKV, jinak?

Odpověď	Počet odpovědí	V %
Pojem interkulturální	12	30 %
Pojem multikulturální	9	22,5 %
Pojmy IKV a MKV splývají	8	20 %
Jiný pojem	6	15 %
Pojem transkulturální	5	12,5 %

2.3. Jak jste se k problematice MKV/IKV dostal/a?

Celkem k dispozici odpovědí: 33

Irelevantní odpověď: 6

Otázka nepoložena: 1

Respondenti odpovídali na tuto širokou otázku z více perspektiv. Uváděli impulzy, okolnosti, a především předpoklady, které je podle jejich názoru na pole MKV přivedly.¹ Percentuelní součet kategorií proto tvoří více než 100%.

Nejvíce respondentů zmiňuje ve spojení se svým angažováním v oblasti MKV, resp. v integračních aktivitách, své studium (10) či absolvování kurzu MKV (1). Jedná se především o pedagogické obory, ale také další obory společenskovední (sociální a kulturní antropologie, sociologie).

Téměř třetina respondentů (10) uvádí, že se na pole MKV, resp. integrace (2 respondenti), dostala díky své předchozí zkušenosti s prací s cizinci či příslušníky menšin v ČR. Nejčastěji se jednalo o poradenskou činnost v rámci integračních aktivit zaměřených na cizince v ČR, o sociální práci v prostředí sociálně vyloučených lokalit, pracovní poradenství pro nezaměstnané, doučování dětí. Dva respondenti uvedli, že je k problematice MKV přivedla zkušenost s pořádáním kulturních akcí, jejichž téma se překrývalo s tématy MKV.

Téměř pětina respondentů (6) se k aplikované MKV dostalo přes výzkumnou činnost (výzkum segregace, migrace, sociálního vyloučení, MKV) či teoretickou práci o multikulturalismu a MKV.

Pro 4 zástupce projektu představuje působení v MKV rozšíření či specifikaci jejich profesního zaměření (oblast lidských zdrojů, lidská práva, ošetrovatelství). Jedná se o projekty, jejichž cílová skupina je vymezena profesně (diversity management, multikulturální ošetrovatelství).

Necelá pětina respondentů (6) spatřuje příčiny svého působení na poli MKV v osobní biografii. Jedná se ve většině o příslušníky menšin v ČR nebo imigranty do ČR. Tři z nich tuto skutečnost vzhatují ke své-

¹ Na jiných místech rozhovoru poskytují někteří respondenti další informace o svých předpokladech pro práci na poli MKV, například svou dosavadní praxi či studium blízké tématu MKV. Vzhledem k tomu, že otázka nebyla zacílená na zjištění respondentových kompetencí pro práci na poli MKV, ale na jeho názor, co ho k problematice MKV přivedlo, nebyla data o kompetencích respondenta z jiných částí rozhovoru pro analýzu této otázky použita.

mu působení v oblasti MKV tak, že osobní zkušenost s minoritním postavením je vhodnou kompetencí k práci v této oblasti. „Když jsem začal pracovat v (...), jako cizinec jsem dostal oblast, tu problematiku, jaksi přirozeně.“ Pro jednu respondentku představuje zkušenost menšinové identity látku k reflexi, která motivovala její profesní směřování. „Dvakrát se [stěhování] změnila situace, postoj mých vlastních dětí k jejich (...) původu. Když jsem viděla, že se najednou v (...) přestali bát se k tomu hlásit, naopak začali být pyšní, tak jsem o tom musela začít přemýšlet.“

Tři respondenti uvádějí, že k jejich rozhodnutí angažovat se na poli MKV přispěla jejich zkušenost s pobytem v zahraničí, resp. v multikulturním prostředí.

Někteří zástupci projektů tematizovali účel svého působení v oblasti MKV nebo odpověděli specifikací své činnosti v rámci MKV (tvorba materiálů, příspěvní k teoretické debatě o metodice MKV) (4).

Necelá třetina respondentů popsala spíše okolnosti svého vstupu na pole MKV: současným projektem (4), činností organizace (4), přizvání jinou organizací k práci v oblasti MKV (2). Ve dvou odpovědích, zúžených na projekt, figuruje jako jeden z důvodů jeho podání grantová výzva.

TABULKA 2: Jak jste se k problematice MKV/IKV dostal/a?

Odpověď	Počet odpovědí	V % ¹
Studium	10	25,6 %
Práce s cílovou skupinou	10	25,6 %
Vlastní biografie	6	15,4 %
Výzkumná činnost	6	15,4 %
Profesní rozvoj (směrem) k MKV	4	10,3 %
Současným projektem	4	10,3 %
Činnost organizace	4	10,3 %
Tvorba materiálů a metodik MKV	4	10,3 %
Pobyt v zahraničí, MKV prostředí	3	7,7 %
Grantová výzva	2	5,1 %
Neformální vztahy s cílovou skupinou	2	5,1 %
Organizování kulturních akcí s MKV tématem	2	5,1 %
Přizvání jinou organizací k MKV	2	5,1 %
Absolvování kurzů nebo seminářů	1	2,6%
Potřeba změny přijetí cílové skupiny	1	2,6%

2.4. Jaké máte další osobní zkušenosti s MKV/IKV?

Celkem k dispozici odpovědí: 35

Otázka nepoložena: 2

Irelevantní odpověď: 3

Zatímco někteří účastníci pochopili pod předmětem otázky „osobní zkušenosti“ dotaz na svou přímou účast na přípravě či realizaci MKV (19), jiní respondenti porozuměli otázce jako dotazu na jejich zkušenost s multikulturalitou ve svém neprofesním životě (14). Podle tohoto kritéria byly odpovědi rozděleny do dvou skupin.

Co se týče první skupiny, mezi nejčastější zkušenosti respondentů na poli MKV (mimo předmětný projekt) patří spolupráce s dalšími organizacemi zaměřujícími se na MKV (9) Osm respondentů absolvovalo kurzy MKV či semináře na toto téma. Pět respondentů jsou (zároveň) lektory MKV a tři zástupci projektů MKV přednášejí.

Z druhé skupiny odpovědí (tedy kde byla tematizována osobní zkušenost s multikulturalitou z neprofesní sféry) nejvíce zástupců projektů (8) uvádělo zkušenost ze svého osobního života (příslušnost

¹ Respondenti uváděli libovolný počet odpovědí, procentuelní součet kategorií tedy tvoří více než 100%.

k menšině, adopce dítěte z menšiny, emigrace, přátelství dětí s dětmi cizinců), přičemž tři z nich svou zkušenost označili za negativní, velmi problematickou. „Možná životní, protože jsme Rom – když alespoň jednou denně nezažiju nějakou diskriminaci, tak jsem celý nesvůj.“ Čtyři respondenti uvedli profesní zkušenost s příslušníky menšin nebo cizinci. Tři respondenti uvedli jako svou osobní zkušenost s MKV neformální vztahy s příslušníky menšin či cizinci. Pět respondentů zmiňuje svůj pobyt v zahraničí, přičemž někteří explicitně ve smyslu prostoru multikulturality), jiní bez dalšího vymezení.

TABULKA 3: Jaké máte další osobní zkušenosti s MKV/IKV?

Odpověď	Počet odpovědí	V % ¹
Spolupráce s dalšími organizacemi, zabývajícími se MKV	9	28%
Absolvování kurzů nebo seminářů MKV	8	25%
Vlastní biografie	8	25%
Lektorování MKV	5	15,6%
Pobyt v zahraničí	5	15,6%
Práce s příslušníky menšin nebo cizinci	4	12,5%
Neformální vztahy s příslušníky menšin nebo cizinci	3	9,3%
Přednášení MKV	3	9,3%
Organizování kulturních akcí s MKV tématem	2	6,2%
Studium	1	3,1%
Výzkumná činnost	1	3,1%
Tvorba materiálů pro MKV	1	3,1%

2.5. Představte si, že jste v situaci, kdy musíte člověku, který v životě neslyšel pojem „multikulturalismus“, vysvětlit, o co se jedná...Co byste řekl/a?

Celkem k dispozici odpovědí: 40

Multikulturalismus za určitý sociální fakt – situaci – považuje 24 respondentů. Považují tedy za určitou skutečnost, že lidé navzájem od sebe odlišní spolu koexistují, komunikují, interagují. V odpovědích reflektují život v podmínkách kulturní a sociální rozdílnosti. Pro většinu respondentů je multikulturalismus fenoménem, který pro ně již fakticky „nějak je“.

Dále je multikulturalismus pro respondenty určitým názorem na situaci, považují jej za přístupový koncept, politiku, ideologii, teorii či vědu (12). Z toho jako politikum, ideologii v první řadě jej posuzuje sedm respondentů, jednou je multikulturalismus označen přímo jako *zastaralý koncept*. V této poloze pak respondenti reflektují multikulturalismus jako přívlástek, jímž je prostor pro praxi označen, již nějakou optikou zkreslen a tímto směrem tlačén. Což podle nich limituje až znemožňuje orientaci v reálném prostředí. Koncept je pak vzhledem k „terénu“ nepřesný, zavádějící a zároveň odmýšlí lidské zkušenosti a přirozenosti.

Celkem třináct respondentů považuje multikulturalismus za praktický přístup (13). Tedy za určitou aplikaci názoru a optiky, aplikaci určitého schématu a konceptu pohledu na situaci. Přičemž preferují v odpovědích přístupy, které ovlivňují kvalitu mezilidských vztahů, respektu, dialogu, výchovného působení apod.

Všechny tři polohy současně v odpovědi shrnuje v podstatě pouze jeden respondent, šestnáct dalších vidí multikulturalismus jako kombinaci dvou zásadních poloh, ostatní se zaměřují v odpovědi pouze na jeden pro ně dominantní obsah pojmu multikulturalismus.

-ismus jako koncept, politika, ideologie, teorie, věda:

¹ Respondenti uváděli libovolný počet odpovědí, procentuelní součet kategorií tedy tvoří více než 100%.

- ➔ *Věda o tom, jak učit lidi vyrovnat se s tím, že ten druhý reaguje jinak, jak se vypořádám s odlišností od toho, co očekávám.*
- ➔ *Názorový proud, který se snaží, aby jednotlivá etnika dokázala fungovat vedle sebe, snažila se o sobě něco dovídat, fungovala vedle sebe bez konfliktů.*
- ➔ *Všichni migranti přijdou k nám, my je budeme mít rádi a budeme všichni žít po svém, jak chceme. To je politikum...*
- ➔ *Teoretický přístup, který říká, že je pozitivní, když ve společnosti vedle sebe existují příslušníci mnoha různých kultur a každý z nich má právo svou kulturu svobodně realizovat. Taková různorodost by rozhodně podle tohoto přístupu měla být silně podporována.*
- ➔ *Multikulturalismus je mapa přiložená na terén, to znamená, že už to někdo jako multikulturní nahlédl...totiž podobným způsobem marxisté nahlízejí svět jako třídní (např. Hirt, Bourdieu). Někteří ho nahlízejí jako multikulturní a z toho se potom odvíjí **politický koncept** multikulturalismu. Je to tedy něco, co má být spíše cílem než stavem. Myslím si, že terén je jako multikulturní pouze viděný a možná tím směrem tlačeny.*
- ➔ *-ismy... nutně vedou k tomu, že aniž chceme, vytváříme něco homogenního.*
- ➔ *Čistý multikulturalismus je politická ideologie, která byla aplikována v GB, ve Švédsku, dejme tomu ještě v USA, dočasně v Kanadě, kdy opravdu státní správa razí politiku podpory etnických menšin. Upřednostňuje skupinový přístup (podpoříme somálskou komunitu) a nikoliv jednotlivce, který má nějaké problémy. Pro mě je to politická ideologie. Pak to má samozřejmě přesahy do výchovy a do vzdělávání, ale tam je to zaneseno interkulturalismem... Ryzí multikulturalismus byl v 70. letech třeba v GB a Nizozemí. Výchova je zase něco jiného. **Multikulturalismus je politická ideologie** prosazovaná státním aparátem. Je to sice redukce používání, ale to jedině mi připadá jako transparentní vysvětlení toho, co je multikulturalismus.*
- ➔ *Já se snažím termínu multikulturní vyhybat. Hlavně z toho důvodu, že pro velkou část odborné i laické veřejnosti v tomto státě je slovo MK používáno ve významu, kterým se operuje v politických diskusích, kde se jedná o soupeření dvou ideologických postojů. Řekněme nacionalistického na jedné straně nebo liberálního a multikulturního na druhé straně. Přičemž je v tom kontextu, který popisujeme, MK označen za ideologicky hodnotový přístup, který klade... je vnímán jako hodnota o sobě, kterou společnost a stát má systematicky podporovat, a proto se podporuje rozvoj kulturních tradic, etnické identity minoritních skupin. Realizují se opatření pozitivní diskriminace, afirmativní akce atd. Zatímco v tom klasickém liberálním pojetí kulturní identita minoritních skupin není hodnota o sobě, kterou by člověk, společnost, stát podporoval. Je to jev, který je ve svobodné hře a v soupeření a v konkurenčním boji různých světonázorů různých kulturních identit atd. nutno prosadit. Anebo zaniknou. Ale není žádný důvod, proboha, proč bychom tady podporovali nějakou romskou nebo vietnamskou identitu, protože nevnímáme z toho liberálního nebo liberalistického stanoviska žádný důvod, proč bychom toto konali. Skutečně existuje řada aktivistů a organizací, zejména v rámci toho neziskového sektoru, které skutečně prosazují vizi multikulturalismu, která je hodně zatížená hodnotově a ideologicky. Je prosazován v rámci takových aktivistických přístupů jakýsi kulturní relativismus vnímání vzájemného vztahu různých kultur jako zcela rovného i v hodnotové rovině, zatímco je pro tu druhou stranu zmíněnou etnocentrismus něco přirozeného, protože každý jsme vznikli v nějaké kultuře, v nějakém národě atd., a je zcela nepřírozené odklánět se od tohoto kulturního původu a od této skutečnosti, že tady je určitá, tedy česká kultura dominantní. Takové ideologické diskuse a toto ideologické soupeření, které jsem tak trošku nešikovně popsal, nás, co děláme ... v rámci tohoto projektu, moc nezajímá. Snažíme se vůbec nevnímat tu problematiku z této perspektivy a vnímáme všechny otázky spojené s kulturním původem, s jazykem, s etnickým původem, s náboženstvím atd.*

z perspektivy vzdělávacích a výchovných potřeb a situací jednotlivého žáka. Pokud se u něj jakákoliv z těchto prvků projevuje jako významný a ovlivňuje proces vzdělávání anebo klade specifické potřeby na přístup didaktiků, pedagogů, poradců - profesionálů v tomto prostředí, tak se těmto otázkám věnujeme. Vůbec neřešíme otázky kulturní identity, etnické identity v individuálním slova smyslu nebo v sociálním slova smyslu, pokud to přímo nesouvisí s potřebami vzdělávacích a výchovných procesů.

- ➔ **Multikulturalismus má** nástroje jak změnit vnější prostředí ve školách a kulturních institucích, osobnost člověka ale nezmění.

- ismus jako určitý sociální fakt – situace

- ➔ Rozmanitost kultur, jejich norem, systémů, vztahů, symbolů a...i tedy vztahy z toho vyplývající
- ➔ Kontakt odlišných kultur
- ➔ *Mix kultur, s tím, že nepreferuji jen tu svou, ale jsem otevřený všemu, ať už je to modré, černé, bílé, zelené...*
- ➔ *Jsou to věci kolem jinakosti.*
- ➔ *Otázka fungování společnosti, která má řadu různých etnik, menšin, kultur, jako celku. A multikulturní znamená, že oni fungují vedle sebe.*
- ➔ *V dnešním světě (ale vlastně ani nikdy předtím) už různé kultury nemohou žít izolovaně, ale míchá se to čím dál tím víc, například kvůli migraci, a my se musíme naučit žít spolu.*
- ➔ *Ale nepopírám, že tady multikulturní záležitosti rozhodně jsou...*
- ➔ *Termín zahrnuje fakt, že v krámu na rohu prodávají lidé z Vietnamu, že ve vedlejším baráku žijí Romové a sousedka je Slovenka, o patro níž žijí homosexuálové a o patro výš stará babka a každý je v něčem trochu specifický.*
- ➔ *Lidi jsou z různých národů a z různých skupin, a že pokud mají žít společně...*
- ➔ *Kdybych byl ve třídě a měl to vysvětlit dětem, upozornil bych na to, že jedno z nich má nějaký cizokrajný šátek, jiné pije indický čaj a další si pouští jihoamerickou hudbu atd. To je multikulturalismus.*
- ➔ *Polykulturní společnosti.*
- ➔ *Nakonec i v jedné společnosti, třeba tady v ČR, můžeme najít lidi, kteří se sami hlásí k jiné kultuře.*
- ➔ *Já to spíš vnímám jako popis určité situace ve společnosti, když je tady více než jedna kultura.*
- ➔ *Multikulturalismus je to, že existuje nepřeberné množství kultur, které se vzájemně ovlivňují, prolínají atd. Ten multikulturalismus znamená právě to, že všechny ty kultury se nějakým způsobem míchají.*
- ➔ *V dnešním světě, kde se potkává spousta různých kultur.*
- ➔ *V kontextu, o kterém mluvím, multikulturní stav společnosti - tedy nerušený rozvoj, vývoj kulturních tradic všech kulturních skupin včetně jejich hodnotové rovnosti, tedy bez žádného žebříčku hodnot atd., je vnímán jako hodnota o sobě, kterou společnost a stát má systematicky podporovat, a proto se podporuje rozvoj kulturních tradic, etnické identity minoritních skupin.*
- ➔ *Několik kultur na jednom místě... Žijeme v multikulturalismu, ale nechceme si to uvědomit.*
- ➔ *Když se svět stává maličkým a lidé jsou mezi sebou jednoduše kontaktovatelní.*
- ➔ *Stav společnosti, kterou sdílejí příslušníci různých kultur. Multikulturalismus je kulturní pluralismus.*

-ismus jako praktický přístup

- Snaha o maximální úctu k tomu, jak žijí jednotlivé národy na naší planetě, a snaha o toleranci a o to, aby lidé začali přemýšlet nad těmito problémy.
- Spolupráce.
- Skloubení s výchovou k toleranci. O stereotypch, o předsudcích, jaké jsou, jak je lze odstranit...
- Učit se žít jeden vedle druhého tak, abychom si dokázali vyjít vstříc.
- Výchova k toleranci.
- Vzdělávání člověka v oblasti demokracie, základních vůbec principů demokracie... **oblast úcty k druhému, oblast, že když s tím druhým nesouhlasím, přesto si mohu vyslechnout jeho názor a ten názor mohu respektovat, i když nesouhlasím a mám úplně jiný názor. Takže respektování se atd...** Pokud naše republika bude stát pevně v kramflecích, nebude identifikována s tím, co je Čech nebo co je česká kultura, tak ve chvíli, kdy sem přijdou další kultury, tak to akorát bude pěkný chaos a pak ta multikulturalita nebude multikulturalitou, ale bude to přejímání třeba jiných kultur na úkor třeba té naší... **My si určitě musíme hájit tu svou kulturu, ale musíme jí nejdříve identifikovat a poznat...** Člověk by si měl držet tu svou kulturu, ale ve chvíli kdy se setká s tou další, tak by si z toho měl vzít třeba to dobré, to špatné samozřejmě ne, ale vždycky vědět, jaký je ten základ. Odkud člověk vzešel, odkud vyšel, kde se narodil, a samozřejmě pokud je něco dalšího zajímavého, tak může do své kultury dávat, ale nezapomenout na to, odkud vzešel.
- Pokud se chceme společně domluvit, tak je potřeba ty kultury ne třeba zrušit, ale nějak...dělat nějaký most mezi nimi.
- Nejenže my se učíme o někom, ale je to mezilidský dialog.
- Jde o to, jak to zorganizovat způsobem, aby se lidi cítili dobře.
- Je to přístup, jak žít v dnešním světě.
- Postoj k něčemu, pohled na určité věci, lidi, způsob života.

TABULKA 4: Představte si, že jste v situaci, kdy musíte člověku, který v životě neslyšel pojem „multikulturalismus“ vysvětlit, o co se jedná...

Odpověď	Počet odpovědí	V %
Multikulturalismus jako určitý sociální fakt	24	60 %
Multikulturalismus jako praktický přístup	13	32,5 %
Multikulturalismus jako koncept, teorie	12	30 %
Kombinace 3 poloh	1	2,5 %
Kombinace 2 poloh	16	40 %
Pouze v 1 poloze	23	57,5 %

2.6. Jak byste vysvětlili pojem kultura?

Celkem k dispozici odpovědí: 40

Dědictvím let devadesátých je v ČR zejména poměrně zafixovaný diskurs, který ovšem do pomyslné společenské „mapy“ po mnoha letech popírání rozdílů mezi originálními zázemími jedinců zakreslil kontury „kultur“ jakožto entit, které je nutno v jejich hranicích respektovat a podporovat. Toto zakreslení ovšem nezastíralo inspiraci multikulturalistickými modely komunitarismu. Pohyb směrem k uznání odlišností jako rovnocenných, kterým se bylo nutné vysvobodit z unifikované a nepřirozené údajné

rovnosti, dosáhl ovšem bodu, kdy začal být fixován v určité poloze a pozici. Jeho přirozená dynamika se stala nežádoucí pro původní hybatele a v posledních letech bylo možné pozorovat až určitý „fetišismus“, který se snažil (a mnohdy dále snaží) omezit přelévání přes hranice zakreslené v „mapě“. Odlišnosti byly nahrazeny šablonami odlišností. Byly uznány určité druhy odlišností, které přestaly být vnímány jako anomálie, hranice normálnosti byla posunuta, ovšem to, co je uznáno v určitých hranicích, se přirozeně dostává do tenze ve chvíli, kdy se ve svém nutném dalším pohybu přes kodifikovanou hranici přelévá, případně do ní nechce být zahrnuto. Toto něco, přesahující limity stanoveného kodexu, je opět považováno za anomálii, která by měla být odmítnuta a vrácena do původní polohy. Fixace životního projevu do uznaných šablon přináší současné rozdíly v „terénu“.

Na jedné straně respondenti ve svých odpovědích reflektují kulturu jako obtížně definovatelnou a uchopitelnou, dynamickou, bez jasných kontur, s rozdíly jak navenek, tak dovnitř skupin, které jsou domnělými nositeli kulturního vzorce, na druhé straně se stále objevuje pojetí kultury jakožto ohraničitelné entity s určitými jasně stanovitelnými kritérii, a to zejména ve vazbě na nějaký národ či etnicitu. Šest respondentů (z toho 1 VŠ, specializované pracoviště, s významnou cílovou skupinou studentů, se zázámím renomované univerzity) přímo vymezují kulturu v této ohraničující linii:

- ➔ *To je široký pojem: celý ten svět, který by se dal popsat jako duchovní život národa. To, co v něm všechno je, počínaje historií a důležitými jmény až po ta propojení a spojení v rámci kontinentů a planety.*
- ➔ *Každá národnostní menšina nebo i každé etnikum má svoji kulturu. Je to soubor určitých znaků dané skupiny. To znamená, že sem patří jazyk, literatura, písemnictví, historie, výtvarné umění, všechno toto se v té kultuře prolíná.*
- ➔ *To jsou národnosti. Každý národ má svou kulturu, zvyky, obyčeje. To je obsahem toho všeho.*
- ➔ *Kultura je soubor zvyků, návyků, zkušeností nějakého národa.*
- ➔ *Tak jedna oblast kultury – to, co vůbec člověk vytváří v tom svém regionu, v té své zemi v oblasti umění, v oblasti... To, co vnímá, že by chtěl dát společnosti, a něco vytvoří. To je určitým způsobem možné vnímat jako kulturu, ať už je to vytvoření věci, vytvoření slov, vytvoření nějaký básně atd., cokoliv. No a potom ta druhá věc, co člověk vnímá nebo co vnímáme jako kulturu, tak je to určitý prostor nebo určitý...něco, v čem člověk žije. Ted' nemůžu najít to správný slovo, ale určitý prostor, v kterém žije a něco vytváří, nejenom myslím třeba sochu nebo obraz atd., ale to jak žije, jak se chová. Tím, když se chová dobře, tak ovlivňuje pozitivně hodně lidí a tím i vlastně tu kulturu toho národa. Takže ta kultura i toho jakoby národa, že lidi se chovají dobře, pozitivně ovlivňují lidi kolem sebe, tak si myslím, že i kultura se zlepšuje. (Ot.: Takže to vnímáte v tom slova smyslu pozitivním, toho, co je pouze dobré?) Ne všeobecně jako jednání, ale „kulturní“ ve smyslu „ušlechtilý“? I tak to může být. Možná kdybych se déle zamyslel nad tím, kdybych měl více času na přemýšlení, tak bych to zformuloval lépe. Prostě všechno, co člověk dělá, může být tím způsobem ovlivněna vůbec kultura národa nebo regionu, v tom místě, kde žije.*
- ➔ *Soubor znaků, kterým se vyznačuje určitá skupina nebo komunita, a že jsou i určité subkultury. To i v tomto smyslu naše děti znají.*

Většina respondentů (30, jednou odpovídá tatáž osoba za dva projekty) pak používá různě široké pojetí kultury, velice často však ve vazbě na skupinovou zvláštnost a specifikum, objevuje se časté spojení s hodnotovým systémem, určitá část odpovědí na různé úrovni zmiňuje mnohvrstevnatost jedinečné lidské identity a nepominutelné kontexty lidské existence:

- ➔ *Protiklad přírody. Systém zvyků, norem, hodnot, tabu atd., který ochraňuje člověka před přírodou.*
- ➔ *Vnitřní hlas, který mi někde vzadu našeptává, co je dobře a co je špatně.*
- ➔ *To může být v širším pojetí asi cokoliv, co dělá člověk. V tom užším potom divadlo, film a podobně...*

- *System norem, hodnot...ale ovšem pozor, jako: rozdělme to radši na tu kulturu, o které se bavíme my, jako dejme tomu sociologové, psychologové, na tu kulturu tedy jako systém norem, hodnot, symbolů atd, a na tu kulturu, kterou si laik často představuje pod pojmem kultura, což je, jo, umění, já nevím, malířství, kino, zábava atd. Takže to je potřeba samozřejmě odlišit. Ale je to součástí toho...třeba při tom multikulturním tréninku je určitě důležitý se na tohle zaměřit v té specifické části. Já například používám, když připravujeme nějaké manuály nebo doporučujeme, co si lidi mají předtím přečíst, jako že...tuto součást té kultury, tedy to umění, já nevím, sport, jo, malování, já nevím, cokoliv. Takže je dobré o tom vědět, poněvadž je to dobrým vstupem do komunikace, je to nějaká možnost...dokáže ten člověk najít záchytný bod, kterého se můžou společně s tou...s členem té jiné kultury...na kterém se můžou shodnout, setkat, jo...*
- *Ve hře to nereflktujeme, v obecné antropologickém pojetí je kultura veškerá činnost člověka, která bezprostředně nesouvisí s obstaráváním potravy a s uspokojováním potřeb.*
- *V tom nejobecnějším smyslu nejspíš produkty lidské činnosti.*
- *V širším slova smyslu je to vlastně vše, co člověk vytvořil (předměty, zvyklosti, stereotypy, písmo, umění), když reagoval na své přírodní přirozené prostředí, na své životní prostředí. Obecně jde vlastně o reakci člověka na své prostředí, na sebe sama (obranu, vyrovnání se s ním apod.). Je-li mi nepříjemně, postavím dům, mám-li potřebu něco dělat, dělám to třeba podle toho, co vidím před sebou, udělám sochu apod....*
- *Komplex znaků, prostředí, nebo atmosféra určité společnosti lidí, nějaké základní hodnoty, které mají a které můžou být odlišné od ostatních...*
- *Kultura je o životních hodnotách, filozofiích, tradicích, způsobu života... Spousta věcí, které utváří život v nějakém seskupení, dává různá pravidla, učí se dívat na různé věci. Je to o esteticku, duchovnu, ale i o životním stylu, v různých okolnostech.*
- *To je nějaká vlastnost lidí, která ale není uzavřená. Soubor pravidel a tradic, podle kterých žijeme, na jejichž základě si myslíme, že je něco dobré a něco špatné, a je nám to dáno našimi předky. Je to různě ovlivňovaná věc, která zároveň sama ovlivňuje.*
- *Myslíš antropologické hledisko kultury? Kultura je negenetická, somatická, symbolická, sdílená, je konstruktem, nemá jasné hranice, je stejně diverzitní dovnitř jako navenek... A Jakoubek říká nadústrojná, to se mi hrozně líbí. Ale pokud se chceme zaměřovat i na jiná pojetí kultury, německý a anglosaský model je trochu jiný, než třeba francouzský...*
- *Použila bych naší oblíbené aktivity Sluneční brýle: Představte si, že každý ihned po narození získá modré sluneční brýle. A teď si představte, že váš kamarád je nadšenec do Japonska a touží tam vyrazit. Načte si příručku, že v Japonsku každý nosí žluté brýle, a tak tam vyjede a nasadí si je. Vráť se z toho nadšen a všem vypráví, jaké bylo Japonsko. Já se pak zeptám, jaké mělo Japonsko barvu. – Zelenou. – Ano. A Co jsou ty brýle? To je kultura!*
- *To bych potřebovala tahák. Nevím. Já strašně nemám ráda poučky, ale je to soubor nějakých symbolů, znaků, pravidel, který jsou společný pro určitou skupinu lidí, ne třeba pro jeden národ, ale i kultura firmy nebo basketbalového družstva.*
- *Všechno, co není příroda.*
- *To jsem si myslel, že už to nebudu muset nikde opakovat. To co , jak žijem, no.*
- *Je to vlastně v podstatě to, co náš život si s sebou nese...všechno, nejen divadlo a film, ale...jako právě proto jsem mluvila i o tom vaření, jak se oblékáme, jak vaříme, v kolik...jestli chodíme včas, nebo ne, jestli...prostě...jak vychováváme svoje děti a prostě...jak se díváme i na ty ostatní lidi. A... tak tohle všechno je kultura*

- *Projevy nějakého společenství lidí, u kterých můžeme zpozorovat nějaké strukturální podobnosti*
- *Kultura je všechno, co nás obklopuje.*
- *Vše, co souvisí s lidskou činností, myšlením, tvorbou, tradicemi – to co je bytostně lidské.*
- *Od kultury řeči, komunikace, oblékání. Všechny nadstavbové věci, což je literatura, divadlo. Pro mě osobně je to hlavně kultivované chování. To, co je vlastní nějaké skupině, ať už je to národ nebo nějaká menší skupina...Třeba? Každá firma má firemní kulturu. Něco, co někoho charakterizuje. To je jednak ten základ, jak si spolu povídáme, jak se oblékáme, kam chodíme ven, až potom, jakým způsobem to vyjadřujeme směrem ven. Tj. jak o sobě mluvíme, co o sobě píšeme, jakou hudbu hrajeme, posloucháme.*
- *Způsob, jakým člověk žije ve své každodennosti. A sociální vymezení? Někdo třeba říká, že co národ, to kultura... Když to převedu na normy, obyčejy... Jak vysoká musí být míra podobnosti, aby se to vlezlo pod jednu kulturu. Nedokážu říct, kde jedna kultura končí a druhá začíná. K tomu mě napadá, že z mého pohledu je každý člověk nositelem více kultur.*
- *Kultura je systém hodnot, který člověk ctí. A to v daném čase, v dané době. Je to něco, v čem se člověk narodí, co ho obklopuje, jeho prostředí, co ho trošku determinuje, ale s tím, že on si sám může vybrat, co chce.*
- *Kultura je určitý systém hodnot, který si člověk přes výchovu, vzdělávání a z okolí a ze společnosti naučí a akceptuje většinou jako dítě. Hodnotový systém je pro mě jádro kultury, ale samozřejmě kultura je taky literatura, třeba i reklama. Nevím přesně, kde to končí. To není tak důležité.*
- *Kultura je pro mě spíš divadlo nebo kino. Něco jiného je asi kulturní background nebo kultura, ze které pocházím. Když slyším jen kultura, tak se mi vybaví spíš to umění. To by mě zajímalo, jestli tohle řeší Ministerstvo kultury. Jestli se angažuje v multikulturní výchově, když mají stejné slovo v základu.*
- *Kultura je souhrn hodnot, které určitá skupina uznává. Ta skupina může být rodina, národ, tam může být nějaký uskupení lidí a to je jejich kultura. Vedle toho existuje jiná kultura. Každá ta kultura má svoje vlastní prvky.*
- *Kultura je určitý systém zvyků a způsobů komunikace, vyjadřování, vnímání světa a nějakých pravidel, která lidi v určité společnosti používají. Je to většinou teritoriálně oddělené. To je, i když se vezme česká kultura, tak nejsme jedna. Na Moravě lidi žijou jinak. I třeba město venkov je jiné životní styl. To to zahrnuje.*
- *Kultura je prostředí, ve kterém žiji. Jsou to hodnoty, tradice, umění, zvyky, možná i nějaké normy. Já tam hodně cítím, že je to místo, kde žiji, a lidi, se kterými žiji. Takže mi to připomíná to multi... Doufám, že to tak bude. Že už to nebude znít tak zvláštně, že multikultura bude naprosto běžná. Jako v Paříži a jinde ve světě, že to bude běžná věc, že tady žijí různí lidé a všichni sem patří a vědí o sobě. Že to bude vlastně jakoby ta kultura, že ti lidé budou čím dál víc pestřejší a že to bude součástí tradic tohoto místa a toho všeho.*
- *Ze všech možných významů, ve kterých se slovo kultura používá, pro mě je osobně nejpříjemnější označení kultury jako systému významu, tedy toho, jak člověk vidí, rozumí věcem, jak je vnímá a interpretuje. Když prostě popisujeme svět kolem sebe, tak to, co vidíme, to je naše kultura, protože každý vidíme něco jiného. Klasickým příkladem z kulturní antropologie je popis toho, jak v Tichomoří popisovali plachetnice, protože neměli žádnou referenci, jako dům. Skutečně pro většinu lidí kultura je vázaná na jakýsi etnický nebo náboženský kontext folklórních tradic a zvyků atd. S takovým pojmem kultury neoperujeme. Je pro nás stejně důležitý profesionální kontext, kontext sociální, demografický nebo toho, co označujeme za subkulturní. Prostě kulturu vnímáme*

sice jako jakýsi systém, ale který je vždy fokusován v jednotlivci. A tam ta etnická nebo jazyková nebo náboženská složka, nebo i biologický původ člověka může hrát významnější roli, ale nemusí. To, která z těch složek je nejvýznamnější, zjišťujeme u jednotlivce.

- *Jak kultura, tak i identita lidského bytí jsou nadužívaná slova. Jde o to, co si pod tím člověk představuje, snad bych si přála, aby obojí bylo co nejbohatší, nejvrstevnatější, do největší hloubky a šíře. Já bych vždycky došla k tomu biblickému: Já jsem, který jsem.*

Čtyři respondenti stojí odpovědí mimo oba výše uvedené okruhy a v podstatě kulturu nedefinují :

- *My hledáme možnosti a cesty, které se dají použít k tomu, aby se lidé z jiných kultur začlenili do naší...*
- *Volnočasová aktivita, kde se poučím a bavím zároveň...?*
- *Vysvětlil bych, že je to něco jiného, než jak se to slovo běžně používá.*
- *Člověk se zde setkává s lidmi s různými kulturními pozadími. Jako antropologovi je mi teorie kultury velmi blízká, ale to nijak nesouvisí s touto prací.*

TABULKA 5: Jak byste vysvětlili pojem kultura?

Odpoověď	Počet respondentů	V %
Široké pojetí kultury	30	75 %
Kultura ve vazbě s národem či etnicitou	6	15 %
Volná definice	4	10 %

2.7. Jsou nějaké další důležité pojmy MKV, které v rámci projektu používáte?

Celkem odpovědí k dispozici : 40

Někteří respondenti vnímají systémové – legislativní, koncepční a úřední pojmy jako nešťastné, omezující, generalizující a neodpovídající jednotlivě žité zkušenosti, škatulkující, nepřipustně směřující různé aspekty života, dehonestující pro klienty apod. Pojmy, které asociují jako kontextuálně důležité pro jimi realizovaný projekt, se vesměs týkají určitých pojmů spojených se skupinami a jejich kategorizací, odlišnostmi a faktory, které vedou k nedorozumění, prostorem mezi-skupinami, mezi-skupinové komunikace. Velice frekventovaný je pojem kultura a jeho další aspekty, rasismus, diskriminace, rozdíly, identita, předsudky, integrace. Dá se tedy říci, že to, co charakterizuje obsah MK projektů v ČR, je zejména spjata se skupinovými kategoriemi a s potřebou realizátorů řešit postoje skupin k sobě navzájem, nikoli orientovat se na osobnostní pojetí a interpersonální vztahy. Explicitně osobnostní pojetí a potřeby jednotlivců uvádí pouze někteří respondenti.

Optika vnímání situace především jako mezi-skupinové ovlivňuje a konstituuje způsob, jakým lidé jakožto jednotlivci i členové určitých skupin nahlíží na svou vzájemnou společenskou koexistenci, a dále je tím také spoluurčována další proměnnou, totiž na jakých hodnotách a modelech koexistence stojí demokratická společnost v ČR.

PŘEHLED:

pojmy neuvádí: 5 (*nic mne nenapadá, žádné speciální, nepovažuji je za speciální, ne, já se k tomu nemohu asi moc vyjádřit*)

další uvedené :

- ➔ *My hledáme možnosti a cesty, které se dají použít k tomu, aby se lidé z jiných kultur začlenili do naší a nebyli ani stigmatizováni tou svojí kulturou a ani si nepřipadali uzurpovaní a zároveň se svým českým okolím dobře vycházeli.*
- ➔ *Identita, kulturní rozdíly, komunikace, interkulturní komunikace, osobní zkušenost, s tím je dobré pracovat. Ve smyslu: „když potkám Margitu, tak...“ a ne: „když potkám Roma, tak...“*
- ➔ *Tak...především to interkulturní vzdělávání, co...které jsem tady vytvořil já, tak to je systém přípravy na vstup do nové země, nové kultury...a já se především pokouším těm lidem prožítkově i teoreticky dokázat, že všichni jsme normální, že normální je relativní pojem a že prostě v určité kultuře, subkultuře jsme relativně normální a záleží jenom prostě na těch...na deviacích od středu té kultury nebo subkultury.*
- ➔ *Což už pro někoho takhle může být překvapením, že třeba Arabové v arabských zemích jsou normální a my jsme tam ty blázní...a že třeba člověk bez víry, ať jakékoliv, je pro ně, může pro ně být jako neexistující, protože pro ně tím pádem nemá rodiště...třeba jako kdyby spadl z Marsu.. Pro někoho je...už tohleto je zajímavé zjištění, anebo často se s tím lidé nemohou vyrovnat... často se s tím vyrovnat nemůžou a tvrdí a budou tvrdit a budou zkoušet to obejít a hádat se, že přece my tady jsme normální a my to máme nejlépe vymyšlené...takže tam stačí pár příkladů, aby napřed pochopili, že to tak není, že to je opravdu velmi relativní. K tomu používám opravdu na začátku různé hry, různé typy her, abych ukázal, že už jenom tady v této skupině lidí, kteří pocházejí ze stejné kultury - a velmi podobné subkultury, třeba zdravotníci - že už jenom oni mají rozdílné jednání, rozdílné vnímání světa, rozdílný pohled na stejnou věc. A nechám je tady pěkně se pohádat, i když oba mají vlastně pravdu, třeba obě skupiny mají pravdu, ale každý na to kouká jinak a stojí si za tou svojí a nedokáže pochopit toho druhého. Takže to používám od začátku a z toho jim potom vyvozuju vlastně takovým opravdu behavioristickým základem vývojové psychologie to, jak se osobnost formuje. To, proč každý vnímá jinak, že máme nějaké vlohy, geneticky dané, ale že potom kultura, společnost nás pěkně semele a že když by se sem v jednom roce třeba přistěhoval černoch z jižní Afriky, tak že z něj bude 99% Čech, až třeba na ty ústrky xenofobní, rasistický, který tady může očekávat, jo. To je taky zajímavý, na to ta reakce, my přece nejsme...takže prostě jsme. Takže na tomto se jim snažím vysvětlit, ukázat, teoreticky, a nechat je to pochopit, jak se to stane, že člověk je takový, jaký je. Opravdu na základním behavioristickým modelu geneze...*
- ➔ *Ano, jsou tam. Pojmů je tam asi tisíc, třeba ULOŽIT, OBRAZOVKA, TLAČÍTKO, na to byste musela udělat nějakou seriózní analýzu. My tak vysoko nejdeme.*
- ➔ *Stírání předsudků, společné znaky kultur...*
- ➔ *Národnost, rasa, rasismus, diskriminace, předsudky, multikulturalita, migrace, náboženská hnutí.*
- ➔ *Integrace, sociální inkluze a exkluze...*
- ➔ *Národnost, migrace, kulturní rozdíly, funkční důsledky kulturních rozdílů, komunikace, příčiny a důsledky lidských potřeb, zvyky, civilizace a kultura, náboženství, xenofobie, rasismus, kulturní identita, česká a vietnamská kultura, historie.*
- ➔ *Etika, etické zásady a principy, životní hodnoty, utrpení, zdraví a nemoc, potřeby lidí, rodina...*
- ➔ *My máme vytvořený slovníček, do kterého si dáváme důležité pojmy: rasa, rasismus, diskriminace, xenofobie, kultura, subkultura, multikulturalita... Vždy když narazíme s dětmi na nové slovo, napíšeme ho do speciálního sešitu a oni k němu hledají definice + je vyvozují ze zážitků, na základě zhlédnutých filmů atp.*
- ➔ *Je to spíš než o pojmech o praxi a zkušenostech. Pracujeme s předsudky – nejen o nich mluvíme, ale*

zviditelňujeme předsudky, které jsou v naší společnosti. Troufneme si je pojmenovat a při projektu je vyvěsit tak, aby se kolemjdoucí mohli přímo zamyslet, jestli se jedná o fakt, či předsudek. My nenutíme lidem, že mají ty a ty předsudky, ale nabízíme jim možnost přesvědčit se, zdali to, co se říká, je pravda.

- Například výchova k míru, anglicky peace education, s tím hodně operujeme.
- Používám pojem diverzita, kategorizace, identita, my a oni a já a ty, meziskupinové interakce, adaptace, subkultura, directing systém, výchova...
- Nízkoprahové kurzy, jak již jsem zmiňovala. Žádné další mne nenapadají.
- My jsme se snažili.. Třeba jsme „domov“ používali, protože jsme to brali jako východisko vůbec toho, aby člověk mohl poznávat jinou kulturu, tak si uvědomit své vlastní kořeny a to, odkud pochází. Ale jinak my jsme to neměli tolik v té teoretické rovině, ale spíš si o těch věcech povídat. Ne představit teorii a poučky. Spíše osobní zkušenost.
- My se nezabýváme extra MKV jako takovou. Naším hlavním cílem je integrace. My se snažíme reagovat na požadavky našich klientů.
- Jazyk třeba. To je taky pojem. Vyznání, nevím, náboženství...Tím nechci vyjmenovávat, co všechno se dá zahrnout pod pojem kultura, ale to jsou jiné složky, který můžou být podobně diskutabilní. No to je jedno.
- Multikulturní individuální, to určitě používáme, protože se chceme každému tomu klientovi věnovat osobně...a asi i používáme koordinaci, jako že chceme být koordinační a dále integrační...
- Integrační... Ale jinak při popisu našich aktivit se je snažíme popisovat nějakým co možná nejcilenějším jazykem anebo vědeckým jazykem – lingvistickými, sociálně psychologickými aparáty.
- Základní pojem je tedy interkulturní báze, případně mezikulturní, a velmi důležité je také vysvětlení lidských práv. Právo bývá chápáno většinou spíše jako nárok, který nám má někdo dát, je potřeba toto uvádět na správu míru. Je potřeba vysvětlit pojem osobní odpovědnosti za cokoli, co děláme, a především pojem tolerance – není to snášenlivost ani diskriminace druhých, ale respekt vůči druhému a výměna informací. Je třeba vrátit se a vysvětlit pojmy: lidství, integrace, fúze – jak to vzniká. Toto jsou všechno klíčová slova uvedená v našem sylabu.
- Chtěla bych dále zdůraznit speciálně mediální gramotnost. K tomu, abychom byli mediálně gramotní, musíme si uvědomit, že média nemohou být a nejsou zrcadlem skutečnosti. Jsou ale zásadně důležitá pro informace, všichni jsme vzdělávání prostřednictvím médií: vládou jinomyšlovými prostředky /obraz, zvuk a další/, a právě proto nemohou být odrazem skutečnosti. To je zásadní věc, je potřeba, aby to kantoři.
- Určitě se snažíme vyjasnit si právě pojem kultura – protože to zjednodušené povědomí, že kultura = umění, je dost silné. Dále se snažíme nějak uchopit pojem národ, nacionalismus, xenofobie, rasismus – to jsou témata, se kterými pracujeme pravidelně.
- Vždycky v semináři s těmito pojmy pracujeme. Určitě je důležitý předsudek, tolerance, rozdělení asimilace - integrace, enkulturace, akulturace, etnikum, rasismus. Národ, národnost. Národ a národnost je podle mě důležitější v tomto směru než etnická záležitost a rasismus, protože je to vzájemně propojené. Má se začít u národa a národností. V tuto chvíli v naší kultuře je to, co je na jedné straně velmi důležité a na druhou stranu je tomu velmi málo rozumět. Jsou toho plné zprávy, kdekdo toho má plné ústa, ale málokdo ví, co si pod tím představit.
- Integrace rozhodně, to je primární. Mají to být odborné termíny? Ne, nemusí. Má to být něco, co je centrální pro to, co chcete zprostředkovávat. To všelidské, co je společné a co je jiné. Do jaké míry

lze glajchšaltovat lidi, do jaké míry je integrace založena na tom, že přichází se musí formovat do kultur, které tady potká. On primárně představí svou perspektivu. Z čeho přichází, jaké jsou společné plochy a kde to třeba nejde, kde si řekne: „Já musím zůstat jiný, aby si zachoval identitu.“ Asi hlavně otázka identity. Integrace a identita.

- (...) U nás je to pojem diverzita, různorodost, klíčový kompetence - ta je důležitá i pro MKV, třeba pro učitele, kteří se budou MKV věnovat.
- (...) Vyvinuli jsme celý slovníček s cca 200 pojmy. Je tam důležitý třeba termín xenofobie, rasismus, bílý rasismus, antidiskriminace, pozitivní diskriminace.
- Ještě používáme minorita a majorita, i když to jsou slova velmi nevábná. Dá se říct nepříjemný, studený, ale oficiálně se používají. Tady můžeme zmínit zajímavou věc, jak jsme narazili... Když jsme ten projekt stavěli, tak jsme váhali, jak „lidi“ máme nazvat, protože to je skupina velká. Tak jsme tam dali ten termín příslušníci etnických menšin, což je zajímavé. Přišla paní a říkala, že s tím má velký problém. Že je odbornice v dané oblasti a není to přesný termín, protože to je jen úzká skupina lidí, kteří jsou příslušníci etnických menšin. Proto jsme je rozšířili o skupinu lidí, kteří nejsou české národnosti, protože to je obecný název pro všechny lidi, kteří mohou být opravdu cizinci, co tady žijí s trvalým pobytem, cizinci, co tady žijí bez trvalého pobytu. Pak se tam vejdou i Romové i Angličané ...
- Používáme spoustu pojmů z MKV. Už při zpracování toho návrhu projektu jsme operovali terminologií, která je používána v rámci školské soustavy, v rámci byrokratické hantýrky, koncepčních legislativních dokumentů. Příkladem pro to je označení sociokulturně znevýhodněný, slovní spojení, které se skutečně objevuje v takových dokumentech. A v rámci projektu se snažíme takové nešťastné termíny rozbít, rozložit a zredukovat je na jejich jednotky významu, se kterými lze operovat. Konkrétně u toho sociokulturně znevýhodněný je velké neštěstí, že tam se takto silně klade důraz na to kulturní, přičemž je z toho celého kontextu jasné, že se má na mysli etnický původ a že se téměř v 99% případů, ve kterých se takové slovo používá, operuje s romskými otázkami nebo s otázkami romské komunity. To považujeme za velmi nešťastné - slučovat takovým způsobem otázky sociálního postavení, sociální identity a vůbec sociálního fungování včetně všech možných souvislostí s tím kulturním vnímaným jako etnické. To jsou prostě odlišné věci. Takže mluvíme pokaždé, kdy se dostáváme do kontextu, kde se standardně v takových dokumentech používá výraz sociokulturní, tak my mluvíme o sociálním znevýhodnění a kulturní odlišnosti. To už je srozumitelné a navíc je v tom sociokulturní vloženo do toho termínu i hodně z toho ideologického přístupu současného systému. Tam se z hlediska ministerských úředníků nebo odborníků, nebo co za lidi všechno tam figurují, pro ně je otázka začlenění romské komunity vždy zatížena vnímáním toho jakoby „sociokulturního“.
- Snažíme se děti v těch školách příliš neobtěžovat těmi termíny. To děti nezajímá. To by byla další přednáška, další předmět. My chceme děti přivést k diskusi. Já nebo jiný cizinec tam přijde. Mluví o svém kraji, o své kultuře, jak sem přijel, jak se tady adaptoval. Co bylo směšné, co se stalo. Říká svůj příběh. Povídání se přizpůsobuje věku dětí. Děti o tom pak nenásilným způsobem začnou přednášet. Já, ta paní, když sem přijela, neuměla ani dobrý den. Aha, v Mongolsku se nejedí psy, jak říkali v reklamě s Bobikem. To jsou maličkosti, které odbourávají předsudky. Stačí malinko. Tedy takhle, ty menší děti, ty s těmi pojmy nechceme obtěžovat. Na vysoké škole zas předpokládáme, že ty pojmy znají. Na středních školách, záleží také, o jaký typ školy jde, jestli to je gymnázium nebo stavebka, tak tam jdeme s tím, co je multikulturalismus.
- My se snažíme nepoužívat pojmy, ale přirozenou řeč.
- Ne, my pracujeme s konkrétními příběhy, s malými věcmi. Začíná se vždy s tím, že se potká člověk nebo dokumenty a právě že nám jde o to ty prázdné velké pojmy neužívat,
- Identita, národ, postoje, stereotypy, sociální učení, instituce.

2.8 Co podněcuje potřebu po MKV?

Celkem k dispozici odpovědí: 32

Otázka nepoložena : 6

Otázka nezodpovězena : 2

Mezi praxe, kterými nabýváme schopnosti orientovat se v dané společnosti a ovládat její pravidla a strategie, patří i výchova. Společenská výchova, která je spjata právě se stavem současných demokratických států, které se svým založením hlásí k ideji rovnosti jednotlivců, a která má vést právě k naplnění proklamovaných normativně-etických ideálů rovnosti, je velmi často koncipována jako tzv. multikulturní výchova.

Respondenti našeho výzkumu považují dominantně za podněty vyvolávající potřebu tzv. multikulturní výchovy a vzdělávání vzrůstající migraci (9), problémy v soužití v cílových prostorech migrace – konflikty (7) a jejich prevenci (3), obecně vzrůstající multikulturalitu (5) a společenskou situaci v ČR (5). Dále potřebu dle nich podněcuje profesní neznalost, těch kteří přicházejí do kontaktu s osobami s jiným kulturním zázemím (3), dlouhodobé monokulturní prostředí v ČR (3), s tím související xenofobie (3), obavy, strach (3). Potřebu MKV také dle nich ovlivňuje situace ve světě (2), problematická adaptace na různé jevy a situace a efektivita různých procesů (2), nutnost rozvoje společnosti (2) a vnímání - společenských - rozdílů (2). Mezi faktory, které respondenti uvádějí se objevuje i potřeba „asimilace“ (termín asimilace nebyl uveden explicitně, ale vyplynul z výroků respondenta), obecné *potřeby člověka, napětí a emoce, etnocentrismus, nedostatek společných cílů, obecná neznalost, předsudky, jevy vzbuzující zájem, rasismus, diskriminace, hloupost, tlak médií*, ale i *nařízení ze strany MŠMT*. Tři respondenti *neví, co podněcuje potřebu po MKV nebo nedokáží jasně shrnout*.

TABULKA 6: Co podněcuje potřebu po MKV?

Odpověď	Počet odpovědí	V%
Migrace	9	28,1 %
Adaptace – efektivita různých procesů	2	6,3 %
Rozvoj společnosti	2	6,3 %
Vnímání rozdílů	2	6,3 %
Potřeba „asimilace“	2	6,3 %
Prevence konfliktů	3	9,4 %
Potřeby člověka	1	3,1 %
Napětí a emoce	1	3,1 %
Etnocentrismus	1	3,1 %
Nedostatek společných cílů	1	3,1 %
Neznalost	1	3,1 %
Předsudky	1	3,1 %
Zájem	1	3,1 %
Nařízení MŠMT	1	3,1 %
Rasismus	1	3,1 %
Diskriminace	1	3,1 %
Hloupost	1	3,1 %
Tlak médií	1	3,1 %

2.9. Co je účelem MKV, jejím cílem?

Celkem k dispozici odpovědí: 38

Otázka nepoložena : 1

Otázka zamluvena, nezodpovězena : 1

Každá výchova, budeme-li ji definovat jako interakci a jednání, jehož důsledkem je vzájemné ovlivnění jedinců nebo skupin, by měla mít nějaký dohledatelný cíl, ať již záměrný či nezáměrný, uvědomovaný nebo neuvědomovaný. Multikulturní výchova, jako určitá aplikovaná dimenze společenského diskurzu, by pak měla o svém cíli jednoznačně vědět.

Respondenti našeho výzkumu považují za takový dohledatelný cíl především narušování předsudků a stereotypů (10), hledání společných východisek a stabilizaci soužití (9), dosažení schopnosti adekvátně reagovat na jinakost (7), otevření možností k poznávání (7) a informování (6), dále ve svých aktivitách usilují o propojení a spolupráci (5), sledují cíle tzv. prointegrační (5), cíleně ukazují mnohostrannost identity (4) a usilují o toleranci (4). Respondenti považují za cíl též obohatit se různorodostí (3), porozumění (3), vidět rozdíly a vážit si rozdílnosti (2), snižovat frustraci (2), orientovat se v situaci (2), vstřícnost (2), komunikaci (2), praxi (2), respekt (2), dále uvádějí, že cílem také může být „*bohužel zdůraznit rozdíly*“ (1). Cíle multikulturní edukace by dále měly být *protidiskriminační* (1) a *namířené proti lhostejnosti* (1).

TABULKA 7: Co je účelem MKV, jejím cílem?

Odpověď	Počet odpovědí	V %
Proti předsudkům a stereotypům	10	25 %
Společná východiska, soužití	9	22,5 %
Být připraven reagovat na jinakost	7	17,5 %
Poznávání	7	17,5 %
Informování	6	15 %
Propojení – spolupráce	5	12,5 %
Prointegrační	5	12,5 %
Ukázat mnohostrannost identity	4	10 %
Tolerance	4	10 %
Obohatit se různorodostí	3	7,5 %
Porozumění	3	7,5 %
Vidět rozdíly a vážit si rozdílnosti	2	7,5 %
Snižovat frustrace	2	7,5 %
Orientace	2	7,5 %
Vstřícnost	2	7,5 %
Komunikace	2	7,5 %
Praxe	2	7,5 %
Respekt	2	7,5 %

2.10. Čerpáte při Vaší práci z nějaké odborné literatury? Setkala jste se s nějakými teoretickými východisky multikulturalismu?

Celkem k dispozici odpovědí: 38

otázka nepoložena : 1

otázka zamluvena, nezodpovězena 1

Většina (celkem 34) oslovených vychází podle svých deklarácí z nějaké odborné literatury nebo alespoň z nějakých praktických odborných materiálů, webů, seminářů. Jejich kvalita, zaměření či aktuálnost se již významně liší. Je poněkud znepokojující, že pouze někteří čerpají i ze zahraničních publikací

či poznatků a rozšiřují svůj pohled právě o perspektivy problematiky vzniklé mimo hranice ČR.

Mezi ty, kteří ovšem nepoužívají zahraniční literaturu, a dokonce uvádějí, že zahraniční literatura vhodná k tématu patrně ani neexistuje, se bohužel řadí i jedno vysokoškolské pracoviště (se zázemím jedné z největších renomovaných univerzit v ČR), jehož kurzy prochází ročně kolem 1000 studentů pedagogických oborů. Toto pracoviště se dále liší od ostatních VŠ pracovišť tím, že zároveň dotazovaný pracovník uvádí dominantní používání poměrně neaktuálních domácích publikací (vydaných před 10 lety - které též doporučuje studentům), obsahově se zaměřuje víceméně nedynamicky pouze na určité fixované vybrané okruhy národnostních menšin, migrantů, sexuálních a náboženských skupin a deklaruje jako fundamentální východisko svých poznatků především osobní zkušenosti s určitým prostředím nebo osobami.

Ostatní dotazovaná VŠ pracoviště odkazují na teoretický fundus, různě široká spektra domácí i zahraniční literatury a orientují se s určitou jistotou i v teoretických směrech multikulturalismu v profesních souvislostech.

Problematickým se jeví, že ti, kteří se orientují prakticky ve své činnosti, nepovažují za příliš nutné zvládnout teoretická východiska a založit svou praxi na jiných zdrojích, než jsou určité „kuchařky“, tj. manuály a praktické příručky, semináře.

Jiní dokonce uvádějí jako zásadní a dominantní východisko svou vlastní každodenní životní zkušenost, ke které další zdroje příliš nepotřebují! Oblast výchovné praxe bezprostředně vycházející z konotací diverzity se však rozhodně neobejde bez podpory a opory různých disciplín. A to nejen humanitních, ale i přírodovědných. Na tomto poli pouhá reflexe osobní životní zkušenosti a spekulace o strukturách jakési určité reality může být významnou redukcí plnohodnotné informace a dovednosti předávat informace obsahově nezkrácené

Obecně lze odpovědi respondentů rozčlenit na tyto hlavní kategorie:

Celkem devatenáct respondentů z odborné literatury vychází a s jistotou buď jmenuje autory, nebo rozvádí téma odkazující k teorii.

Jiní respondenti odpovídají kladně, z odborné literatury vychází, ale uvádí, že v okamžiku interview nejsou schopni jmenovat či rozvést (2), vychází a pracuje především s praktickými příručkami, metodikami, návody, články (7), vychází spíše ze zkušenosti a návodů nabytých na seminářích nebo VŠ studiích (5), východiskem jsou běžné mediální zprávy (1).

Odpověď *Nevím, nedokážu jmenovat, moc ne, nejsem odborník* se objevila v 9 případech, jsou zahrnuty i odpovědi začínající *ano používám, ale nevím....z toho čistě ne* se objevilo třikrát.

Východiskem třech respondentů je především osobní – víceméně laická – zkušenost:

- *My jsme totiž cizinci a sami víme, jaké to je na svojí vlastní kůži, z toho vycházíme.*
- *Spíš čerpáme z osobní zkušenosti a z praxe. Nevím, jak jiní lidé, kteří dělají projekty, ale my jsme hodně cestovali, takže jsme to poznávali z druhé strany. Umíme to vnímat z druhé strany. Spíš teda takhle prakticky, než teoreticky.*

Odpovědi respondentů však také korespondují se stavem, kdy je zřejmé, že v ohledu k multikulturní výchově a jejímu provádění není český trh rozhodně přesycen kvalitními zdroji. Srozumitelné publikace odkazující i k teoretickým fundusům multikulturní výchovy až na opravdové výjimky (např. Faltýn 2005) nenajdeme. Pro praktické využití, aplikaci, nebýt podstatné publikace a projektu, který v minulých letech pod názvem Interkulturní vzdělávání: příručka nejen pro středoškolské pedagogy vyprodukovala společnost Člověk v tísni / Varianty (zmínka o spol. Člověk v tísni jako poskytovateli literatury, materiálu, výcviku, partnerství, webu apod. je explicitní u 5 respondentů) a čerstvě spuštěného webu projektu Czechkid, nebylo by v oblasti přímé praxe na čem stavět. Dvěma v předchozí větě zmíněným

počinům dotváří rámec pouze tzv. Projekt INTER, který se zrodil v rámci projektu Comenius 2.1 pro implementaci interkulturních přístupů ve vzdělávacích zařízeních z dílny sdružení Globea a manuál pro výchovu k lidským právům KOMPAS. Nejistotu, jak s tématem zacházet, jak se k němu vztahovat a co je jeho obsahem, demonstrují mnohé sborníky, které k multikulturní výchově vznikají, např. jako výstupy projektů nebo tematických konferencí.

Přestože debaty mimo Českou republiku jsou velice pestré a zahraničí nabízí nepřeborné množství cizojazyčných zdrojů, překladové tematické – a běžnému uživateli (např. pedagogům) srozumitelné – literatury je k aktuálnímu datu v ČR stále poskrovnu. Na trhu je možné v češtině sáhnout po některých statích významných autorů, ty jsou ovšem určeny především „akademicky“ orientovaným čtenářům.

V České republice byla zahájena teoretická debata o tématu společenské diversity - tak jak je to běžné především na západ od hranic ČR – poměrně pozdě. Po „*rozháraném*“, ale svým způsobem i tendenčním obdobím devadesátých let se téma otevřelo především na základě publikací Tomáše Hirta a Marka Jakoubka, kteří jsou v posledních letech vedle politologa Pavla Barši jednoznačně nejviditelnějšími diskutéry nad převládajícím diskurzem pozitivní diskriminací podbarvených multikulturalistických egalitářských přístupů v praxi. Respondenti výzkumu také právě tyto tři autory uvádějí z původně českých publikací nejčastěji: Barša 7, Hirt 3, Jakoubek 3.

Literaturu vzniklou právě v průběhu let devadesátých stále uvádějí dva respondenti (Šišková, Výchova k toleranci a proti rasismu 2). Bez ohledu na to, jak dynamicky se východiska a pohledy na situaci mění a jak nutné je na změny flexibilně reagovat, zůstali respondenty nezmíněni další viditelní autoři¹

PŘEHLED:

Nejčastěji uvádění domácí autoři :

Barša (7), Hirt (3), Jakoubek (3), Šišková (2), Říčan (2 - jednou jmenován v negativním smyslu – jako nepoužívaná literatura.), Nový (2),

dále (1): Průcha, Lacková, Rous, Budil, Kovalíková, Miačenko, Kohák, Havel, Dana Moree, Eva Erbenová

Nejčastěji uvádění zahraniční autoři :

Hofstede (2), Kymlicka (2), Sartori (2),

dále (1): T.H. Eriksen, R. Rorty, Ch. Taylor, J. Searle, E. Foster, J.A. BANKS, Sue et. Patterson, Maslow, Parekh, Leingerová, Z. Bauman, Allport, Frank Olaf Ratke, E.H. Erikson, Girt Mak, Stephen Covey, Schroll, Erich Fromm, Selby a Pike, Dalaj Lama, Célestin Freinet, Frazer Lévi Strauss v přímé kombinaci s Freudem.

Literatura ze zemí: USA, Velká Británie, Německo, Holandsko, Skandinávie, Slovensko

Širší okruh literatury:

Studie multidisciplinární (5 respondentů), sociálně antropologické (4), pedagogické (1), psychologické (2), historické (1), filosofické (3), náboženství (3), sociologické (1), o národnostních menšinách (2), jazykové (1)

Další odpovědi:

Zmínka o spol. Člověk v tísní jako poskytovateli literatury, materiálu, výcviku, partnerství, webu apod. (5)

Další uvedeny Czechkid, MKC, PartnersCzech, UNESCO, Rada Evropy. LaStrada

Východiskem je předchozí studium

Zahraniční literaturu nepoužívá, neboť dle jeho mínění zahraniční k tématu není nebo není vhodná (1).

Citace :

- ➔ *Jakoubek, Frank Olaf Ratke, Ervin Foster, Žádná doktrína není potřeba pro to, aby se dařily integrační aktivity. U nás tomu moc lidí nerozumí.*
- ➔ *V holandštině Girt Mak a jiní. U nás Barša.*
- ➔ *Teoretickou literaturu nečtu, občas spíše nějaké praktické, konkrétní články, které mohu využít ve své činnosti.*

1 např. Radim Marada, Jiří Přibáň, Josef Velek, Marek Hrubec ale i Petr Lozoviuk, Ivo Budil, Zdeněk Uherek, Csaba Szaló, Zdeněk Nešpor, Andrea Baršová a další.

- *Sartori, Varianty, Černý Petr.*
- *Culture Shock Series, Lonely Planet, Samozřejmě Hofstede...bez toho to nejde, Stephen Covey: Sedm návyků vůdčích osobností, u nás ten Pavlica, Kolman, ten Nový*
- *Etnické konflikty.*
- *Odborně... hodně vycházím z Říčana a Šiškové (Výchova k toleranci a proti rasismu), Jiřího Rouse Člověk v tísní – Varianty, což mne ovlivnilo, hodně používám při výuce tyto metodické listy. To je stěžejní literatura co doporučuji studentům. Ještě Eleny Lackovou, Narodila jsem se pod šťastnou hvězdou. Z cizojazyčné určitě ne, ale na toto téma Romů ani nic vhodné není.*
- *Čerpám spíš z toho, co jsem pochytila na různých seminářích...*
- *Ano, ale to bych popisoval strašlivě dlouho ... Anglická, česká i vietnamská literatura, mnoho, mnoho pramenů uvedených v našich projektech ...*
- *Jak už jsem řekl, já to přímo studuji, takže čtu prakticky všechno, co se objeví na trhu – bez toho to nejde.*
- *Články na serverech o cizinecké problematice a třeba Barša.*
- *Teoretickými východisky v našem pojetí multikulturního ošetřovatelství navazujeme na obdobné směry v západní Evropě Vycházíme hlavně z Leingerové, která začala rozvíjet transkulturní ošetřovatelství jako subspecializační obor v USA v 50. letech...další literatury, čerpali jsme ze Šiškové, dále vyšla nějaké práce v rámci nějakého evropského projektu, teď si rychle nevzpomenu na jméno, myslím Multikultura od A do Z, v takovém kroužkovém bloku to vyšlo. Pak jsme používali literaturu antropologickou, dále jsme čerpali z internetových stránek různých společenství.*
- *Odborná literatura Kompas, materiály převážně Rady Evropy, zprávy, články, neopomenu Varianty.*
- *Na lektorských kurzech jsme se seznámili s nějakou literaturou, ale teď si nemohu přesně vzpomenout. Tak například kniha Střet civilizací... Pak taky těžím ze svých vysokoškolských studií, která byla ale zaměřená na hlavně na východní Evropu.*
- *V rámci interního vzdělávání v zaměstnání a sebevzdělávání jsem se setkala s kritickým, konzervativním, liberálním, pluralistickým a esenciálním MK. Allport, Hofstede, Nový, Schroll, Kymlicka.*
- *Četla jsem. Určitě. Nahlížela jsem do toho, co vydal Člověk v tísní, to Interkulturní vzdělávání, ta tlustá kniha. Dobrodružství s kulturou. To je knížka, která vyšla teď nedávno. Asi tak.*
- *Asi četl, ale dávno. A potom jsem se už o to nezajímal. Baršu. Moc ne.*
- *Nevím, jestli vůbec fungují nějaké knížky na MKV. To nevím. Ale samozřejmě člověk čte, tisk čte, čte různé brožury, případně časopisy nebo vidí v televizi pořady na různé témata, takže je to spíš takový souběh informací, které potom vyhodnocuje. Nedá se říct, že by to byla přímo nějaká knížka, kterou bych četl na MKV. Bible je taky docela dobrý vzdělávací prostředek. Je to základ vůbec vzdělanosti číst Bibli. Tam je spousta i v historii Starého zákona, jak se izraelský národ choval k národům, jak to tam fungovalo, takže tam je taky hodně, hodně věcí k inspiraci. (ot.: To v Koránu určitě taky...) No Korán. Popravdě řečeno Korán jsem nečetl ani nechci číst ...*
- *Literatura: Pokud nepočítám jazykové práce, víceméně ne. Setkal/a jste se s nějakými teoretickými východisky multikulturalismu? Ne. Nevím*
- *Snažím se opírat o věci z kulturně-sociální antropologie. Takže ty věci, které jsou pro mě zajímavé, jsou například Budilovy práce – Mýtus, jazyk a kulturní antropologie. Pak ze sociologie Zygmunt Bauman, Erich Fromm: to je, řekl bych, ta filozofická odbornost. Naproti tomu moje odbornost metodická, řekl bych, pramení především z mého divadelního zázemí. Velmi užitečné se mi rovněž*

jeví věci, které vyšly ve Variantách.

- ➔ *Snažím se vycházet z materiálů a seminářů /tedy i se jich účastnit/ organizací: Člověk v tísni, Partners Czech, La Strada, Multikulturní centrum. Myslím, že k interkulturnímu vzdělávání patří i zvyšování si právního povědomí, a o to se snažím. Objednávám si knížky, příručky, metodické listy – a ty se snažím i sama vytvářet. V poslední době mě hodně oslovil Miačenko – Mediální výchova, mám ráda texty Variant, ale je to velice obtížné pro děti našeho věku, je třeba to dost upravovat. Pro mne jako pro učitele to je super. Partners Czech – resocializační programy, které se týkají diskriminace, překračování zákona. Dále hodně vycházím z učebnic a příruček speciální pedagogiky a velmi mi pomohl videotrénink interakcí, trénink nahlížení do vztahů, z čehož vycházejí základy pro respekt nahlížení jinakosti. Kovaliková, globální rozvojová výchova jako Selby, Pike a další a hry pro výuku GRV... A kdo mne hodně naučila byla Jitka Kašová, bývalá ředitelka z Obříství. Setkal/a jste se s nějakými teoretickými východisky multikulturalismu? Nevím... Jsou asi někde nepsané ve sborníku Variant, vím, že se o tom mluvilo v rámci interkulturního Kurzu lektorských dovedností Variant, ale já si to nepamatuji, vím jen, kde bych to hledala. Málo se o tom mluví, nedostatečně se to učí...*
- ➔ *Zásadně ze zahraniční literatury: Politicky z Parekha, ze všech autorů, kteří vydávali v rámci UNESCO. Studentům doporučujeme svoje knihy + autory, kteří jsou pro multikulturalismus, i autory, kteří ho úplně odsuzují. Čili je to o tom udělat si vlastní názor a více než literaturu preferujeme vlastní zkušenosti a zážitky. Setkal/a jste se s nějakými teoretickými východisky multikulturalismu? Samozřejmě. Osobně se neztotožňuji s pojetím Sartoriho. V každém směru je něco, co se hodí, co vám může pomoci. A myslím si, že se v případě multikulturalismu ještě nedá mluvit o směrech. Oni ty směry -ismů často ztroskotaly. Ten ztroskotal v Dánsku, ten v Holandsku. Velmi oceňuji přístup hlavně skandinávských zemí, kde mě inspirovali k postojům sídliště nebo enklávy Tutsiů, v Norsku, kde je tolik ne-evropských manželských svazků... Ovlivnily mne zkušenosti z Velké Británie k britskému pojetí a metodám výuky MKV v multikulturních třídách. Samozřejmě, nelze na to vzít kopírák, je to ale dlouhodobá zkušenost. UNESCO se snaží hledat to, co bude v budoucnu přijatelné i pro jiné lidi než pro křesťany, protože zatím jsou normy lidských práv křesťanské, přestože 4 miliardy lidí odlišného vyznání.*
- ➔ *Tak v tom opravdu nejsem odborník. Snad zkušenost západní Evropy 60-80 let?*
- ➔ *Chcete vidět moji knihovnu? Nevyjmenuji vám ji v tuhle chvíli... Vybírám si autory tak, abych poznala různá východiska. Protože to je to, s čím se můžu v praxi potkat.*
- ➔ *Na ideologické úrovni jsou pro mě základy Baršovy knihy a knihy, které překládá. Pak Kymlicka...*
- ➔ *Určitě. Naše knihovna je známá tím, že je tam docela výběr. Na téma MKV obsahuje hodně titulů. Je to záběr do hloubky i do šířky. Antropologie, náboženství, historie zemí a národností... To tam všechno je. No já spíš vycházím ze své filozofie. Že bych se setkala odborně... Určitě máme českou literaturu zprostředkovanou panem Průchou. Já mám takovou jednu svojí knížku. Tu doporučuji všude. Od dalajlámy Etika pro nové milénium. On tam velice přehledně stanovil cíle pro soužití kultur. Hrozně přehledně to tam všechno vyjmenoval. Klade dobrý důraz. Nevychází z náboženství, ale z toho, co máme společný: z kulturních hodnot. Z lidských hodnot. Je tam spíš než náboženství (protože tím se už taky napáchaly škody), spíš etika a hodnoty základní. To je velké východisko. I Havel má v literatuře hodně podnětných věcí. Pak by se dala doporučit filozofie. (Já se ptám přímo na literaturu o MKV). Tak to ten Průcha. Myslím, že i Kohák je docela dobřej. Ještě bych doporučila jednu literaturu. Paní Dana Moree napsala projekt Czechkid. To je dobrý na MKV je to výborná pomůcka.*
- ➔ *Určitě. Dokonce máme celou knihovnu plnou literatury na toto téma. Teď nejsem schopen. Jsou tam různé způsoby, na co se dívat. Určitě existuje řada děl o MKV jako takové, ale také jsou důležité*

informace typu Kdo jsou Romové. Pro mě osobně je velmi důležitý politický, historický a ekonomický kontext. No asi jo, ale necítím se na to být expertem.

- Já ne. Myslím, že nikdo z nás. Tím se asi lišíme od jiných projektů. Protože to vychází ze života v naší malé obci a z tradice nebo náplně sdružení. Nebudujeme metodologický proces, který předáme ministerstvu školství jako praktický návod. Spíš čerpáme z osobní zkušenosti a z praxe. Nevím, jak jiní lidé, kteří dělají projekty, ale my jsme hodně cestovali, takže jsme to poznávali z druhé strany. Umíme to vnímat z druhé strany. Spíš teda takhle prakticky, než teoreticky... Takže to není literatura, ale někdo, kdo se věnuje specificky takovým problémům, kdo je odborník v určité oblasti větší než my.
- Jo, určitě. Já neprosazuji žádnou konkrétní teorii, ale pokud jsme v českém prostředí, tak pokud jde sociologické analýzy, tak spoléhám na Pavla Baršu, ten se mi zdá z hlediska přístupu správný. Pracuji s Kymličkou v otázkách multikulturalismu ve světovém nebo evropském kontextu. V oblasti interkulturního poradenství nebo vzdělání, tedy otázek interkulturních ve školství, tak pracuji hodně s americkými autory: Sue, Patterson, Banks atd.
- Vládní koncepce... Ale to není ono... My jsme totiž cizinci a sami víme, jaké to je na svoji vlastní kůži, z toho vycházíme.
- Snažíme se. Ale tituly vám teď neřeknu. Našli jsme nějaký MK knihy a nějaké metodiky MKV a na internetu. Sami se snažíme popisovat nějaký projekty a archivovat to.
- Shrnu to stručně. Z hlediska multikultury: Anti-Bias curriculum (kritizuje dosavadní vývoj multikulturních postojů z hlediska vývoje dítěte v raném věku, z hlediska psychologie jednotlivce, a zdůrazňuje potřebu léčit a řešit křivdy vznikající v nejnižším dětském věku, a tím předcházet pozdějším pokřiveným postojům, nebo vysílání dvojího signálu v rodině apod.). Z hlediska pedagogiky: Freinetova pedagogika, činnostní učení, dlouhodobé projekty atd. Vznikající nebo překládané výukové materiály (např. knížka Sen od Evy Erbenové, podle jejíž předlohy byl natočen film Pavla Štingla O zlém snu, materiály Domu Anne Frankové Amsterdam, Holandsko včetně výstavy Anna Franková - odkaz pro současnost), Z hlediska psychologie: studium zejména Humanitní psychologie (Abraham Maslow), praxe v Child Development Centru na Georgie Tlen University (Washington, USA), Historie: literatura k tomuto tématu (viz seznamy literatury např. na stránkách www.holocaust.cz, Anti-bias curriculum, které nabízí vysvětlení a postup proudů multikulturalismu - a návrat od skupin k jednotlivci a jeho psychickému vývoji. Jako motivaci užíváme různou literaturu i filmy. Doporučujeme školám filmy a knížky, které se týkají tohoto tématu. Pro školy doporučujeme z filmů O zlém snu od Pavla Štingla. To je příběh Evy Erbenové, která k tomu napsala předlohu, knížku. Vyšla již podruhé pod názvem Sen.
- Že je potřeba vytvořit něco, co bude fungovat. Ta společnost nemůže být izolovaná. Je to o respektu. Četla jsem články o MK, ale že bych se vyloženě věnovala tomu tématu po odborné stránce, to ne. To jen čistě ten Diversity Management. Ale jinak jsem to studovala na vysoké škole. Ale to jsou všechno teorie, které vám neřeknou, co je dobrý a co ne. Ani jedna ta teorie není ani dobrá, ani špatná. A nikdo neví, co se v budoucnu stane. Protože aplikovat prvky všech kultur a vytvořit jednu kulturu je jedna z možností, ale je, myslím si, poměrně neproveditelná. Já jsem zastávce částečně konzervativního přístupu. Já si myslím, že každý národ by měl mít zanechaný prvky svojí tradiční kultury, který by ten národ specifikovaly, to může být hudba, tanec, folklórní skupiny, ty by neměly být ovlivněny ničím z venku a tohle podstatný. Na druhou stranu takový to vnímání, respektování vůči druhým lidem, to už je jiná otázka. Tam si myslím, že je skutečně zapotřebí ty lidi vychovávat. Ale určitě ty hodnoty těch jednotlivých kultur by měly být zachovány. Nemyslím si, že je dobrý vytvářet novou kulturu.
- V době, kdy jsme připravovali osnovy pro ZŠ, tak jsem četla různé materiály, které byly diskutované

v různých pracovních skupinách. TO bylo pro 1. a 2. stupeň ZŠ. Nedokážu nic jmenovat. Rozčlenit různé typy multikulturalismu neumím.

- V tuhle chvíli jsem nadšená Eriksenem, to už je takový asi 4. level toho, o čem člověk může uvažovat. A na koho navazuji? Hirt, Jakoubek, Barša... Na druhou stranu mám seznam nedoporučené literatury. Takže odmítám: Bakalář, Balvín, Řičan. Ze zahraniční literatury: musím číst k dizertaci všechno a ještě se v tom nějak „patlat“. Napadá mne Rorty, Tylor, Searle... a Eriksen, samozřejmě. A psycholog Erikson též. Setkal/a jste se s nějakými teoretickými východisky multikulturalismu? Já se řadím ke kritickému multikulturalismu, který oproti **multikulturalismu tzv. klasickému** odmítá diskurz, jenž pojímá skupiny izolovaně a unifikovaně. Kritický multikulturalismus se staví do opozice esencialistickému konceptu identity, chápanému jako referenční znak statického souboru praktík, významů a zkušeností. Kromě toho, že to deklarují, se ho snažím praktikovat. Ale obecně jsem opatrná, děsí mne, když o sobě někdo říká, že je multikulturalista. Chtěla bych reagovat na to, co nějak přirozeně je, a na základě toho se orientovat.
- Celé panoptikum antropologů od Frazera až po Lévi Strausse (ale ne bez Freuda!), dále Barša, Hirt, Jakoubek.

2.11. Může mít MKV i negativní vliv?

Celkem k dispozici odpovědí: 38

Otázka nepoložena : 1

Otázka zamluvena, nezodpovězena 1

Většina respondentů se shoduje, že MKV může mít i negativní vliv (32 !), pouze tři si myslí, že nikoli, tři nevědí. Z jedné odpovědi nelze určit zda respondent myslí ano, ne, nevím. Potřeba vyjasnění toho, co je a kam směřuje – či může směřovat - výchova v multikulturní situaci, koho zasahuje a jak, je tedy důležitá pro drtivou většinu respondentů. Je zřejmé, že většina respondentů si uvědomuje potřebu stále promýšlet aplikace a cíle tzv. multikulturní výchovy. Její bezmyšlenkovité automatické uchopení v duchu nějakého převzatého nereflektovaného konceptu či aplikovaného politického (např. reformního) diskurzu a kalkulování s jakousi statickou, ohraničitelnou a čitelnou „multikulturní realitou“ dle respondentů může napáchat mnohé škody, o to vážnější, že se týkají přímo životní zkušenosti a osobní identity těch, kterým měla v počátečním úmyslu pomáhat a se kterými jsou při své činnosti v lidském kontaktu. Respondenti (13) negativa vidí především ve vazbě na pozitivní diskriminaci, ať zjevnou nebo latentní, nebo při vymezování hranice odlišnosti skupin (což je též nástroj pozitivní diskriminace – reifikace hranic jejich příjemců), dále se obávají špatně připravených nebo nekvalifikovaných lektorů, mediátorů, nekompetentnosti poskytovatele, špatně realizované MKV (11). Negativně jsou nahlíženy praxe, kdy je kladen důraz zejména na odlišnosti (7), MKV založená na ideologické bázi a vlastní ideologizace tématu (7). Jeden respondent vidí problém v samotném založení multikulturalismu a dva vnímají negativa na straně příjemců MKV.

TABULKA 7: Může mít MKV i pozitivní vliv: /Vazby ano, může./

Odpověď	Počet odpovědí	V %
Negativa jsou ve vazbě na pozitivní diskriminaci ať zjevnou nebo latentní	13	32,5 %
Špatně připravený lektor, mediátor, nekompetentnost poskytovatele	11	27,5 %
Pokud je kladen důraz zejména na odlišnosti	7	17,5 %
Ideologická báze MKV, ideologizace tématu	7	17,5 %
Negativa jsou na straně příjemců MKV	2	5 %
Již v založení MK je problém	1	2,5 %

2.12. Shrnutí za oblast teoretická východiska :

Pokud využijeme internetový vyhledávač Google, pak na dotaz *multikulturní výchova* dostaneme **63 400** odkazů na stránky v českém jazyce. Pokud se dotážeme na výraz *multicultural education*, dostaneme za stejný čas **2 080 000** referencí na stránky v anglickém jazyce.

Při takovém množství odkazů na užívání tohoto pojmového spojení by se mohlo zdát, že je naprosto jasné, co to multikulturní výchova vlastně je, jak ji provádět a k čemu směřuje. Avšak reference z vyhledávače prudce poklesnou, pokud požádáme o rešerši přesné fráze ve formátu: „multikulturní výchova je“. Získáme „pouze“ 579 (!) možností dozvědět se něco o jejím obsahu. V anglickém ekvivalentu se nám zobrazí 32 700 linků na dotaz „multicultural education is“. Nepochodíme lépe, pokud se pokusíme o jinou frázi, která by mohla navozovat explikaci obsahu ,např. „multicultural education means“ nebo „multicultural education contains“ atd.

Proč onen rapidní pokles? Je tak jednoznačné, co multikulturní výchova je, že není třeba definovat její obsah? Je takovou součástí každodenní praxe, že není dále třeba ukazovat, jak ji provádět? Výsledky našeho výzkumu napovídají, že spíše opak je pravdou, totiž že nepanuje nějaká obzvlášť vysoká shoda na tom, co to multikulturní výchova je, jak je možné ji praktikovat a co je jejím cílem.

Multikulturní výchova si však od své podstaty nemůže odmyslet své založení v jakési situaci, z níž vzchází, naši respondenti často odkazují k pojmu multikulturality. Co to však multikulturalita je? Ani zde není možné na základě odpovědí respondentů definovat a uvést jednotící rámec multikulturní situace. Pro výchovu ovšem více než pro cokoli jiného platí, že nejprve musíme situaci nějak vyhodnotit a vidět, abychom k ní mohli vztahovat nějakou praxi. Vidění ovšem vyžaduje určitou *optiku*. Každá optika skrývá nebezpečí zkreslení, má svá omezení a ohniska. I v optice uplatnění při náhledu na situaci se respondenti našeho výzkumu liší. Výsledky výzkumu ukazují i na pociťovaný nedostatek srozumitelně vedené a otevřené debaty (a publikací) právě k aplikaci, terminologii, jazyku programových dokumentů, týkajících se obecně vzdělávání v diverzitě, či multikulturní výchovy jako takové. Přitom zprostředkovat hloubku této nesmírně komplexní tematiky těm, kteří mají provádět aplikaci v edukačním prostoru, je více než důležité. Fundovanost a schopnost základní teoretické orientace mediátorů (tedy zejména multiplikátorů a pedagogů) v tak komplikované oblasti, jakou je problematika multikulturní společnosti, je naprosto klíčovým pilířem ve stavbě. Odpovědi respondentů bohužel ukazují, že v přímé praxi se v mnoha případech můžeme setkat zároveň s neporozuměním východiskům a neviděním cíle a celku konání. Neviděním souvislostí a nepochopením kontextu ovšem do edukace mohou vstoupit větší „zrůdnosti“, než jaké si multikulturní výchova ve svých premisách v mnoha případech klade za cíl odstranit. Na druhou stranu je potěšující, že většina respondentů našeho výzkumu si tato rizika uvědomuje a dokáže vidět a případně eliminovat negativa spojená s aplikací.

3. Identita

Tento oddíl bude opět rozdělen na dvě základní části – teoretická východiska a vlastní vyhodnocení výzkumu doplněné o závěry.

3.1. Identita – teoretická východiska

Vzhledem k tomu, že jedním z velmi obecných, leč hlavních cílů MKV je připravit konkrétní jednotlivce na multikulturní setkání, stává se jednou ze základních otázek, koho na takové setkání vlastně připravuji a jak poznám, že setkání, ke kterému právě dochází, je multikulturní? Jinými slovy, kde jsou hranice mezi kulturami? Vyhodnotím jako multikulturní setkání s člověkem, který pochází z jiné země, etnické skupiny, náboženského směru, anebo setkání s někým, jehož chování je diametrálně odlišné od toho mého, byť bychom např. oba hovořili stejným mateřským jazykem?

Tato otázka provází MKV od dob jejího vzniku a zároveň se odpověď na ni vyvíjí v souvislosti s historickým a politickým vývojem, a to navíc na pozadí mezinárodních událostí. Velké zlomy v této debatě lze tedy vnímat s velkými mezinárodněpolitickými změnami, jako byl např. pád železné opony nebo 11/9. Pokud bychom měli vývoj tématu shrnout, tak začátek MKV je spojen nejvíce s vnímáním kulturních rozdílů na úrovni států. To najdeme v nejstarších dílech (Hall, 1959 a 1976), ale i v novějších pracích (Hofstede, 1991; Trompenaars, 1989). Tento teoretický koncept vychází z toho, že příslušnost k určité skupině, respektive národní nebo etnické skupině, předurčuje určitý typ vlastností, nebo alespoň tendenci k určitému chování. Vzhledem k tomu, že tento model vytváří určité kulturní standardy, nazývám tento model kulturněstandardní. V literatuře můžeme však objevit také jiná označení, např. Leeman & Ledoux (2003) ho nazývají „culturalism“.

Kromě tohoto pojetí se převážně ve druhé polovině devadesátých let dvacátého století a v posledním desetiletí stále více klade důraz na jednotlivce a jeho možnost ovlivnit vlastní kulturní identitu. Lépe řečeno, na identitu je najednou nahlíženo více dynamickým pohledem, identita se stává výsledkem osobní historie každého jednotlivce, v níž velkou roli hrají nejrůznější identifikace se skupinami, do kterých se jedinec cítí náležet. I zde najdeme větší množství používaných termínů, v anglosaském kontextu se používá termín „multiple-identities approach“ (Singelis & Pedersen in Brislin, 1997; Banks, 2001; Banks, 2004), v německém najdeme zase pojem transkulturní (Flechsigt, 2004).

Důležitý rozdíl mezi těmito dvěma přístupy můžeme charakterizovat tak, že zatímco v kulturněstandardním modelu hraje etnicita a národnost klíčovou roli, v transkulturním je jen jednou z mnoha vrstev kulturní identity. Další důležitý rozdíl je pak v tom, že zatímco v prvně jmenovaném jde více o pohled na celou skupinu, která determinuje jedince, ve druhém jde spíše o jednotlivce, jehož identita je determinována příslušnostmi ke skupinám.

Přestože nemůžeme tvrdit, že v tuto chvíli existuje mezinárodní shoda na tom, který z obou přístupů je ten správný, můžeme vnímat posun od důrazu na skupinové vnímání k individuálnímu pojetí kulturních rozdílů. To se děje i v souvislosti s globalizací a se stále častěji se objevujícím důrazem na rozměr globálního občanství (Banks, e. a. 2004; Parker, 2007).

3.2. Vyhodnocení výzkumu

V případě výzkumu se tato oblast řešila pomocí dvou otázek:

1. S jakými typy odlišnosti MKV pracuje?
2. Do jaké míry se překrývá MKV s programy podpory národnostních menšin?

Druhá otázka pak v reálném výzkumu fungovala spíše jako kontrolní pro otázku první. Při vyhodnocení tedy budu primárně vycházet z odpovědi na první otázku. Pomocí druhé pak budu výsledky konkretizovat.

3.2.1. S jakými typy odlišnosti MKV pracuje?

Celkem k dispozici odpovědi: 39.

Při odpovědích na tuto otázku můžeme respondenty rozdělit do dvou základních skupin, přičemž však u některých toto rozdělení není možné učinit přesně. Není totiž jasné, co přesně svou odpovědí myslí. Celkem 18 respondentů se domnívá, že MKV je především o etnických menšinách a cizincích, někteří k tomu přidávají i další skupiny – jako např. náboženské nebo sexuální orientace.

- *Tak... západní a východní kultura, západní a ještě víc západní kultura, tomuhle já říkám to „inter“, to je tam, kam my směřujeme, protože my děláme arabský země, a pak západní země. No v té specifické části [se to týká] jako opravdu konkrétně těch etnických, národnostních [odlišností]... v té specifické části, ta obecná je obecná úplně, to je něco jiného.*

Někteří respondenti se v této souvislosti zamýšlejí nad českou identitou a nad tím, jak by mělo vypadat vzájemné soužití. V případech, kde toto téma přijde na přetřes, vyjadřují respondenti zároveň určité obavy z toho, aby identita/identity mohly být zachovalé.

- *No tak já se teď trochu musím hájit, v zájmu českého národa. Moje odpověď je taková, že pokud přicházejí cizinci, měli by přiblížit svou kulturu, určitě. O té své rodině, svůj jazyk, aby nezapomněli, aby to nevyprchalo. Tak by to pro ně bylo těžší, když jedou někam do ciziny, tu určitou kulturu držet. Co se týká potom dál, myslím si, že ta integrace by měla být do toho národa, ve kterém žijí. Protože ve chvíli, pokud my budeme příliš jakoby ustupovat ze své kultury, ze svých základních principů, tak se může pak jednou stát, že už to nebude Česká republika, ale budete nějaký střed Evropy. Bude to Evropa, bude to Evropská unie, ale už to nebudou ani Italové, ani Češi, ani Slovinci, ale prostě budou to tak nějak pomíchaný... pomíchaná Evropská unie.*

Pro tuto skupinu respondentů je však překvapivě charakteristické, že jsou schopni připustit vedle etnické příslušnosti ovlivnění také jinými skupinovými příslušnostmi. Co je však pro tuto skupinu charakteristické, je uvažování právě ve skupinových kategoriích. Sama příslušnost k určité skupině – ať již etnické nebo jiné – zakládá určitý typ chování a zároveň určitou potřebu v rámci MKV. Nejčastěji je pak formulována potřeba vzájemného informování o těchto „skupinových vlastnostech“.

Dalších 14 respondentů se domnívá, že etnická příslušnost je jen jednou z mnoha klíčových dalších charakteristik, které pro MKV hrají důležitou roli. Vedle etnické kategorie jsou to pak ekonomické a sociální faktory, dále pak je často zmiňována náboženská příslušnost nebo jiné znevýhodnění, ať již sociální nebo např. fyzické.

- *Jakékoliv typy odlišností, to se asi nedá vymezit. Předmětem MKV mohou být libovolní jednotlivci i libovolné skupiny.*

Rozdíl mezi touto a předchozí kategorií respondentů je především v tom, jaký důraz přikládají právě etnicitě. V této kategorii se však také velmi výrazně projevuje důraz kladený na jednotlivce. Někteří respondenti se dokonce zlobili na to, jak je otázka položena:

- *To je nějak špatně postavená otázka, ne? MKV je takové kulturní překladatelství, jde o to obrušovat třecí plochy...*

V této skupině najdeme respondenty, kteří na jednu stranu připouštějí, že existuje spousta kritérií, které zapříčiňují odlišnosti, zároveň však tvrdí, že je třeba dívat se na jednotlivce, kteří jsou nositeli těchto odlišností, a nikoli na skupiny. Můžeme tedy říci, že v této skupině převládá pluralitnější pojetí s důrazem na jednotlivce.

- *Předmětem MKV jsou skupiny, je to jen jiné pojetí skupinové identifikace, my se snažíme o individuální přístup. Není potřeba se soustředit na skupiny, prostě se potkávají různí lidé, to je celé...*

TABULKA 8 : S jakými typy odlišnosti MKV pracuje?

Odpověď	Počet odpovědí	V %
O etnických menšinách	18	46,25 %
Transkulturní přístup	14	35,6 %
Menšiny o etnických menšinách	1	2,6 %
Pluralita	1	2,6 %
Neřešíme	1	2,6 %
Nevím, irelevantní odpověď	4	10,3 %

Zdá se, že převažuje jedna velká kategorie, a to je národ nebo etnická skupina, a pak v rámci ní ještě další odlišnosti – gender, sociální, ekonomické apod. O ty všechny jde, ale základní je přesto národní aspekt.

Zdá se, že podstatný je aspekt kolektivního vnímání světa – přemýšlení ve skupinových, a nikoli v individuálních kategoriích.

Hlavní rozlišovací kritérium by mělo být – potkávají se představitelé skupin nebo jednotlivci, z části odpovědí to zřejmé je, z části ale nikoli.

3.2.2. Do jaké míry se překrývá MKV s programy podpory národnostních menšin?

Celkem k dispozici odpovědí: 40.

Odpověď na tuto otázku do značné míry konkretizuje předchozí výpovědi respondentů. Vzhledem k tomu, že je tato otázka položena na téma konkrétní oblasti podpory národnostních menšin, dostaneme tak díky ní lepší obrázek o tom, co vlastně respondenti pod MKV rozumí. Problematika národnostních menšin pak funguje spíše jako příklad než jako oblast sama o sobě.

Respondenti se při odpovědi na tuto otázku rozpadají do čtyř kategorií, přičemž dvě jsou velmi protichůdné.

Skupina 20 respondentů se domnívá, že MKV a podpora NM jde ruku v ruce, překrývá se nebo se určitým způsobem doplňuje. Vnímají důležitost obojího, přemýšlejí o tom, která oblast je nadřazena, a v tom případě vychází většinou MKV jako nadřazená, podpora NM je vnímána jako smysluplná součást.

- ➔ *Obojí má své místo a smysl. To první by asi mělo mít těžiště ve výchově většiny v tomto směru, zvláště tam, kde byla dlouho homogenizovaná, ale i tam, kde je multikulturní a integrovaná (promíchány děti, tzv. zdravé a děti s postižením), je to nutné. To druhé (podpora menšin) k posílení, rozvoji a udržení života, kultury a tradic menšin. Je také důležité požadovat znalost jazyka a zákonů, jednak aby nebyli nakonec hendikepováni neznalostí, a předurčení tak jen na podřadné práce, a jednak taky při velikosti státu aby náš jazyk vůbec zůstal zachován. V tom může být USA velkorysejší než malé evropské státy, a kdyby třeba Francie nebyla tak nepřístupná, tak by již francouzština vypadala jinak.*

Někteří respondenti si přes toto vnímání uvědomují nebezpečí určitého druhu folkloristiky, která by mohla v určitých případech z tohoto spojení vzniknout.

- ➔ *MKV je tak široké téma, že lze jen stěží postihnout. Většina neziskovek si z toho vybere jen část, a tu řeší. K tomu směřují jejich akce, kulturní akce, happeningy. Zaměřování podpory národnostních menšin nebo něco podobného s MKV se děje v neziskovkách, , děje se to ale i na školách, kdy učitelka neví, jak se s tématem vypořádat. I tady v (...) se dějí takové ty rádobny multikulturní akce, kdy se na multikulturním festivalu hrají jen romské písničky. Nebo třeba jen africké bubny, že zkrátka chybí ten globální nadhled.*

V tomto případě jsou tyto dvě oblasti vnímány jako související, tato souvislost je však dáována ke zvážení hlavně z hlediska toho, co má přinést v praxi. S tím souvisí fakt, že MKV je vnímána jako jiná a snad i důležitější oblast než slavení určitých národních svátků.

Zcela opačně vnímá tento vztah 7 respondentů, kteří tvrdí, že tyto dvě oblasti by se neměly překrývat. Důvody pro tyto názory jsou různorodé – od toho, že pak se celá oblast redukuje na vzdělávání Romů, až po tvrzení, že vydávání menšinových časopisů je něco jiného než MKV. Každopádně MKV je v tomto kontextu vnímána jako oblast nasměrovaná na ovlivňování většinové společnosti ve smyslu pluralitního uvažování a oblast podpory menšin ve spojení s MKV může vést k opačnému extrému – tedy k segregaci.

Další 3 respondenti se domnívají, že se tyto dvě oblasti překrývají zcela. V této kategorii je jasně patrné skupinové uvažování na úrovni kulturních standardů:

- *Já bych řekla, že se překrývají úplně. Je to určitě jeden z hlavních cílů, i ze strany podpory státu. Ale i kdybychom to brali neoficiálně. Tak jak jsem se vyjádřil před několika desítkami minut, že pokud se týká Romů, tak historie by tam měla být, protože jsou opravdu národnostní menšiny, které zde žijí dlouhodobě. Potom když přijde někdo jiný jako Vietnamci, kteří jsou tady třeba dvacet let, tak spíše... můžem si povědět ano, už se sem někdo nastěhoval, přišli kvůli určitým problémům v jejich zemi atd. Ale zase bych asi nedávala jednu velkou kapitolu na týden, že by děti byly vzdělávány o Vietnamcích, o Ukrajincích.*

Zbýlí 4 respondenti připustili, že se touto oblastí nezabývají vůbec a nemají k ní tedy co sdělit. Zajímavé je, že všichni čtyři jsou z organizací pracujících s žadateli o azyl nebo azylanty, popř. cizinci.

TABULKA 9: Do jaké míry se překrývá MKV s programy podpory národnostních menšin?

Odpověď	Počet respondentů	V %
Je to součást	20	50 %
Nemají se překrývat	7	17,5 %
Jde to mimo nás	4	10 %
Překrývají se úplně	3	7,5 %
Rozlišovat národnostní a etnické menšiny	1	2,5 %
Nevím, irelevantní odpověď	5	12,5 %

3.3. Závěry

Z hlediska pohledu na kulturní identitu se od respondentů dozvídáme mnoho zajímavých podnětů popisujících specificky české pojetí této oblasti.

Zdá se, že přestože etnické a národnostní kategorie jsou většinou respondentů vnímány jako klíčové, čím dál tím více a častěji jsou respondenti ochotni připustit i vlivy dalších skupin na jednotlivce. Etnický aspekt je tak obohacen o oblast náboženství, sexuální orientace, řidčeji také o sociální situaci nebo politické aspekty. V tomto ohledu se zdá, že se česká debata blíží mezinárodnímu vývoji problematiky.

O to překvapivěji působí fakt, že i respondenti, kteří jsou ochotni připustit větší množství vlivů, které mají různé skupiny na jednotlivce, vnímají pořadí skupiny jako podstatnější než jednotlivce. I náboženské skupiny, skupiny lidí určité sexuální orientace atd. determinují chování jednotlivce. A tak se sice rozšiřuje množství skupin, o kterých má MKV pojednávat, u většiny respondentů však nadále přetrvává vnímání, že MKV řeší soužití skupin. Tento závěr koreluje s cíli, které respondenti zmiňují. Na základě tohoto vnímání je samozřejmě logické, že na úrovni cílů převažuje informování o „těch druhých“ nad pluralitním a komparativním pohledem na svět.

Individuální identita pojatá dynamicky je kategorie, ve které respondenti uvažují jen zřídka. Z tohoto hlediska tedy můžeme tvrdit, že přetrvává spíše tendence ke kulturněstandardnímu vnímání problematiky než inklinace k jeho transkulturnímu pojetí zaměřenému více na jednotlivce.

LITERATURA:

Banks, J., A. (2001). Citizenship Education and Diversity; implications for teacher education. *Journal of Teacher Education*, 52, 5–16.

Banks, J., A. (2004). *Diversity and Citizenship Education; Global Perspectives*. San Francisco: Jossey-Bass.

Brislin, R. (1981). *Cross-cultural encounters: Face to face interaction*. New York.

Flechsich, Karl-Heinz. *Kulturelle Orientierungen*. Internet Arbeitspapier. Gottingen: Institut fur interkulturelle Didaktik, 2000 [12th Augustus 2004]. <http://www.gwdg.de/~kflechs//iikdiaps1-00.htm>

Flechsich, Karl-Heinz. *Kulturelle Schemata und Interkulturelles Lernen*. Internet Arbeitspapier. Gottingen: Institut fur interkulturelle Didaktik, 1998 [22nd February 2004]. <http://www.gwdg.de/~kflechs//iikdiaps3-98.htm>

Flechsich, Karl-Heinz. *Transkulturelles Lernen*. Internet Arbeitspapier. Gottingen: Institut fur interkulturelle Didaktik, 2000 [22nd February 2004]. <http://www.gwdg.de/~kflechs//iikdiaps2-00.htm>

Hall, E., T. (1976). *Beyond Culture*. New York.

Hall, E., T. (1959). *The silent language*. New York.

Hofstede, G (1991). *Allemaal Andersdenkenden*. Amsterdam.

Leeman & Ledoux, 2003

Trompenaars, F. (1989). *Riding the waves of culture*. Fairfield.

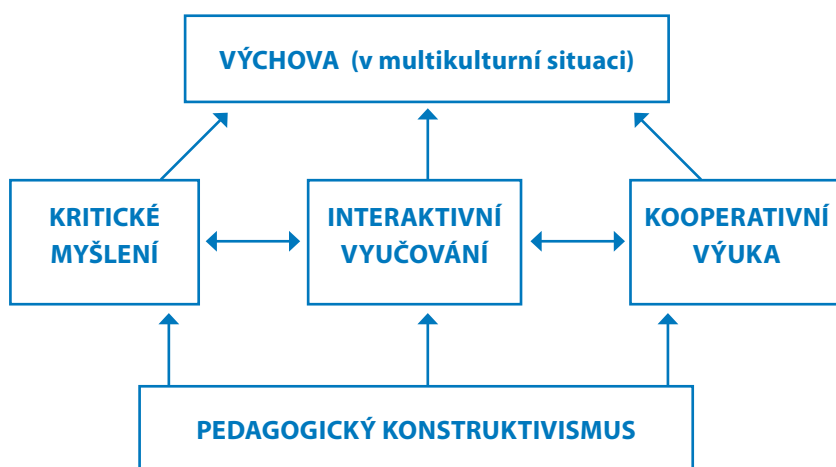
4. Metody

4.1. Východiska analýzy metodiky, obsahu a evaluace: kritéria kategorizace fenoménů

Přestože není možné stanovit jeden závazný kodex o cílech v MKV, jsou určité sledovatelné principy, které korespondují se smyslem multikulturního vzdělávání. Obsah, metody a formy praktikované výuky by měly být stanovovány zejména s ohledem na primární cílovou skupinu příjemců edukace. Pro všechny cílové skupiny by však nemělo být určujícím směrem předávání jediné pravdy či výkladového rámce, jak tomu je u tzv. transmisivní pedagogiky (jejíž metodou je memorování, přenos neproblematizovaných „fakt“-poznatků do vědomí příjemce), ale podstatným úkolem, před kterým vzdělávání tzv. multikulturní (tedy edukace v pomyslné multikulturní situaci) stojí, je výbava příjemce MK edukace kompetencemi, které mu umožní orientovat se v záplavě poznatků souvisejících s diverzifikovanou sociální realitou a kulturně podmíněnými vysvětlovacími schématy, které se k ní váží, a schopností naučit se je rozpoznávat a dále využívat.

4.2. Teoretická východiska hodnocení přístupů ve výuce příjemců

Interkulturní výchova by měla vycházet z tradic pedagogického konstruktivismu, přizpůsobovat existující klasické pedagogické metody a techniky kritického myšlení, interaktivního vyučování, kooperativní výchovy, využívaných také v jiných tematických oblastech. Sledovaná praxe konkrétních didaktických nástrojů by měla být popsatelná za pomoci čtyř pilířů efektivní praxe. Tyto pilíře a jejich vzájemné propojení znázorňuje následující schéma (Buryánek 2005) a.

4.3. Vyhodnocení výzkumu - Metody

V rámci oddílu Metody byly položeny respondentům tyto otázky:

1. Jaké metody konkrétně používáte při samotné práci s cílovou skupinou, zkuste to popsat co nejpodrobněji...
2. Co dalšího by se vše dalo podle Vás vměstnat pod termín „metodika“ projektů MKV, IKV?
3. Je nějaká metoda, kterou cíleně nepoužíváte?
4. Jak děláte evaluaci? Jak často, jak ji využíváte?

4.3.1. Jaké metody konkrétně používáte při samotné práci s cílovou skupinou, zkuste to popsat co nejpodrobněji...

Celkem k dispozici odpovědí: 40

Respondenty deklarované uspořádání vyučovacího procesu (vytvoření prostředí a způsob organizace činnosti mediátora i příjemců při praxi) zahrnuje celou škálu klasifikovatelných forem výuky.

Mezi odpověďmi lze nalézt jak **individuální výuku** (mediátor-vyučující pracuje s různorodou skupinou klientů-příjemců, řídí činnost vždy jednotlivých klientů-příjemců, každý klient-příjemce pracuje individuálně, má vlastní učivo, nejsou společné výukové materiály ani jiné prostředky výuky), **hromadnou a frontální výuku** (nejrozšířenější, mediátor-vyučující pracuje se skupinou klient-příjemce podobného věku a mentální úrovně, klienti-příjemci plní ve stejném čase stejné úkoly, probírají stejnou látku, postupují společně), **individualizovanou výuku** (snaha respektovat individuální diference klientů-příjemců anebo požadavek aktivity klienta-příjemce; realizuje se např. individuální plán), **projektovou výuku** (klienti-příjemci za pomoci mediátora-vyučujícího řeší určitý problém komplexního charakteru [projekt], který vychází z praktických potřeb nebo je s praxí úzce spojen), **diferencovanou výuku** (klienti-příjemci jsou rozděleni do homogenních skupin podle určitých kritérií [intelekt, zájmy, místo bydliště, pobytový statut]), **skupinovou a kooperativní výuku** (rozdělení cílové skupiny klientů-příjemců na menší skupiny podle různých hledisek), **týmovou výuku** (podstatou je spolupráce více mediátorů-vyučujících v rámci flexibilních skupin klientů-příjemců, „tříd“) i **otevřené vyučování** (mezipředmětová propustnost výuky, otevřenost navenek vůči přirozenému prostředí – rodinám, obci, „komunitě“, účast klientů-příjemců na vytváření plánu výuky, rodina klientů-příjemců je partnerem poskytovatele výuky, zapojuje se do činností, spolupracuje apod.).

Vyučovací (výukové) metody (srov. Maňák, Švec 2003)b

V odpovědích respondentů lze sledovat postupy, cesty, způsoby vyučování, které mají vést k dosažení výukových cílů. Lze určitým způsobem charakterizovat činnosti mediátorů-vyučujících vedoucí klienty-příjemce k dosažení stanovených vzdělávacích cílů i to, zda se jejich prostřednictvím uskutečňuje vazba cíle a obsahu výuky s jejími výsledky. Protože klasifikace metod je mezi odborníky neustálená (neexistuje jedna závazná klasifikace, třídění), sledovali jsme především tyto dva principy klasifikace:

- podle způsobu prezentace – slovní, názorné, praktické
- podle způsobu interakce mezi mediátory-vyučujícími a příjemci – frontální, skupinové (tj. hromadné, nezaměřovat s prací ve skupinkách), individuální

Z odpovědí respondentů vyplývá, že v naprosté většině interagují s cílovou skupinou prostřednictvím jistého druhu skupinové/hromadné výuky, pokud jsou využívány individuální metody pak zejména tam, kde se jedná např. o poradenské služby.

Realizátoři převážně kombinují prezentační metody, tj. užívají jak slovní, tak názorné, tak praktické metody v rámci jedné výuky. Jsou uváděny různé kombinace metod s vyučovacími pomůckami (podpora webovými stránkami, počítačovým programem, publikacemi, jinou formou vizualizace apod.).

Jsou deklarovány metody, které lze označit jako **metody vhodné pro utváření dovedností**. Často jsou uváděny právě aktivizující výukové metody (adjektivum interaktivní (7), aktivní (4) se přímo objevuje v 11 odpovědích), nejčastěji jsou uváděny metody diskusní (11), dále metody situační (zejména komplexní metody učení v životních situacích/učení zážitkem: 6), metody inscenační (spíše však výuka dramatem/hraní rolí: 5), skupinová a kooperativní výuka, didaktické hry.

Spíše jednotlivě jsou uváděny metody heuristické, řešení problému (1), další komplexní metody jako brainstorming (2), partnerská výuka, individuální a individualizovaná výuka, samostatná práce příjemců, projektová výuka, kritické myšlení.

Souhrnně je možné uvést, že realizátoři preferují tzv. **participativní metody**, které jsou založeny na přirozené potřebě člověka učit se na základě komunikace s jinými lidmi. Mezi tyto metody lze zařadit

právě respondenty uváděné všechny formy dialogů a diskusí, též situační či případové metody (tedy určitá konfrontace vědomostí, dovedností, názorů a postojů), inscenační metody (spočívají v simulaci vytyčených situací formou hraných rolí) nebo brainstormingové metody.

Z **klasických výukových metod** jsou deklarovány jako nejméně používané :

a) slovní – přednáška, i prezentace a seminář (6), besedy (6), čistý rozhovor, práce s textem.

b) názorně-demonstrační, jako je práce s obrazem, oblíbené je především používání videa a filmů (6). S určitou dávkou zkrácení by do této kategorie mohly být zařazeny i kulturní akce – kulturní večery (4) a je sem možné zařadit i některé metody poradenství, které by se daly klasifikovat jako **instruktáž**.

c) dovednostně-praktické se objevují např. jako praktická cvičení po přednáškách, ale i jako produkční metody v rámci workshopů, dílen (4) nebo je zmíněno i experimentování.

4.3.2. Co dalšího by se vše dalo podle Vás vměstnat pod termín „metodika“ projektů MKV, IKV?

Celkem odpovědí k dispozici: 36

Nepoložena 4

Chápeme-li metodiku jako cestu k výukovému cíli, pak bychom měli očekávat v odpovědích poukaz na určitý koordinovaný systém vyučovacích činností mediátora a učebních činností příjemců, na širokou škálu obecně pedagogických metod, především s ohledem na cílovou skupinu, odkazuje v podstatě 13 respondentů, 10 respondentů vybírá nějakou preferovanou metodu, 4 respondenti si nejsou jisti tím, co by se jako metodika MKV dalo označit a 7 respondentů na otázku neodpovědělo. Čtyřikrát nebyla otázka položena. Dva respondenti odpověděli, že *metodikou je samotná tvorba programu či projektu*.

Poukaz na širokou škálu obecně pedagogických metod

V těchto polohách :

- ➔ *Záleží na cílové skupině, škála metod např. u učitelů je široká – frontální vyučování (podávání informací o Romech apod.) až zážitková pedagogika... Rozdělují na dobré a špatné nebo spíše nebezpečné. Ty které mluví o Romech, Vietnamcích atd. Ale i mezi nimi mohou být zajímavé projekty – třeba Varianty – špatné rozdělení, ale zajímavé metody a aktivity. Tedy dá se třdit na ty, které pracují se skupinami nebo s jednotlivci. Z metodického hlediska je to frontální vyučování kontra zážitky a zkušenosti.*
- ➔ *Podobné jako u každého jiného vzdělávání, jen s jiným tématem ...srovnávání kultur, nacházení pozitivního popisu podobností a rozdílů, při výchově proti xenofobii nepopírat špatné zkušenosti posluchačů, ale otevírat nové prostory pro pochopení a reakce, využívat vždy poznatky o jiných i o posluchačům vlastní kultuře – nutné zvnitřnění, interaktivní metody, studium, rozhodně neopominout sociologický a psychologický základ, hodně se využívají názvy skupin, lingvistika a práce s jazykem jako s významovým prostorem, kulturní mapování světa, také ale práce a metody používané v rámci projektů samotných, nejen v rámci výchovy jako takové ...a mnoho dalšího*
- ➔ *... celá A4 metod ... obecně pedagogické metody, jako frontální vyučování, kooperativní vyučování, kritické myšlení atd. Viděla bych to spíše takto: lidé se mne ptají, jaký je rozdíl mezi výukou interkulturních kompetencí a sociálních kompetencí. Já říkám, že de facto žádný, jenom se více jede ten koncept, který se týká kultury. A na otázku, jaký je rozdíl mezi dobře vedenou občanskou výchovou a IKV odpovídám: zase téměř žádný. Podle mého. A jaký je rozdíl mezi dobře vedeným moderním vyučováním, kooperativním učením a IKV? Opět žádný, pokud vím, o čem mluvím, a vím k čemu směřuji. Metodika je stejná: spolupráce, projekty, sdílení věcí, zážitková pedagogika...*

- *Vzdělávací projekty mají samy o sobě nějaké školicí metody. Ty všechny by se měly do toho zahrnout. Metoda výuky, to už je odborná věc. Určitě je dobrá skupinová... Třeba lepší je malá skupinka a jít víc do hloubky. Je pozitivní, když si lidi bezprostředně předávají zkušenosti. To je metoda nejzkladnější, ale jedna z velice funkčních. To může hodně měnit zaběhlý názory, očišťovat. Samozřejmě filmy, vycházky, návštěva skupin, které žijí jinak. Aby tam došlo k dialogu mezi příslušníky skupin.*

Všechny metody, které dostanou účinně informaci k příjemci

- *Příběh pracuje jako medium, nenutíme lidi ke konkrétnímu prožitku. Přes příběh se můžu dostat i k sobě (+ kombinace se širokou škálou metod).*
- *Jak se pokoušet přenášet ten prožitek interkulturní zkušenosti, interkulturní kompetence do hlav studentům, těm účastníkům, poněvadž...a to je velmi, velmi náročné. Proto ty teorie zážitkové metody jsou velmi důležité.*
- *Těch metod asi může být tisíc a jedna, spojuje je pouze to, že se nějak snaží dostat k člověku tu informaci.*
- *Způsob, jak nějakým způsobem přenést multikulturní zkušenost nebo vědomosti a postoje k tématice k cílovým skupinám.*
- *Všechny metody typu audioterapie, arteterapie – malování: musíme umět hledat, zvláště když přijde někdo, kdo nám nerozumí. Je to jako dorozumívat se s těmi, co mají speciální potřeby. Někdy je dobré se zaměřit na jednu skupinu, někdy na celou třídu ...Strašně důležitá u tohoto vzdělávání je metodika, způsob, jakým se to provádí. A pokud je metodika špatná, může mít celé MKV negativní účinek. Právě proto, že je to nové, je nebezpečí, že se dostaneme do drilu, že se to mám naučit od str. 15 do str. 45. O tom to být nesmí. Vyučují se lidé, kteří jsou různí, mají různé vybavení. Vyučují se jazykem, kde pro ně slova znamenají něco jiného... vznikají syntaktické posuny, rozdíly.*
- *Jsou tam metody, kterými se působí třeba na studenty nebo na děti. Metodický přístup, jak to téma celé zpřístupníme. Pak výukové materiály. Pak přímo metodika pro učitele. Já bych tam zařadila i to vzdělávání učitelů: metody, jak vzdělat učitele, aby oni byli schopný to předávat. Nejde jenom jim dát materiál do ruky a říct: uč podle toho.*
- *Ta interaktivnost je tam zásadní, že to nebude žádný frontální útok. Přes tu akci dojít k něčemu. Je to od jednotlivého k obecnému*
- *Skupinová práce v kroužku, na kterou navazuje individuální domácí příprava, hlavně vyhledávání informací na internetu, zpracovávání informací, které jim dám já... Do individuální práce dále patří práce s portfoliem. Každé dítě má svůj šanon, desky na každý rok, tam si zakládají věci, které si chtějí uchovat, to co napsaly, jak něco zhodnotily + dostávají jednou za půl roku CD s nahranými reportážemi. Portfolio je věc hodnotící, evaluační a je to i přehled, co jsme kdy dělali a na co se dá navazovat.*

Ve skupinové práci – hodně prožitkové hry, reflexe zážitků, filmů. Při reflexi z dětí vyplave nejvíce věci a já i vidím, co by je zajímalo dál, čemu se příště věnovat. Anebo mám připravený pracovní listy s různou tematikou, různých organizací, hry s různým účelem, hlavně komunikativní, práce s internetem, vyhledávání informací, používání audiovizuálních materiálů, zveme si hosty – diskuse, pokládání otázek, zodpovídání otázek, i soutěže, ve smyslu motivační soutěže, ne dravé, kdo s koho. A samozřejmě psaní, natáčení reportáží, rozhovory... Dobrá metoda je volné psaní, což je jiná metoda reflexe než mluvení, dávám jim na to více času... Píší slohovky na tohle téma. Já když říkám lidem, co vše s dětmi děláme, řeknou mi: To jsou nějaké výjimečné děti. Ale to vůbec není pravda, jsou to děti z normálních škol, i když některé jsou z jazykovky, ale asi polovina byly

problémové děti, šikanované, měly řečové problémy, děti hyperaktivní, označované za drzé... Je to různorodá skupina, přesto vždy najdeme způsob, jak je do toho všechny zapojit. A přijmout za to zodpovědnost. A práce s pravidly, to je další důležitá metoda. Je třeba je mít a dodržovat.

Preference určité metody:

Metodologie Variant, lidský přístup, interakce+audiovizuální metody, experiment spojený se zážitkem, vlastní kombinace, film+dialog, kritické myšlení+dramatizace+osobnostně sociální rozvoj, kulturní aktivity + poradenství, dodržování konceptu rovných příležitostí a nabídka služeb pro osoby se specifickými potřebami.

Dvakrát je uvedena jako metodika samotná tvorba programu či projektu:

- ➔ *Prostě soubor metod multikulturní výchovy: tedy systematická tvorba programů a projektů a jejich zpětné zhodnocení plus výstupy.*
- ➔ *S metodikou já mám trošičku problém, protože metodika jako taková, si myslím, je celá založená na tom, že musí někdo vymyslet něco jako projekt, kterej vůbec bude MKV propagovat. Ta metodika podle mě v téhle chvíli není.*

TABULKA 10: Co dalšího by se vše dalo podle Vás vměstnat pod termín „metodika“ projektů MKV, IKV?

Odpověď	Počet odpovědí	V %
Široká škála obecně pedagogických metod	13	36,1 %
Konkrétní preferovaná metoda	10	27,8 %
Bez odpovědi na otázku	7	19,4 %
Nevím	4	11,1 %
Metodikou je samotná tvorba programu MKV	2	5,5 %

4.3.3. Je nějaká metoda, kterou cíleně nepoužíváte?

Celkem k dispozici odpovědí: 37

Otázka nepoložena: 3

V deseti případech respondenti uvádějí, že patrně není žádná metoda, které by se cíleně vyhýbali (ne, nevím, nenapadá mne žádná, neuvědomuji si)

Mezi respondenty, kteří vyčlenili některou z pedagogických metod jako cíleně nepoužívanou, převládají v tomto směru metody transmisivní, tzv. reproduktivní metody – kdy si příjemce osvojuje hotové vědomosti a míra jejich aktivity je oproti metodám založeným na konstruktivismu menší. Metody deklarované jako nepoužívané cíleně spadají zejména do kategorie tzv. **informačně receptivních metod, jejichž prostřednictvím se předávají informace bez další diskuse**, realizují se formou výkladu, vysvětlování, deskripce. Didaktickou podstatou je prezentace mediátorem a vědomé vnímání na straně příjemce:

- ➔ *Frontální výuka, klasické přednášky (6), metody, které vedou k prezentaci jedné pravdy, bez otevřenosti (2), metody schematizace jiných jakožto jiných (šablony oni jsou, oni dělají 1), výklad o historii menší + zvaní typických osob (1), hromadné instruktážní kurzy (1).*

Na druhou stranu transmisivní, reproduktivní metoda, i když řazená některými respondenty mezi vědomě nepoužívané, by měla mít i v MKV své místo, neboť tvořivá činnost a osvojování zkušeností

z ní, musí stát i na určitých znalostech (komplexní jsou kompetence v linii kognitivní, instrumentální, afektivní). Vzhledem k tomu, že v jiné části analýzy odpovědí týkajících se metod jsou ovšem metody slovní, založené na přednášce a např. spojené s praktickým cvičením, poměrně frekventované, je zřejmé, že respondenti transmisivní metody používají k naplnění cílů svých projektů především v komplexu dalších metod, tedy právě tak, aby vedly k dovednostem. Naši respondenti ovšem uvádějí, že nepoužívají frontální výuku zejména právě tam, kde jim jde o určité funkční ovládnutí nástroje, např. jazykové kurzy, počítačové kurzy, kromě toho tam, kde od počátku jde o rozvoj dovednosti kriticky myslet, vyhnout se pasivitě účastníků.

S ohledem na kontext odpovědí lze v podstatě vyloučit, že odpovědi respondentů ovlivňuje obecný tlak na přechod od transmisivní pedagogiky k pedagogice konstruktivistické. V tomto směru je dobré mít na paměti, že i informačně receptivní metody mají ve škále pedagogických metod nezastupitelné místo zejména tam, kde se nelze opřít o předchozí znalost příjemce. V oblasti MKV, kde je možné se setkat s reprodukcí celé řady mýtů a laických pohledů, by tato metoda – byť nazvána např. jako frontální výuka – neměla zcela chybět.

Vysoká preference interaktivních metod na druhé straně nemusí být pouze důsledkem uvědomělého náhledu na vazbu metodiky a cílů (určitá část respondentů (6) také ve vazbě na otázku po metodách MKV uvádí, že *neví, otázka je složitá, nejsou si jisti, co je možné považovat za metody*, sedm jich neopovědělo), ale je také možné, že konstruktivisticky interaktivní formy a metody výuky, kde aktivita není držena pouze v ruce lektora, určitým způsobem znásobují informace, předchozí zkušenosti, dovednosti účastníků edukace a mediátor není v tomto směru odkázán pouze na svou odbornost a argumentační schopnost a připravenost. Přednáška jako na dovednosti, vědomosti, teoretické zakotvení a argumentaci mediátora relativně velice náročný výukový útvar může být upozadována právě z důvodu náročnosti na mediátorovu vybavenost. Vyjdeme-li z odpovědí v oblasti zkoumání teoretických východisek, kde jsme došli k závěru, že někteří respondenti se mnohdy jen s obtížemi orientují v teorii, odborné literatuře a faktografické platformě, je potenciálně možné o tom spekulovat.

TABULKA 11: Je nějaká metoda, kterou cíleně nepoužíváte?

Odpověď	Počet odpovědí	V %
Ne, není žádná metoda, které se cíleně vyhýbáme	10	27 %
Ano, frontální výuka, klasické přednášky	6	16,2 %
Ano, výklad o historii menšin, zvaní typických osob, generalizace	3	8,2 %
Nevím, bez odpovědi	3	8,2 %
Ano, metody, které nevyhovují cílové skupině	2	5,4 %
Ano, opatrnost při zážitkové pedagogice	2	5,4 %
Ano, metody, které vedou k prezentaci jedné pravdy, bez otevřenosti	2	5,4 %
Ano, metody schematizace jiných jakožto jiných	1	2,7 %
Ano, prezentace v médiích	1	2,7 %
Ano, nutit někoho	1	2,7 %
Ano, řízený fenomenologický experiment	1	2,7 %
Ano, zastrasování	1	2,7 %
Ano, zdůrazňování odlišností	1	2,7 %
Ano, konfrontace	1	2,7 %
Ano, testování	1	2,7 %
Ano, hromadné instruktážní kurzy	1	2,7 %

4.3.4. Jak děláte evaluaci? Jak často, jak ji využíváte?

Na 32 respondentů dle své deklarace používá určité systematické metody evaluace, v mnoha případech se dá však hovořit **spíše o hodnocení, než skutečné evaluaci**. *Evaluace je chápána jako proces systematického shromažďování a analýzy informací podle určitých kritérií za účelem dalšího rozhodování* (Nezvalová 2006). Tzn., že evaluace by měla být: systematická, s explicitně vymezenou oblastí zájmu a její strukturou; provedena správně metodicky; prováděna pravidelně; řízena podle předem stanovených kritérií; použitelná pro rozhodování a další plánování, což z odpovědí mnohých respondentů jednoznačně nevyplývá. Lze konstatovat, že realizátoři projektů se především snaží mít určitou cílenou zpětnou vazbu tak, aby mohli příště pracovat efektivněji a zároveň být otevřenější k cílové skupině. Ti, kteří odpovídají na otázku kladně, uvádějí následující linie metodiky, forem a systematiky hodnotícího procesu:

1. ano :1. víceúrovňová, závěrečná po kurzu, hodnotící dotazník, 2. po projektu - vnější evaluace formou týmového workshopu
2. ano :zjišťování stavu na začátku, evaluace na konci, srovnávání stavu, evaluace na základě řešení modelových situací, hodnotící arch, anonymní, cílem je zjistit, co dělat lépe, nehodnocené testování
3. ano, zpětná vazba od lektorů, požadavek zpětné vazby od účastníků, plánují vnější evaluaci
4. ano, dotazníkem po setkáních, cílem je zjistit, co se líbilo, co by bylo třeba změnit, rozhovor, diskuse na začátku dalšího kurzu o minulých reakcích, koordinátor vyhodnotí reakce a vyhodnocení se posílá zpět lektorům, sledování vyškolených lektorů, zda skutečně praktikují v dalších kurzech
5. ano, dotazníkem pro účastníky, cílem je spíše náhled na organizační průběh
6. ano, debatou, reflexí, portfoliem účastníků, vyhodnocení kvalitativními metodami
7. ano, dotazníkem na konci každého dne, cílem zkvalitnění programu
8. ano, evaluace průběžná, externí evaluátor, konzultace
9. ano, evaluace projektová + reflexe po každém setkání
10. ano, interní evaluátor, specialista, zpracování do periodických ročních zpráv, observace aktivit. Evaluace ze strany cílové skupiny dosud není, je plánována, jsou připraveny dotazníky pro klienty, pokud dotazník nebude vhodný, bude probíhat formou rozhovoru
11. ano, semestrální evaluace, formou dotazníku a anket
12. ano, semestrální, seminární práce + evaluační zpráva pro koordinátora + pro univerzitu, systém hodnocení kvality výuky (elektronický, cílený ke kurzu, anonymní)
13. ano, posudky textů, publikací, odborné posudky hodin pilotních seminářů, dotazníky pro učitele, pro posluchače, diskuse
14. ano, výstupní statistiky účasti po tématickém bloku + projektová evaluace
15. v přípravě, projektová celková pro potřeby závěrečné zprávy se chystá, spíše ale čísla návštěvnosti, komplexní hodnocení je údajně obtížné
16. ano, evaluační porady, plánuje se externí evaluace
17. ano, evaluace pedagogem, lektorem vedoucím kurzu, dětmi, další evaluace v plánu - hodnocení učitelů, kteří ve škole učí dětské účastníky kurzů (vytěžení učitelské observace)
18. ano, portfolia
19. ano, závěrečná po školení, písemná anketa, spokojenost s obsahem, hand out...
20. ano, roční a seminární, cílem rozvoj projektu, přímá observace koordinátorem
21. ano, průběžná, závěrečná projektová prozatím není, evaluace na základě odezvy na direct maily, seminární evaluace formou dotazníku na konci, cílem je dobré fungování spolupráce i s ostatními subjekty
22. ano, evaluace dotazníkem, pro přehled o situaci
23. ano, bezprostřední po semináři, anonymní dotazník (obsah + materiály), nebyl dostatek financí na re-evaluaci např. po dvou letech po skončení projektu (šetření)
24. ano, podle typu aktivity, hodnocení veřejností (např. články o akci), příp. přijdou spontánní reakce

- emilem, specialistu nevyužívají, evaluačním ukazatelem je např. návštěvnost, dokumentace akcí je problematická vzhledem k cílové skupině, nechce být zviditelňována veřejně*
25. *ano, je přímou součástí projektu, vyplývá i z podmínek hodnocení projektu, na začátku dotazníkové šetření mezi cílovou skupinou, mailem a při zápisu do kurzů a kroužků, skupina má vazbu na zařízení, stejné šetření je plánováno na závěr roku, komparace ročního rozdílu*
 26. *ano, na konci kurzu, někdy průběžně, podle zadání projektu, též hospitace*
 27. *ano, konzultace koncepčních materiálů a textů s externisty*
 28. *ano, formou porady, konzultace zainteresovaných pracovníků vždy po skončení dne, institucionální evaluace se provádí též formou porad nebo formou raportu, provádí se zápis, evaluace ve směru standardů nízkoprahových zařízení*
 29. *ano, formou dotazníků, komparace postojů studentů na začátku a na konci kurzu*
 30. *ano, evaluace monitoringem, dotazování účastníků, feed back a diskuse o feed backu, cílem je eliminovat lektory, kteří se do kurzu nehodí, chápat nové problémy, evaluaci nemá provádět kantor, ale externí evaluátor, evaluace probíhá i formou terče rozděleného na části, u univerzitních kurzů evaluace průběžná cca 2x za semestr, formou klasického dotazníku*
 31. *u předchozího kurzu ano, další kurz počítá s evaluací vstupní a výstupní formou dotazníku*
 32. *ano, zpětné vazby od studentů i vyučujících jako základní element*

Devět respondentů deklaruje cíle evaluace takto:

- *eliminovat lektory, kteří se do kurzu nehodí, chápat nové problémy*
- *pro přehled o situaci*
- *cílem je dobré fungování spolupráce i s ostatními subjekty*
- *cílem rozvoj projektu*
- *cílem zkvalitnění programu*
- *cílem je spíše náhled na organizační průběh*
- *cílem zjistit, co se líbilo, co by bylo třeba změnit,*
- *cílem je zjistit, co dělat lépe*
- *spokojenost s obsahem*

Jeden respondent uvedl, že evaluaci provádějí, ale pouze finální projektovou, cílená reflexe nikoli, čistě náhodná, spontánní od účastníků.

Sedm respondentů uvádí, že cílenou a systematickou evaluaci činnosti neprovádějí, reflexi získávají náhodně a od jednotlivců.

1. *ne cílená, pouze jednotlivá nesystematická zpětná vazba od některých studentů - krátké slovní hodnocení*
2. *zatím ne, u jednorázových večerních akcí vůbec ne, u kurzů v průběhu*
3. *ne systematická, pouze vítaná jednotlivá, plánují evaluaci*
4. *nárazově panelovou diskusí, další evaluace po ukončení projektu neproběhla, nesystematická náhodná individuální zpětná vazba např. až po roce od dětí*
5. *evaluací jsou samy výstupy, autorské práce (produkty), systematické dotazování nepraktikují, zpětnou vazbu „sbírali“*
6. *cílenou evaluaci neprovádějí, vzhledem k typu aktivit není údajně možné dělat závěrečné dotazování, pokud je to možné, i tak to nedělají, evaluace je např. plnění plánu, který s klientem stanoví ústně, není písemný, evaluace typu daří se x nedaří se, evaluace je např. výstup, kdy se podaří zařadit klienta do práce apod.*
7. *ne, cílená a systematická není, pouze jednorázová seminární práce, zpětnou vazbou je pro ně zájem o další hodiny*

Absolutně nejčastěji užívanou formou je dotazník – 15.

Dále jsou preferovány:

- určité formy skupinového hodnocení na základě pracovního setkání jako je dílna – workshop (1), porada (2), diskuse (3), konzultace (3), debata (1), společná reflexe (3)
- Pozorování-observace (7), observace návštěvnosti, návratnosti apod. (4)
- Analýza produktů (5)
- Anketa (2)
- Rozhovor (2)
- Řešení modelové situace (1)
- Test (1)

Externí evaluaci uvádí jako již využívanou nebo ji plánuje 5 respondentů.

4.4. Shrnutí za oblast metodiky a metod :

Ve výsledku se dá říci, že realizátoři multikulturní edukace se snaží zahrnovat při práci s cílovou skupinou různé metody komplexního přístupu, deklarují, že výuka často zahrnuje kombinaci různých metod zejména založených na konstruktivistickém přístupu (pozn. Dana Moree: *Pozor, v českých podmínkách není konstruktivistický přístup to samé jako používání metod zážitkové pedagogiky. Ta, pokud je špatně vedena, může znamenat, že veškerá moc a aktivita je držena v ruce lektora, kdežto účastníci jsou jen vykonavateli zadaných úkolů/aktivit. Lze zjistit např. otázkami na to, čím se toho účastníci naučili nejvíce, jaké typy činností jim přinesly, jaké nové informace/dovednosti/pohledy na věc apod.)*

Respondenti uvádějí, že se snaží, v různém rozsahu a kvalitě, aby edukace byla informativně nosná (předávala plnohodnotné informace a dovednosti obsahově nezkrácené – otázkou zůstává nakolik jsou informace skutečně obsahově nezkrácené např. tam, kde mediátor vychází především ze své zkušenosti a vysvětlovacího rámce), formativně účinná (rozvíjela poznávací procesy), racionálně a emotivně působivá (aktivovala příjemce k prožitku učení a poznávání), respektující systém vědy a poznání, výchovná (rozvíjela morální, sociální, pracovní apod. profil příjemce), přirozená ve svém průběhu i důsledcích, použitelná v praxi, ve skutečném životě, adekvátní příjemcům, adekvátní vyučujícím. Aby jejich úsilí dostat informaci k příjemci bylo maximálně účinné a jejich energie byla efektivně využita, snaží se učit se z minulých chyb, z dobré praxe jiných i předchozího vlastního dobrého postupu. Přesto je patrné, že někteří realizátoři postupují spíše intuitivním způsobem (nebo po linii pokus-omyl), než aby plánovali didaktické postupy a systematicky rozvrhovali a vyhodnocovali evaluaci.

POUŽITÁ LITERATURA :

1. BURYÁNEK, Jan, et al. *Interkulturní vzdělávání II*. Praha : [s.n.], 2005.
2. MAŇÁK, Jiří, ŠVEC, Vlastimil. *Výukové metody*. Brno : Paido, 2003.
3. NEZVALOVÁ, Danuše. *Pedagogická evaluace. Metodický portál RVP* [online]. 25. 10. 2006 [cit. 2008-01-11]. Dostupný z WWW: <<http://www.rvp.cz/clanek/515/963>>.

5. Cíle

V tomto oddíle představíme nejprve možnou kategorizaci cílů multikulturní výchovy na základě mezinárodní literatury a v druhé části pak na tomto základě provedeme analýzu cílů tak, jak o nich referovali respondenti výzkumu.

5.1. Cíle multikulturní výchovy

Cíle MKV lze z hlediska mezinárodní literatury hodnotit na několika úrovních a v jejich historickém vývoji. Z tohoto důvodu je nutné vzít si na pomoc kombinaci starších stejně jako novějších zdrojů. Teprve pak můžeme vidět vývoj celé problematiky a vyhodnotit tak i cíle uváděné respondenty v provedených rozhovorech.

Z hlediska kategorizace cílů používá Milhouse (1996) rozdělení na kognitivní, afektivní a behaviorální. Na základě komparace relevantní literatury pak jednotlivé kategorie charakterizuje. Pro analýzu budeme používat toto rozdělení a budeme charakterizovat jednotlivé aspekty cílů, ještě předtím je však nezbytné podívat se na jeho kategorizaci z širší perspektivy.

Multikulturní výchova jako celek prošla od roku 2001 relativně bouřlivým vývojem. V posledních letech je tato disciplína čím dál častěji propojována s termínem výchova k občanství, výchova ke globálnímu občanství (Banks, e.a., 2004; Parker, 2007). V tuto chvíli můžeme tedy tvrdit, že z hlediska mezinárodní literatury existují dvě sledovatelné tendence v pojetí MKV. Jednak je to MKV zaměřená na řešení problémů, (potenciálních nebo reálných) konfliktů mezi kulturními skupinami v dané zemi. Novější trend vnímá MKV ve světle globalizujícího se světa, kde primárním cílem není řešení problémů, ale výchova lidí, kteří budou cítit svoji spoluzodpovědnost za celý svět, jsou tedy občany světa a své země. Od toho se odvíjí i definování cílů.

V další části textu budeme charakterizovat jednotlivé úrovně cílů (tedy kognitivní, afektivní, behaviorální) na základě literatury před rokem 2001 a budeme jednotlivé kategorie komentovat i s ohledem na nejnovější publikované texty.

Kognitivní cíle

Kritické myšlení je vnímáno jako jedna z nejdůležitějších dovedností, přičemž můžeme najít i konkretizaci tohoto požadavku. Lynch (1983; p. 66) např. uvádí odlišování faktů od názorů, Bennett (1990, p. 282) vícestranný pohled na historické události [*multiple historical perspectives*].

Kromě toho je nutné znát vlastní kulturní dědictví a kulturní dědictví i dalších kulturních skupin (Bennett, 1990, p. 282; Hernandez, 1989, p. 178; Lynch, 1983, p. 66).

Dalším aspektem je schopnost odhalovat sociální mýty (Boyle-Baise, 1998, p. 21; Hernandez, 1989, p. 178).

Co se dalšího vývoje problematiky týče, můžeme vnímat trend, kdy kognitivní cíle posilují a co se jejich praktického naplňování týče, jdou směrem ke komparativnímu pohledu na informace. Parker (2007) dokonce navrhuje zavést kurikula, která budou postavena na komparaci a nikoli lineárním výkladu. Tak např. na místo tradičního dějepisu navrhuje komparativní historiografii, doplněnou o komparativní studium ústav jednotlivých zemí nebo komparativní etnografii. Dochází zde tedy k důrazu na relativizaci jednostranného výkladu humanitních vědeckých oborů a naopak o příklon k jejich mnohostrannému výkladu.

Afektivní cíle

Cíle na této úrovni jsou samozřejmě velmi obtížně měřitelné a definovatelné, na druhou stranu se většina zdrojů shodne na tom, že afektivní složka je také velmi důležitá. Pokud bychom ji chtěli blíže

specifikovat, tak můžeme odkázat na autory, kteří podporují přijetí individuálních rozdílů a pozitivní pohled na odlišnost příslušníků jiných kulturních skupin. (Banks, 1989, p. 20; Lynch, 1983, p. 66). Další důležitou oblastí je interkulturní senzitivita (Hammer e.a., 2003). Jedná se především o ochotu vnímat svůj obraz světa jako jeden z možných a nikoli jediný možný. Interkulturní senzitivita často souvisí s relativizací tohoto vlastního obrazu světa. Je možné ji pěstovat skrze reflektovanou životní zkušenost.

Behaviorální cíle

Na behaviorální úrovni můžeme vysledovat dvě tendence. První je zaměřená na všechny studenty bez rozdílů. Zde jde především o rozvoj sociálních dovedností (Bennet, 1990, p. 282) a vytváření schopnosti budovat dobré vztahy (Hernandez, 1989, p. 178). Kromě toho je třeba pěstovat citlivost na rozdílnosti mezi skupinami. K tomu všemu patří i aktivní přístup k učení – jde o celkovou aktivizaci cílových skupin na vzájemné vztahy (Bassey, 1997, p. 236; Moses, 1997, p. 375). To vše není možné bez podpory rovnoprávnosti mezi dětmi/studenty (Moses, 1997, p. 375; and also Banks, 1988; Gollnic, 1988 in Sleeter & Grant, 1988).

Kromě toho je kladen zvláštní zřetel na podporu studentů z minoritních skupin a snahu dosáhnout jejich uplatnění na akademické úrovni – tedy dosáhnout nejvyššího možného stupně vzdělání (Banks, 1989, p. 20; Hernandez, 1989, p. 178).

Jak vidíme z výše popsaných cílů, existuje v jejich pojetí vždy určitá disproporce mezi definováním cílů pro jednotlivce a pro skupiny (respektive menšinové skupiny). V tomto směru lze na mezinárodní úrovni najít určitý vývoj, který v hrubých obrysech řečeno směřuje od skupinového pohledu k individuálnímu. Jedinec je tím, kdo vrůstá do globalizovaného světa a jedná na lokální úrovni. Skupinové příslušnosti jsou pak definovány nejen v etnických, ale i dalších kategoriích (např. náboženství, sexuální orientace apod.).

5.2. Vyhodnocení výzkumu

Předtím než se podíváme na konkrétní výsledky výzkumu v souvislosti s jednotlivými položenými otázkami, je nutné uvést jednu metodickou poznámku, která tyto výsledky zkresluje. Respondenti jsou zástupci organizací nebo projektů a často tedy nemluví nutně jen o cílech MKV jako takové (tedy určité pedagogické interakce), ale často nám mapují spíše přínos určité organizace nebo projektu pro multikulturní soužití obecně. Z tohoto hlediska by bylo dobré v některém z návazných výzkumů napřít pozornost více směrem obsahovým.

V následující části se budeme věnovat jednotlivým konkrétním položeným otázkám:

1. **Co je cílem projektu? Zkuste jednotlivé cíle popsat, kategorizovat...**
2. **Čeho byste chtěl/a dosáhnout obecně? Popište ideální stav... A kdybychom měli být realističtí?**
3. **Je cílem změna dosažených znalostí cílové skupiny? V jakém smyslu?**
4. **Je cílem změna postojů a názorů? V jakém smyslu?**
5. **Je cílem změna jednání cílové skupiny? V jakém smyslu?**
6. **Zkoušíte zpětně analyzovat dosahování cílů? Jak?**
7. **Jak se vám daří dosahování cílů?**

5.2.1. Co je cílem projektu?

Celkem k dispozici odpovědí: 40

Projekty pro MKV zastupují velké množství aktivit a iniciativ (od otevřeného pojetí vedení knihovny, přes projekty zaměřené na integraci cizinců až po výcviky lektorů) a tomu také odpovídají jednotlivé asociace na otázku po cílech.

Nejvíce (12) respondentů uvádí, že by chtěli přispět k určitému novému nebo alternativnímu pojetí kultury. Od velmi obecného „uvažování nad životem“ až po „změnit atmosféru“ nebo „zvýšit toleranci“ a „změnit postoje“.

Kromě tohoto velkého cíle, který bychom mohli nazvat spíše vizí, pak jednotliví respondenti zmiňovali i konkrétnější cíle. Tyto konkrétní cíle pak mohou být umístěny na pomyslnou škálu „zvenku dovnitř“ tedy od integrování cizinců (11) až po informování veřejnosti o cizincích (5).

Vedle této škály najdeme zmínky o specifických cílových skupinách, které má ten který projekt ovlivnit – ať už se jedná o přípravu pracovníků na dlouhodobý výjezd do zahraničí (2) nebo lektorů pro práci v multikulturní oblasti (7).

Seďm respondentů zmínilo vytváření metodik.

V odpovědích se jen třikrát objevil cíl vytvořit prostor pro dialog mezi kulturami v podobě organizování nejruznějších setkání mezi příslušníky různých kulturních skupin.

TABULKA 12: Co je cílem projektu?

Odpověď	Počet odpovědí	V% ¹
Info o alternativním pojetí kultury	12	30%
Integrovat cizince	11	27,5%
Vytvoření metodiky	7	17,5%
Příprava lektorů	7	17,5%
Informovat veřejnost o cizincích	5	12,5%
Dialog mezi kulturami (setkání)	3	7,5%
Příprava sujournaux	2	5%

5.2.2. Čeho byste chtěl/a dosáhnout obecně? Popište ideální stav. A realisticky?

Celkem k dispozici odpovědí: 40

Pokud mají respondenti zasadit zmiňované cíle do obecnější otázky na ideální stav věcí, rozchází se nám na dvě základní skupiny, které jsme pracovně nazvali „praktici“ a „manažeři“.

Praktici by rádi dosáhli především určité změny ve společnosti (10), přičemž tato změna je poplatná druhu projektu a organizace, za kterou respondent hovoří. Mezi odpověďmi najdeme tedy velkou škálu nápadů od redukce černého pracovního trhu až po zvýšení tolerance mezi lidmi nebo odstranění generalizací v komunikaci.

- ➔ *Český vzdělávací systém by nemělo překvapovat, že tu jsou cizinci. Mělo by se s nimi umět pracovat a počítat s nimi. Chceme poskytovat informace, které neposkytuje systém. Dávat podporu. V ideálním případě nebudeme potřeba.*
- ➔ *Hm...cíle...To vůbec souvisí s nastavením podmínek, jak jsou tady. Ty lidi ačkoliv absolvují náš kurz, tak mnohdy po azylové proceduře tady nemůžou zůstat a vlastně... Mají sice znalosti, které by bez toho nezískali, ale šanci na pracovním trhu v okamžiku, kdy jim skončí procedura, už nemají velkou. Už jenom z toho důvodu, že tady nemohou zůstat. Velké problémy jsou v tom, že vše odvisí od té procedury. Je to příliš vázané na to, že naši klienti musí být žadatelé o azyl. Mělo by se to otevřít pro větší okruh cizinců a druhá věc je taková, že pořád je tady prostředí mezi zaměstnavateli*

¹ Respondenti uváděli libovolný počet odpovědí, procentuelní součet kategorií tedy tvoří více než 100%.

takové, že je tu pořád velký černý trh, pracovní a to se nezmění. V okamžiku, kdy to vyhovuje oběma stranám tzn. zaměstnavateli i státu. Takže my tam pak vystupujeme jako takový blázni, kteří se snaží bojovat proti větrným mlýnům.

Na redukci předsudků se jako na důležité kategorii potom shodlo pět respondentů.

- ➔ *Snížení předsudků ve společnosti a to jak na straně majority, tak i minority. Předvedení pozitivního příkladu.*

Kromě těchto „velkých“ cílů zmiňují praktici především z organizací, které pracují s cizinci jakožto hlavní cílovou skupinou opět integraci cizinců (2).

- ➔ *Obecně chceme dosáhnout lepší sociální a kulturní integrace minoritních skupin, a to prostřednictvím jejich školní úspěšnosti. Vycházíme z toho, že čím vyšší vzdělání lidí, tím lepší šance na to uplatnit se ve všech možných ohledech.*

Další malá skupina respondentů (4) vnímá srovnávání kultur a upozorňování na rozměr řešení kulturních rozdílů jako hlavní cíl.

- ➔ *České popř. i vietnamské děti zaujme srovnávání kultur, informace o Vietnamu, děti se dozvědí více o svých vietnamských spolužácích, děti se mají možnost zamyslet nad určitými hodnotami, jako je rodina, vzdělávání a možnými různými úhly pohledu různých kultur.*

„Manažeři“ se pak zaměřují více na rozvoj určitých aktivit než na obsahovou stránku věci, což je dle našeho názoru opět dáno tím, že byli dotazováni v souvislosti s projektem a nikoli s konkrétní aktivitou. Zde najdeme především dvě důležité skupiny respondentů – jedni vnímají důležitost rozvoje vlastní organizace nebo některého z jejich programů (8).

Jiní pak vidí jako hlavní problém, na který je třeba reagovat, vyškolení dostatečného množství odborníků pro danou oblast (7).

- ➔ *Naším snem je dále vlastní katedra MKV - do budoucna, za 5-6 let bychom se chtěli osamostatnit a mít samostatnou katedru. U nás také vzniká předmět romistika, ale bude se jmenovat romologie, a bude jí učit náš nový doktorand, Rom, ... atp.*
- ➔ *My jsme chtěli, aby učitelé se v tom tématu trochu lépe vyznali, aby měli inspiraci a potom aby ten dopad byl hlavně na ty žáčky, který oni budou učit.*

TABULKA 13: Čeho byste chtěl/a dosáhnout obecně? Popište ideální stav. A realisticky?

Odpověď	Počet odpovědí	V%
Společenská změna	10	25%
Rozvoj naší činnosti/úspěšnost akcí	8	20%
Vyškolení odborníci	7	17,5%
Redukce předsudků	5	12,5%
Říct lidem, že mají čekat problémy/srovnání kultur	4	10%
Integrace cizinců (odlišných)	2	5%
Zavedení metodiky	1	2,5%
Materiál k MKV	1	2,5%

5.2.3. Otázky na cíle MKV

Další část otázek pro respondenty byla namířena především na tři výše zmíněné úrovně cílů – tedy kognitivní, afektivní a behaviorální. Zde můžeme s překvapením konstatovat, že respondenti de facto

souhlasili s tím, že je třeba pracovat na všech třech těchto úrovních. Respondenti se liší hlavně v tom, kde vnímají začátek své práce a pak také v tom, které překážky se jim dle jejich názoru staví do cesty.

a) Je cílem změna dosažených znalostí cílové skupiny?

Celkem k dispozici odpovědi: 37

Co se kognitivní úrovně týče, zmiňuje drtivá většina respondentů (19) důležitost znalostí o jiných kulturách, menšinách nebo jiných skupinách. Terminologie, kterou používají, se odlišuje, jde však vždy o informace o „těch druhých“.

→ *Ano. Aby měli povědomí o menšinách, se kterými neměli možnost se setkat.*

V případě organizací, které pracují s cizinci, pak jde o předání informací pro lepší orientaci v české společnosti (5).

→ *No, určitě...tak znalosti jsou ten jazyk, že jo...potom znalosti o prostředí. Jak jsem říkala, budeme je učit ty houby, i třídění odpadů, všechno. Takže to jsou znalosti...všechno. Znalosti o historii...*

Jen jednou se objevil v odpovědích odkaz na pluralitní nebo kritické myšlení („Ano, pomocí kritického přístupu a odstranění generalizací.“). Jednou se objevil odkaz na majoritu – zde v souvislosti s kauzou Vsetín:

→ *To asi především. U spousty těch kauz, jako je například ten Vsetín, je možné, že účastníci mají jen nějaké základní informace a díky tomu, že se o tom budou bavit, se o tom dozví něco víc.*

Čtyři respondenti zmínili, že jejich hlavním východiskem je změna postojů a nikoli podávání informací.

→ *Primárně je změna postojů. Znalostí. Ne že to by to bylo zbytečné. Je jasné, že je dobré, když se dozvědí, co znamená pro muslimy ramadán....*

TABULKA 14: Je cílem změna dosažených znalostí cílové skupiny?

Odpověď	Počet odpovědí	V%
Ano. Znalosti o jiných kulturách, menšinách nebo jiných skupinách	19	51,4%
Ano. Znalosti vedoucí k lepší orientaci v české společnosti	5	13,5%
Ne	4	10,8%
Ano. Znalosti obecně	3	8,1%
Ano. Znalosti metodiky	2	5,4%
Nevím	1	2,7%

b) Je cílem změna postojů a názorů? V jakém smyslu?

Celkem k dispozici odpovědi: 40

Co se cílů na afektivní úrovni týče, panuje zde velká shoda. Většina respondentů (28) uvádí, že právě změna postojů je podstatná, ti, kteří se o ni prvoplánově nesnaží (5) tak dělají proto, že jim takový cíl připadá příliš velký a tedy nesplnitelný.

Při odpovědích na tuto otázku je důležitější se podívat na to, jaké postoje respondenti mají na mysli. Patnáct respondentů vnímá změnu postojů v přímé souvislosti s informováním o cizincích a ovlivňování postojů majority. Z velké většiny jde o postoje vůči jednotlivým kulturním skupinám a jejich příslušníkům. Jsou tedy namířeny vůči majoritě, která by tyto skupiny měla vnímat jinak.

→ *Tedy postoje – v tom smyslu, aby směřovaly k nekonfliktnímu přístupu. A také chceme zlepšit postoj k cizincům.*

Čtyři respondenti používají slova respekt nebo citlivost na konkrétní multikulturní situace.

- ➔ *Ano. Ve smyslu vyšší citlivosti a vnímavosti k pacientům z jiných kultur, k jejich odlišnému prostředí. V této afektivní rovině jde o to, aby dokázali přirozeně reagovat.*

V oblasti postojů a názorů však zdá se docházet i k nejasnostem. Z odpovědí se totiž často nedozvíme a hloubkové prozkoumání této oblasti je dalším námětem na pokračující výzkum. Někteří respondenti na toto téma byli ochotni hovořit a někdy jejich odpovědi ukazují na velkou škálu možností výkladu, jaké postoje jsou pro MKV důležité. V této souvislosti uvedeme dva příklady, které budou tento poznatek demonstrovat.

- ➔ *Také. K větší otevřenosti vůči druhým, k respektu. Jsou-li zablokované, je cílem změna postoje, odblokování. Jak jsem uváděla ten příklad ze šikanou, naše dívka nakonec pochopila, že jí šikanovaly dvě holky, ne dvě Romky. To je cílem.*
- ➔ *Ano. Poznáte-li osobu jiné národnosti nebo třeba i Roma, změníte svůj názor. Cílem je, aby si udělali jiný obraz o menšině. Aby si uvědomovali, že lidé jsou takoví a takoví, nejsou všichni stejní. Aby neházeli všechny do jednoho pytle. Já se hodně snažím, aby se studenti naučili Romy rozlišovat. Od tuzemských Romů a od olšských Romů. Myslím si, že právě ta menšina olšských Romů dělá těm ostatním špatnou reklamu. Tady v Brně máme takové zkušenosti, že pokud někdo někoho okrade, je to vždy olšský Rom, takže to těm studentům vysvětluji: nekradou Romové obecně, ale většinou Olši, aby to dokázali pochopit a rozlišit. Když vidíte Olacha, musíte si dávat na své věci dobrý pozor, a já jim i říkám, jak se dá okradení předcházet. To je v každé lokalitě jinak.*

Obě respondentky souhlasí s tím, že důležitá je změna postoje. Zatímco však respondentce z první ukázky jde o to, aby etnická kategorie nebyla tou podstatnou a v tomto směru chce postoje měnit, druhá respondentka používá opět etnické kategorie jako klíč ke změně postojů.

Jedním z problémů na úrovni této kategorie je tedy dle našeho názoru přetrvávající uvažování ve skupinových kategoriích, které vnímají kulturní identitu daleko více staticky než dynamicky. Z toho vyplývá neochota vnímat potřeby jednotlivců, zůstává však velká potřeba řešit postoje skupin.

TABULKA 15: Je cílem změna postojů a názorů? V jakém smyslu?

Odpověď	Počet odpovědí	V%
Ano	28	70%
Ne, je to mimo naše možnosti	5	12,5
Nevím	7	17,5%

c) Je cílem změna jednání cílové skupiny? V jakém smyslu?

Celkem k dispozici odpovědí: 37

Odpovědi na otázky po cílech na behaviorální úrovni se také liší jen minimálně. Valná většina respondentů (32) je přesvědčena o tom, že i na této úrovni je potřeba dosahovat změn. Změny v jednání jsou pak podle nich spíše důsledkem předchozích dvou úrovní cílů – tedy znalostí a informací a postojů. Respondenti se shodují v tom, že změna jednání pak nastává jako důsledek práce na předchozích dvou úrovních.

Respondenti se uvnitř této zkladní shody opět liší dle cílové skupiny, se kterou pracují, a dále pak dle míry konkrétnosti svých odpovědí.

Projekty, které jsou zaměřeny na integraci cizinců, se snaží ovlivnit konkrétní způsoby chování této skupiny, jako např. „komunikovat s úřady“, „...aby nevyhledávali nelegální práci“, „zvýšit motivaci ve škole“ atd.

Projekty zaměřené na profesionály setkávající se s multikulturní realitou se snaží o zvyšování profesionálních dovedností – „modifikovat profesionální jednání“. Další část projektů namířená na práci

s majoritní skupinou zmiňuje často zvýšení citlivosti v chování, vzorců chování a vnímají jednání právě jako důsledek v oblasti postojů.

TABULKA 16: Je cílem změna jednání cílové skupiny? V jakém smyslu?

Odpověď	Počet odpovědí	V%
Ano	32	86,5%
Ne	4	10,8%
Nevím	1	2,8%

5.2.4. Jak se vám daří dosahování cílů?

Celkem k dispozici odpovědí: 30

Co se oblasti dosahování cílů týče, zde se od respondentů příliš nových informací bohužel nedozvídáme. Respondenti začínají používat projektový slovník, který znají z nejrůznějších evaluačních dotazníků. Velká většina respondentů se domnívá, že se jim cílů daří dosahovat (15), někteří jsou se svými výsledky dokonce velmi spokojeni (7). Jen malá část podotýká, že si není jistá nebo přímo neví (8).

Respondenti při odpovědích na tuto otázku navíc hodnotí projekt z hlediska jeho realizace a nikoli z hlediska práce na jednotlivých úrovních cílů. Právě v tomto směru se liší kritéria, která jednotliví respondenti používají jako zdůvodnění své spokojenosti s dosahováním cílů. Najdeme tedy vedle sebe fakt, že se projekt dostal do rozhlasu, velký ohlas ze strany cílové skupiny nebo kvalitu autorských prací od studentů.

TABULKA 17: Jak se Vám daří dosahování cílů?

Odpověď	Počet odpovědí	V%
Daří	15	50%
Velmi dobře se daří	7	23,2%
Nevíme	6	20%
Doufám, že daří	1	3,3%
Zatím ano	1	3,3%

5.2.5. Zkoušíte zpětně analyzovat dosahování cílů? Jak?

Celkem k dispozici odpovědí: 34

Co se technik měření dosahování cílů týče, dvacet respondentů určité konkrétní techniky využívá, třináct naopak vnímá projekt tak, že zatím nenabízí nic konkrétního k analýze, na tu nastane správný čas později.

Co se technik pro zpětnou analýzu cílů týče, tak sedm respondentů zmiňuje externí nebo interní evaluaci, pět respondentů zpětné vazby od cílové skupiny a další zmiňují některé jiné techniky, jako třeba anketa, kontakt s absolventy nebo pozitivní dopisy ze škol.

TABULKA 18: Zkoušíte zpětně analyzovat dosahování cílů? Jak?

Odpověď	Počet odpovědí	V%
Ano	20	58,8%
Zatím ne /projekt běží krátce	13	38,2%
Ne	1	2,9%

5.3. Závěry

Než se pokusíme formulovat závěry specifické pro oblast cílů, je nutné zmínit i některé obecnější trendy, které jsou pro vyhodnocení z našeho hlediska důležité.

Zdá se, že respondenti asociují oblast MKV s podstatně širším záběrem aktivit, než je zvykem na mezinárodní úrovni. MKV je zde asociována s jakýmkoli typem aktivit, které nějakým způsobem vedou k řešení multikulturního soužití v dané zemi.

Prezentované aktivity jsou podstatně více zaměřené na proud MKV, který jsme v úvodní části nazvali jako „řešení problémů uvnitř země“, důraz na globální aspekt a spojení MKV s celou oblastí výchovy k občanství mezi respondenty de facto nezazněl.

Multikulturní je pak vnímáno velmi striktně jako multietnický. S oblastí jsou spojována slova jako skupiny cizinců, cizinci, menšiny atd. Vidíme tedy velký důraz na skupinovou příslušnost a dále pak na přeceňování jejího etnického rozměru.

Co se konkrétní oblasti cílů týče, dochází zde k určité disproporci mezi tím, jak o této oblasti referuje mezinárodní literatura a tím, jak je jí rozuměno v České republice. Tato disproporce je dána i tím, že respondenti byli představiteli nejrůznějších organizací a typů činností, z nichž jasně vyplývá i odlišný pohled na cíle. Z tohoto hlediska by bylo vhodné nadefinovat velmi přesně, co se rozumí pro MKV a pak volit respondenty, kteří pracují s touto nadefinovanou oblastí. Z nasbíraných dat je přesto možno formulovat některé závěry pro cíle MKV.

Většina respondentů vnímá v souladu s mezinárodním vývojem, že MKV je celostní záležitostí, která se týká všech složek lidské bytosti – od kognice přes emoce až po chování. V tom de facto neexistuje rozpor. Rozdíl se objevují v tom, co respondenti vnímají jako základ – jestli předávání informací vede nutně ke změně postojů nebo naopak práce na postojích vede ke zvýšenému hladu po nových informacích.

Na jednotlivých úrovních cílů se respondenti neliší tolik v aspektu, na kterých rovinách je třeba pracovat, ale spíše v tom, jak cíle interpretují. Na změně postojů se např. shodnou respondenti se skrytě rasistickým postojem (příklad s olšanskými Romy) stejně jako ti, kteří hovoří o odstranění generalizací v komunikaci. A tak se zdá, že návazný výzkum by se měl více zaměřit na to, co respondenti pod těmito kategoriemi skutečně rozumí, jaké příklady např. používají ve svých aktivitách, jak by měl vypadat ten „jejich multikulturní svět“.

Pokud se podíváme na konkrétní úrovně cílů, můžeme říci, že na kognitivní úrovni zásadně převažuje informování o „těch druhých“ nad kritickým myšlením nebo komparativním přístupem. Informace o jinakosti jsou vnímány jako klíč k tomu naučit se s nimi žít. Z hlediska mezinárodní literatury tento přístup odpovídá trendům z 80. let, které však nemusely ještě zásadněji reagovat na vliv globalizace a provázanosti světa.

Na úrovni afektivní se respondenti shodují na potřebě změny postojů ve společnosti. Jaké postoje a jak tato změna má vypadat, to se však nedozvídáme. Jedním ze základních důvodů je i to, že změna postojů a hovor o ní podléhá snadno paušalizaci a téma se pak stává určitým klišé. Opět by bylo vhodné postupovat v následném výzkumu ke konkretizaci toho, co si pod změnou postoje respondenti vlastně představují.

Na úrovni behaviorální zůstávají respondenti opět relativně hodně na povrchu věcí. Z hlediska mezinárodní literatury existuje soulad v oblasti péče o menšinové skupiny, kterým je třeba zajistit rovnost šancí, pomoci jim k integraci do společnosti. Tyto snahy by bylo možné vzdáleně srovnat se snahami o akademické uplatnění zmiňované v literatuře. Obecně je však pohled na rovnost příležitostí v českém kontextu hodně zastřen.

Zajímavé je, že existuje jen minimum programů, které se zaměřují na organizování setkání mezi jednotlivými skupinami. A tak tyto skupiny – zdá se – mají zůstat žít odděleně a odděleně akceptovat svoji jinakost.

LITERATURA:

- Banks, J., A. & Banks, C., A., M., (1994). *Multiethnic Education: Theory and Practice*, 3rd ed. Boston.
- Banks, J., A. & Banks, C., A., M., (1989). *Multicultural Education: Issues and Perspectives*, Boston.
- Banks, J., A. (2001). Citizenship Education and Diversity; implications for teacher education. *Journal of Teacher Education*, 52, 5 – 16.
- Banks, J., A. (2004). *Diversity and Citizenship Education; Global Perspectives*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Basse, M., O. (1997). Multicultural Education: Philosophy, Theory and Practice. *The Western Journal of Black Studies*, 21, 232 – 240.
- Bennett, C., I. (1990). *Comprehensive Multicultural Education; Theory and Practice. 2nd edition*. Toronto: Allyn & Bacon.
- Boyle-Baise, M. & Gillette, M. (1998). Multicultural Education From a Pedagogical Perspective: A Response to Radical Critiques. *Interchange*, 29, 17 – 32.
- Hammer, M., R., & Bennett, M., J., & Wiseman, R. (2003). Measuring Intercultural Sensitivity: The intercultural development inventory. *International Journal of Intercultural Relations*, 27, 421 – 443.
- Hernandez, H. (1989). *Multicultural Education, a Teachers Guide to Content and Process*. USA.
- Lynch J. (1983). *The multicultural curriculum*. London: Batsford Academic and Educational Ltd.
- Lynch J. (1986). *Multicultural Education, Principles and Practice*. London: Routledge & Kegan Paul.
- Milhouse, V., H. (1996). Intercultural Communication Education and Training Goals, Content, and Methods. *International Journal of Intercultural Relations*. 20, 69 – 95.
- Moses, M., S. (1997). Multicultural Education as Fostering Individual Autonomy. *Studies in Philosophy and Education*, 16, 373 – 388.
- Parker, W., C. (2007). Imagining a cosmopolitan curriculum. A working paper developed for the Washington state Council for the Social Studies. Seattle: University of Washington.
- Sleeter, Ch., E. (1992). Restructuring Schools for Multicultural Education. *Journal of Teacher Education*, 43, 141 – 148.

6. Reflexe

V této části si uvedeme konkrétní odpovědi jednotlivých respondentů a budeme se podrobně věnovat následujícím otázkám:

1. Na jaké potíže při realizaci (přípravě) projektu narážíte? Proč?
2. Na jaké překážky narážíte ze strany samotných příjemců? Proč?
3. Orientujete se v nabídce MKV v ČR? Pokud ne, proč?
4. Orientujete se v nabídce grantových výzev v oblasti MKV v ČR?
5. Byl váš projekt podpořen v rámci grantové výzvy zaměřené na MKV? Pokud ano, dal by se zařadit i do jiné výzvy, do jiné oblasti, do které?
6. MKV před několika málo lety neexistovala. Čím si vysvětlujete náhlý boom MKV projektů a programů v ČR?
7. Jaké všechny typy aktivit lze podle vás označit jako aktivity MKV?
8. Bylo by možné jednotlivé projekty MKV, které jsou u nás realizované, nějakým způsobem rozřadit?
9. Existují podobné projekty tomu vašemu? Pokud ano, jaké to jsou?
10. Kdybyste měl/a svůj projekt srovnat s jinými, jaké by byly rozdíly?
11. Jaká je podle vašeho osobního názoru situace v oblasti MKV v ČR? V čem jsou mezery? V čem se dělají chyby? A naopak?

6.1. Na jaké potíže při realizaci (přípravě) projektu narážíte? Proč?

Celkem k dispozici odpovědí: 40.

Na tuto otázku celkem 36 respondentů odpovědělo, že se při realizaci projektu potýká s určitým (dále definovaným) problémem či komplikací. Pouze 4 respondenti uvedli, že se s žádnou významnou komplikací nestřetli.

Z výše zmíněných 36 projektů, jejichž zástupci byli ochotní hovořit o potížích při realizaci či při přípravě těchto projektů, nebyly tyto potíže ve třech případech blíže specifikovány.

Zástupci zbývajících 33 projektů označili za nejčastější typ komplikace potíže organizačního charakteru, nedostatek financí, kapacitní problémy, administrativní problémy, v menší míře se pak objevil také nedostatek zkušeností realizačního týmu pro realizaci projektu, nedostatek času a další potíže.

• Potíže organizačního charakteru.

- *Určitě to, že projekty ESF vedou klienty k nesamostatnosti v tom, že se tam lidi zapisují zadarmo. Takže se pak stane, že někteří pak nemají ani potřebu se omluvit nebo se odhlásit. Takže i to se nám stávalo, ale zase na druhou stranu tam přijížděli lidi úplně dobrovolně, takže i chtěli. Ale stalo se nám, že se lidi najednou odhlašovali, a je to vlastně lehce nemotivační.*
- *Napadají mě spíš jen problémy s prostory. Spolupracovali jsme s některými dalšími institucemi, jejichž podporu bychom využili, ale z nějakých komerčních důvodů to pro ně není tak zajímavé. Tak pak musíme hledat jiné možnosti, kde akce organizovat, protože jako nezisková organizace nemáme takové finanční možnosti realizace, pokud druhá strana nesleví z běžných komerčních požadavků.*

- *Třeba teď momentálně zrovna řešíme problém s jednou organizací, který mají prostě obavy zase, že jim třeba vezmeme nějaký jejich kompetence, je to pořád dokola: jednání, jednání, jednání, abychom si vysvětlili, o co nám jde, abychom spolupracovali s některými organizacemi, který nás vnímají jako konkurenci.*
 - *Vzhledem k tomu, že školíme pedagogy, narážíme na problém, že to není homogenní skupina. Každý má odlišný typ znalostí, není úplně jednoduché pracovat s tak rozrůzněnou skupinou. Další problém máme v tom, že je to obrovské množství znalostí a dovedností, které je potřeba načerpat. Problém je v tom, že účastníci jsou pracující lidé a za víkend musí načerpat obrovské množství informací, tudíž je to dost vyčerpávající. Další problém, který máme, je, že lektoři jsou extrémně vytížení, a je obtížné poskládat ten program tak, aby byl podle logiky věci. Je problém, aby všichni naši lektoři dokázali vzít za své náš princip a to, že mluvíme o jedinci, a nikoliv o kultuře.*
 - *Kámen úrazu je snad jedině v lidech – je-li zapojeno 26 poboček... plus ústředí, tak je to ohromné množství účastníků. Může být trochu problém, aby všichni zúčastnění pochopili podobně, kam ten projekt směřuje, výsledek se samozřejmě liší podle vzdělání a zájmu spolupracovníků na jednotlivých pobočkách.*
 - *Když jsme oslovovali školy, ukázalo se, že je to problém zrealizovat. Takže je začátek školního roku, pak jsou prázdniny, Vánoce, pak je po prázdninách. Pak jsou exkurze, školy v přírodě... Tak jsme se museli vždycky přizpůsobit termínům, i když to bylo třeba nemožné... Všichni chtějí v říjnu. My máme 84 škol. To se nedalo všechno realizovat v jednom měsíci. Bylo to hodně náročné přizpůsobit se jejich požadavkům, kdy se to školám a dětem hodí.*
- **Projekt komplikuje nedostatek financí.**
 - *Nejsou peníze. Není jich dostatek. Opravdu, přestože jsme dostali z jistých zdrojů, tak jsem na začátku říkal, že je to zhruba šedesát pět nebo šedesát procent z financí, který bychom potřebovali. Takže musíme financovat z jiných zdrojů, buď z vlastních, nebo z různých darů. To je problém, že činnost, která... a to tam nezapočítáváme sebe ani uklízečku ani odpadky, provozní... jsou to jenom přímý, opravdu jenom přímý náklady. Takže finance, to je určitě první věc.*
 - *Narážíme zejména na nedostatek financí. Zejména na nesystémovou podporu projektu. I když byl a je pod záštitou (...) a pod záštitou MŠMT a byl několikrát zmíněn v různých vzdělávacích materiálech, tak není podporován systémově. Musíme každý rok podat žádost do jednoho z kol, které probíhají dvakrát, třikrát nebo čtyřikrát za rok, a když se to povede, dostaneme nějaké finance. Vždycky víme, že daleko míň než jiné organizace, protože jsme malá organizace a ten projekt je takto ohodnocen. Další rok už zase nevíme, jestli na to dostaneme. Nemůžeme s ničím počítat. Letos se nám poprvé stalo, že jsme dostali finance z MK na podporu mediální výchovy. Nevíme, jestli dostaneme příští rok taky. Nemůže to školám slíbit, že se do projektu přihlásí za takových a takových podmínek. Učitelé s tím mají opravdu celoroční práci a dlouholetou práci. My bychom je rádi podpořili za práci, kterou udělají, třeba za tvorbu web site, ale nikdo nám neřekl, jestli můžeme. Takže my to zkusíme, jestli z grantu na to dostaneme peníze. Když je dostaneme, tak je můžeme podpořit. Jinak to dělají dobrovolně.*
 - **Potíže administrativního charakteru.**
 - *A zaměstnáváme moc úředníků na vyplňování papírů. Polovinu času věnujeme papírování. To myslím naprosto vážně. Strávíme nad tím nehorázně... nepřiměřeně moc času. Chápu, že*

musí existovat kontrola na to, jak peníze budeme utrácet. Tomu rozumím, ale tahle kontrola je přemrštěná. Když se na to podívám z druhé strany, tak mi to přijde tak, že si o nás EU myslí, že my tři čtvrtě svého času přemýšlíme o tom, kterak je okrást. Díky tomu nastavili takové kontrolní mechanismy.

- *Nedokážeme se vejít do šuplíků, které jsou definovány z vrchu. Možná je to i kvůli tomu, že se pohybujeme v oblastech, které přesahují to, co je naprogramováno. Asi je to i tím, že jsme v neziskovce. Neziskovky se snaží zaplňovat díry, které nefungují. Proto tam nejsou přímo definovány programem. Třeba EU to má nastaveno tak, že bude dělat buď pro základku, nebo pro střední školu. Ale pokud chceš řešit přechod dětí ze základky na střední, tak už se pohybuješ na místě, které nemusí být úplně bezpečné a které bude dělat úředníkům problémy.*
- *Projekt JPD 3 má strašně velkou administrativu. Asi je nutná, protože to musí být kontrolovatelné i z ESF. Například monitorovací list musejí vyplňovat i rodiče dětí, které prošli dvouhodinovou MKV. Učitelé to musí dát žákům, ne každý žák to přinese do školy. Žáci navíc mají dostat za dvě hodiny osvědčení. To je věc názoru. Mně to připadá divný. Tak to je taková administrativa, že všem dáváme certifikáty. Ale třeba se jim to může hodit.*
- *Dále samozřejmě účetnictví je velká byrokracie, máme našťestí hodnou paní účetní, která nám ho dělá skoro zadarmo, ale je tam takového zbytečného papírování a byrokracie... Jsme malá neziskovka, fungujeme na bázi dobrovolnosti, ale musíme platit účetní, aby nebyl nějaký malér, protože to je v podvojném účetnictví, které neovládám a nemám čas sledovat změny atp. To považuji za překážku ze strany státu, že uvaluje na neziskovky zbytečné povinnosti co a kdy podávat, vím, že to je důležité, ale...*
- *Administrace je neskutečná. To je šílený. Bojím se toho, že strávíme skoro polovinu času tím, že dokážeme magistrátu každý halíř, ale už se nikdo neptá na kvalitu práce.*
- *Největším problémem je administrativa. To je problém úplně všech projektů, že devadesát procent tvoří vyplňování nějakých papírů. To je nadsázka, ale stejně je to hodně času. Problémy jsou spíš s tím najít kvalitního člověka na tu práci, kterého to bude bavit.*
- *Potom narážíme na problémy s administrativou... ze strany institucí nahoře, nemyslím ani tak nadaci, ale spíš magistrát. Je to docela dost papírování.*
- *JPD sice schválí, že to můžeme dělat, ale potom to dělat nemůžeme: lidi, kteří jsou přímo ve škole, ti koordinátoři, které mi jednak z projektu na čtvrt úvazku platíme, nesmějí dělat plán rozvoje... vzdělávání, protože to nespadá do podpory definované shůry, z Evropské unie, do podpory, kterou máme nadefinovanou v evropském programu. My máme jako cílovou skupinu školy. Psali jsme projekt pro osm škol, které mají na projektu zájem. Projekt byl schválen, podpořen. A ve finále jsme se dozvěděli, že naši koordinátoři nesmějí dělat to, co dělají. Že cílovou skupinou projektu jsou pouze děti anebo zaměstnanci školy. Nesmí tu být nikdo, kdo je mimo školu. Ti lidé nesmějí připravovat aktivity pro lidi, kteří jsou mimo školu. Díky tomu jsme v šíleně paradoxní situaci. Oni nám prostě projekt schválili a pak zjistili, že tam jsou aktivity, které by tam neměli patřit, aby se to vešlo do kolon. Ta výzva je pro školy. Ale cílovou skupinou programu jsou pouze žáci základních škol nebo zaměstnanci ZŠ, tj. učitelé a management škol. My můžeme podporovat tyto skupiny, ale naši koordinátoři, které školíme a kteří jsou na školách proto, aby nabízeli něco navíc, už tyto aktivity nesmějí dělat, protože tato cílová skupina není v zadání programu.*
- *Potíží je strašná spousta. Teď zrovna... projekt končí, a byrokratické aparáty se snaží hledat na projektu vši, které tam nejsou. To je v lidech, s tím je potřeba se vyrovnat. Zásadní věc je, že i ten projekt vede k tomu, že mám-li docílit nějakého pozitivního výsledku, musím hledat cestu jak druhého pochválit a získat si důvěru. Potíží je spousta, já se snažím hledat to, aby*

věci šly. Bohužel úřední šiml hledá cestu, aby věci nešly. Administrativního rázu tedy rozhodně máme: absolutní nepochopení, o co v tom projektu jde; v rámci univerzity ze strany účtářů a dalších pracovníků. S tím bojujeme do posledního okamžiku.

→ Phare 2003 bylo velice administrativně náročné, systém evropských fondů, z kterého nyní čerpáme, je například oproti tomu daleko jednodušší.

- **Kapacitní problémy.**

→ Tak to je především personální poddimenzovanost, kvůli finančním bariérám v rozpočtu univerzity a trapně nízkým sazbám hodinového honoráře pro externisty – 150(!) Kč per hodina. V podstatě mě to omezuje jen na řádnou výuku, nikoli realizaci projektů navenek nebo další rozvoj.

→ Pokud jde o potíže tohoto charakteru, tak snad jen na to, že chybí lidi.

→ Jinak máme i kapacitní problémy, v tom, že tu vlastně nebyl žádný člověk, který by měl na starosti přímo jen tento projekt, dělal jsem to já, ke své práci, nebo kolegyně, a když je potom více věcí, tak se k tomu člověk nevrací, protože to není prioritně náplň jeho práce. Nebyl na to přímo placený žádný člověk, protože se to nevešlo do rozpočtu.

→ Třeba jsou problémy pro nás, jak najít na severu Čech schopný lidi odtamtud, kteří by to vzali za své. Centrum je stále řízeno z Prahy. Nepodařilo se nám... měli jsme jednu učitelku, která onemocněla, a máme tam nedostatek kvalifikovaný pracovní síly z regionu.

V menší míře se opakovaně objevovaly tyto potíže:

- nedostatek zkušeností realizačního teamu pro realizaci projektu,
- nedostatek času,
- přesycenost projekty MKV,

→ Když jsme oslovovali školy, tak někteří ředitelé nám říkali, že nás nechťejí, že jsou těmi MKV tak zahlcení, že je to už moc.

- zvolení nevhodných aktivit a metod pro realizaci v přípravné fázi,
- nedůvěra vůči projektu ze strany klíčových institucí,
- zaběhané vzorce a stereotypy ve společnosti a u pracovníků klíčových institucí,

→ Jinak potíže administrativního charakteru ani nemáme, spíš je tam nedůvěra vůči našemu pracovišti. Například ze strany některých kolegů na fakultě slyším řeči typu: Dříve bylo všechno socialistické, dnes je všechno multikulturní. Dívají se na nás skrz prsty.

- omezená nabídka služeb, např. jazykové kurzy a ostatní navazující služby,
- překážky legislativního rázu.

→ ...narážíme jednak na zaběhaný vzorce, proti kterým je tento projekt příliš malý. V rámci tohoto projektu je ještě taková ting-tangová skupina, která má ovlivňovat i legislativu. Což je velmi dobrý. Ten projekt je dobře vymyšlený, dobře napsaný, ale bohužel neziskové organizace jsou tady ve špatném postavení. Pro státní správu nejsme důstojní partneři, bohužel.

→ ...a překážky legislativního charakteru taky. Školy nemají možnost si rozhodovat o tom, co budou dělat. Školy mají nadiktováno, kolik lidí můžou zaměstnat, na co by je měly zaměstnat, do jakých platových tříd je mají zařadit, ale nemají vůbec prostor na to, aby mohly sociálně podnikat. I když potkám ředitele, který má spoustu dobrých nápadů, kterými by chtěl školu posunout, tak on nemá moc prostoru, aby to mohl dělat.

TABULKA 19: Na jaké potíže při realizaci (přípravě) projektu narážíte? Proč?

Odpověď	Specifikace	Počet odpovědí	V % ¹
Nenarážíme	- - -	4	10 %
Narážíme	(bez specifikace)	3	7,5 %
Narážíme	Problémy organizačního charakteru	12	30 %
Narážíme	Nedostatek financí	11	27,5 %
Narážíme	Administrativní problémy	11	27,5 %
Narážíme	Kapacitní problémy	7	17,5 %
Narážíme	Nezájem některé cílové skupiny	5	12,5 %
Narážíme	Zaběhané vzorce a stereotypy	5	12,5 %
Narážíme	Nedostatek zkušeností	3	7,5 %
Narážíme	Nedůvěra vůči projektu	3	7,5 %
Narážíme	Problémy legislativního rázu	3	7,5 %
Narážíme	Nedostatek času	3	7,5 %
Narážíme	Nevhodně zvolené metody či aktivity	3	7,5 %
Narážíme	Jiné	7	17,5%

6.2. Na jaké překážky narážíte ze strany samotných příjemců?

Celkem k dispozici odpovědí: 40.

Respondenti v 31 případech uvedli, že ze strany cílových skupin svých projektů narážejí na nějaké překážky (ty byly v dalších 30 případech specifikovány). Devět respondentů uvedlo, že zatím na žádné překážky nenarazilo, většinou z toho důvodu, že projekt běží zatím příliš krátce.

Odpovědi respondentů jsme se pro různorodost cílových skupin rozhodli roztrždit podle jednotlivých cílových skupin, které jsou početně nejvíce zastoupené: na pedagogy, studenty pedagogických fakult, etnické minority a migranty, lektory, veřejnost a děti a mládež. I po provedení roztržďení popisovaných překážek podle cílových skupin se nám ale některé obtíže opakují. U všech cílových skupin (kromě dětí a mládeže, u nichž je respondenti explicitně neuvedli) se opakují zejména předsudky a xenofobie, nízká motivace a nezájem. U některých odpovědí lze usuzovat na překážky, které nepramení výlučně ze strany cílových skupin, ale především z postoje realizátora (viz dále – kulturní střet realizátora s cílovou skupinou). V rámci těchto odpovědí se objevují stereotypy a rasistické předsudky na straně některých realizátorů.

Cílová skupina: pedagogové

Při práci s cílovou skupinou pedagogů (základních a středních škol), která je cílovou skupinu 9 zkoumaných projektů, lze podle respondentů nejčastěji narazit na tyto překážky:

- **Negativní postoje učitelů a neochota tyto postoje měnit.**

- ➔ *Jejich postoje – člověk, který nemá rád Romy a je přesvědčen, že kradou, protože to mají v genech, tak ať to radši neučí. Tyhle překážky mnohdy odstranit nejdou. Zajímavé je, že lidi, kteří mají nějakou osobní pozitivní zkušenost, jsou daleko otevřenější a s nimi se MKV dělá strašně snadno. Tohle nejde jen tak shora nařídit, ti lidé by prostě potřebovali zažít něco jiného. Zkušenost, že to může být jinak. Ale to nejde na nějakém kurzu získat. Můžou dobrovolničit, jezdit do uprchlických táborů, adoptovat romské dítě...*
- ➔ *Určitě jsou učitelé, kteří se o tom tématu ani nechťejí bavit, myslí si třeba, že to umějí, že ví, o co jde...*

¹ Respondenti uváděli libovolný počet odpovědí, procentuelní součet kategorií tedy tvoří více než 100%.

- *Učitel, který nezažil interkulturní prostředí, není schopen si často představit a kulturně relativizovat jevy kolem nás.*
 - *Kdykoliv někomu hrabete do postojů, naježí se. Naše zkušenost je, že po prvním, druhém setkání to odpadá. A myslím si, že tyto překážky jsou přirozenou součástí toho, když chcete pracovat se změnami postojů, bez toho to nejde. Je to logická součást...*
- **Nedostatek interkulturních zkušeností a znalostí multikulturních realití.**
 - **Nedostatečná motivace a nedostatek zájmu o další vzdělávání.**
 - *Nedostatek zájmu. Teď už MKV je téma pro rámcově vzdělávací program, je to jedno z průřezových témat, tak učitelé vidí, že to má důležitost. Ale až teď, když to bylo daný jako povinnost. I když nevědí, jak to mají učit, a třeba neměli možnost se setkat s naším programem, ale už jsou motivováni pro to něco dělat. Takže já si myslím, že ta první překážka – vnější, byla daná. Ta druhá, kterou my teď neodstraníme, ta je v samotném systému vzdělávání učitelů a řekla bych, že i takového dalšího profesního vzdělávání v době, kdy jsou v praxi. Oni nemají dost velkou motivaci se stále vzdělávat a hlavně měnit svoje přístupy. U některých to vypadá, že si vytvořili pracovní plán, když šli do praxe po svém absolutoriu a třicet, čtyřicet let učeť furt stejně. To je strašný. Ale to je na velké koncepční zásah. Jak jsou odměňováni, zda musejí procházet různá školení. Ten systém celoživotního vzdělávání učitelů tady moc nefunguje.*
 - *Ale to se stávalo někdy v rámci projektu (...), kdy třeba ředitel rozhodl, že celý tým (učitelů, pozn. aut.) přijede. Tam se stávalo, že přijížděli lidé negativně naladěni, ale ve většině případů se to podařilo zlomit, takže ty lidi odjížděli nakonec nadšení.*
 - *Na začátku v těch 90. letech ta MKV byla něco, co bylo nové pro ty, kteří jsou otevření. Nebylo tam něco jako nutnost MKV vzdělávat. Pak to bylo přijaté MŠMT, jako že to je nutnost, a myslím si, že to hodně pomohlo, protože přeci jenom některý učitelé jsou zvyklí plnit příkazy, a když potom měli možnost dostat ty materiály, měli možnost si je sehnat, tak se stali otevřenější vůči tématu, ale pořád tam ještě zůstává poměrně velké procento těch, kteří nemusí dělat nic. Tak tam vidím trochu problém, ale to je otázka systémového nastavení, jak jsou u nás učitelé motivováni ke změně.*
 - **Závislost realizace projektů multikulturní výchovy na školách na vstřícném postoji ředitele/personálu školy.**
 - *Zjistili jsme ovšem, že hodně záleží na postoji ředitele školy. Pokud je nám nakloněn, tak si učitelé nechají říct, ovšem když se zasekne, má pocit, že stačí vyplnit někde nějakou kolonku vzdělávacího programu a to stačí, tak s tím nejde moc dělat. Negativní postoje se snažíme překonávat hlavně pozitivními příklady – když se najde nějaké škola, která má chuť ke spolupráci, tak na ni potom můžeme poukázat, na ty výsledky a na to, co to té škole přináší.*
 - *Ale velký problém je to, že pedagogové nemají vždy umožněno od školy se kurzu účastnit, protože škola nemá takovou kapacitu, aby měla na učitele, kteří se chtějí kurzu účastnit, zástup. Zástup totiž stojí školu dvojnásob, nebo jsou to prostě finance navíc. Takže škola na to nemá motivaci. Vyžaduje to velkou benevolenci školy. Je to ošemetné. Ten ředitel je strašně důležitý. Mám se ten kurz podařil. Pokud by se nepodařil, tak ten ředitel si proti sobě těch padesát procent sboru obrátí ještě víc.*
 - *...ne všude na školách to má souhlas u vedení školy. Když je třeba ředitel zaměřen sportovně nebo nějak jinak, tak to třeba trvá několik měsíců, než to pochopí. Pochopí to většinou,*

když už tam jde o prezentaci v zahraničí, o prezentaci školy, o účast na dalších zahraničních projektech. Tak to pochopí, ale to už má skupina za sebou nejtěžší začátky a to je škoda...

→ *Zjistili jsme, že nejdůležitější na škole je školník a uklízečka. Když účastníky nepustí, to je problém. Ty lidi tam nepřijdou znova. Na jedné škole dokonce paní uklízečka řekla, že se jí to nelíbí, protože ji tam ruší. Ona tam totiž má být. Ty chlapi sem choděj, mlátěj tím míčem v tý tělocvičně a já tady nemůžu spát.*

- **Nedostatek vůle k reformě základního a gymnaziálního vzdělávání.**

→ *Nedostatek vůle pedagogické veřejnosti k reformě základního a gymnaziálního vzdělávání vzhledem k nedostatečné mediální podpoře reformy. Mnoho škol je ale velice nadšených a dělají výbornou práci. Mnoho pedagogů se v ČR ptá, co za snahu dostanou. V Evropě se setkávám s tím, že reformy berou pedagogové jako něco, co obměňuje a obohacuje jejich práci, co ji činí zajímavější. A v mnoha zemích Evropy jsou tak ze strany škol reformy vítány. A to i v zemích, ve kterých jsou platy učitelů srovnatelné s našimi (ne nominálně, samozřejmě). To by šlo odstranit spoluprací pedagogických fakult. Na nich by se měly novinky více vyučovat a PDF by se měly zaměřit také na motivování studentů pro pedagogickou práci. To v ČR ve srovnání s Evropou absolutně chybí.*

Cílová skupina: studenti pedagogických fakult

- **Negativní postoj k MKV.**

→ *Na začátku mají někteří studenti k předmětu velmi negativní vztah. Někteří ho nedávají najevo, jiní ano. Někteří se promění jak mávnutím kouzelného proutku, a pak říkají, že se báli, že je budu tlačit do pozitivní diskriminace, že jim budu vykládat, jak mají mít rádi cizince, a že jsou čistí, voňaví, krásní. Když zjistí, že o tom to nebude, což je hned na začátku, blok se velmi rychle zlomí.*

- **Předsudky a xenofobie ze strany studentů.**

→ *Zpočátku mě trochu překvapovalo – i když teď už jsem se s tím naučil žít –, že takový ten latentní nacionalismus, takové to obrozenecké vědomí národa, je tu pro mne překvapivě silný. Obávám se, že odstranit se mi to nedaří – navíc je tu to nebezpečí, že někoho spíš znejistím, a on pak neví, co s tím. Nicméně se teď hodně projevuje, že studenti už hodně cestují, takže určitá otevřenost je tu znát, ale stále přetrvává určitá dosebezahlednost, konkrétně tady v (...) – (...) je konzervativní město a i okolí je hodně konzervativní, potom lidé ze Sudet, kteří jsou zvyklí na určitou divokost soužití – to je také upevňuje v takovém tom obrozeneckém nacionalismu.*

→ *Je to smutné, asi polovina vysokoškolských studentů má podobné předsudky. A to budou budoucí učitelé. Když jim říkám, ať jdou na praxi do školy s romskými dětmi nebo doučovat romské děti, kroutí hlavou, myslí si, že oni sami nikdy romské děti učit nebudou.*

→ *Xenofobie z řad studentů, nezáměr studentů jít do projektu, někteří studenti nejsou až tak tolerantní, při besedách mají nevybrané vstupy, je třeba to moderovat. Dále je to časově náročné a kvůli tomu nestíháme zpracovávat příručky, publikace, odráží se to tedy na dalších činnostech, kterým bychom se měli věnovat.*

- **Nízká motivace studentů pro pedagogickou práci.**

- *Pedagogické fakulty se nezaměřují na motivování studentů pro pedagogickou práci. Učil jsem kdysi na PDF a zeptal se jednou při hromadné přednášce svých celkem 112 studentů, kdo z nich chce v budoucnu učit. Přihlásili se tři. Zakrátko jsem z fakulty odešel.*

- **Špatná znalost angličtiny.**

- *Na jeden problém, který jsme neočekávali, jsme narazili hlavně z řad studentů pedagogických fakult: špatná znalost angličtiny. To omezovalo v tom, koho jsme mohli pozvat. Oni nemají angličtinu povinnou, někteří mají němčinu, ale stejně to omezuje, nemůžete říci anglické ani německé slůvko – vždy někdo nerozumí. Teď už je to lepší. Je to o postoji k cizímu jazyku, ochota vzít to za své, že je potřeba učit se cizí jazyk.*

Cílová skupina: lektori

- **Předsudky ze strany lektorů.**

- *Překážky... tak je to samozřejmě etnocentrismus, nacionalismus, zabeđenost, prostě ta uzavřenost a neschopnost se otevřít, tunelová vize, jsou zavřený v krabici a člověk je musí rozbalovat, jo. Generalizování... ty hlavní si můžu vzpomenout. Povýšenost, neskromnost, nepokora...*

- **Časová zaneprázdněnost**

- *Určitě co se týče lektorů, tak to bude otázka synchronizace jejich možností. Každý nějak pracuje... Pro ně to bude jenom vedlejší záležitost.*
- *Další problém, který máme, je, že lektori jsou extrémně vytížení, a je obtížné poskládat ten program tak, aby byl podle logiky věci.*

Etnické minority, imigranti

- **Nezájem o nabízené služby a projekty nebo jejich nepochopení.**

- *Konkrétně u Romů narážíme často na nezájem. Jsou různé teorie proč. Jedna z teorií je, že vzdělávání jako hodnota nehraje u Romů tak významnou roli. Tím pádem o to nestojí. Nevnímají vzdělání svých dětí jako cestu jak něčeho dosáhnout. Pak jsou další teorie, které tvrdí, že tito lidé jsou většinou v takovém zlém kruhu sociálních problémů různého rázu, který může být spojen s alkoholismem, lichvou, s problémy souvisícími s bydlením, problémy se vztahy v rodině atd., takže se k tomu řešení vzdělání ani nemohou dostat, protože jsou natolik zatíženi různými existenčními problémy, které musí primárně řešit, že to vzdělání je stále v pozadí. To jsou hlavní dva myšlenkové proudy, které vnímám při vysvětlování nezájmu.*

- *Ne že by (azylanti, pozn. aut.) nespoupracovali. Ale třeba se setkáte s počáteční nevolí, ale pak jsou třeba rádi za to. Jsou lidi, co mají svoji hlavu. Nebo když se dostanou do situace, že nemají kde být, my jim nedokážeme pomoci. Nebo spíš, že my vidíme, že by tak být nemuselo, kdyby udělal nějakou věc, kterou my mu radíme, ale už ho nedokážeme přesvědčit. Ale to se stává minimálně. To je spíše, když nemají tu zkušenost, a když si získáme důvěru, tak se to změní a spolupracují. Hlavně jde o to, aby ten člověk pochopil, co dělá a proč to dělá.*

- *V průběhu kurzů (...) je poměrně velký odliv studentů, který je daný tím, že kurzy jsou zadarmo, což je pozitivní faktor, ale činnost je poměrně obtížná, takže se lehce studia zanechá...*

- *Problémy jsou ty, že když my jim (imigrantům, pozn. aut) tam cpeme nějakou myšlenku,*

třeba toho legálního zaměstnání, když ty lidi fungují velmi dobře na nelegálním trhu a nemají energii to nějak měnit, protože to je opravdu obtížný. Oni neví, jakou tady mají perspektivu, takže nemají motivaci. Jinak ty problémy možná vycházejí ze specifiky té mentality, jakoby, jestli to můžu říct.

→ Je vždy potřeba vyjasnit povahu naší služby, mnohdy dobře nechápu naši roli.

- **Nedostatečná znalost češtiny.**

→ Překážkou může být jazyk. Překvapilo nás, kolik těch lidí mluví výborně česky, ale pár lidí je pouze třeba anglofonních. Tyto programy jsme ještě nedělali. Ale to spíš není překážka, jen je potřeba s tím počítat a uzpůsobit tomu celý program, aby to bylo dostupné pro každého a aby tam jazyk nebyl ničím takovým, co dělá ještě větší vzdálenost mezi lidmi a je to vlastně kontraprodukt toho, co chceme, aby bylo změněno.

- **Kulturní střet realizátora s cílovou skupinou.**

→ Třeba občas se nám to nepodařilo... Já řeknu konkrétní příklad. V Teplicích jsme dělali arabský večer. Oslovili nás Arabové. Oni sehnali i nějaké peníze. Pro nás bylo složité. Řešili jsme, jestli nejsme nástroj něčeho. Chtěli jsme udělat nějaké přednášky, hudební vystoupení, byly připravené nějaké jídla a tak. A vlastně stalo se z toho... Pozvali jsme nějaké přednášející a stalo se z toho těžké přemlouvání ke konvertu. A veřejnost česká je zdrženlivá, spíš jenom kouká, reaguje, že neví. Ale přišli za námi Arabové, ať okamžitě jdou pryč, že tohleto nechťej. A to byl hodně velký rozpor. A byla tam pak velká zákulisní hádka. Byl to dobrý výsledek nakonec. Ale kdyby to pokračovalo dál...

→ No, tak to je právě ta kultura, ale to to s sebou nese, no. Oni si třeba myslí, že přijít o půl hodiny později není žádný problém, nebo... pořád jsou třeba nemocný, nebo tak... jsou takový... taková je to jako nezodpovědnost z jejich strany. Ale to s sebou nese ta jiná skupina... takže... to je normální. Ne, myslím si, že to nejde odstranit. Naopak, my musíme vědět, jak s nimi pracovat, jak je motivovat, no. To je náš problém, protože oni jsou taková a my právě je tohle učíme, takže... to jako nejde odstranit. To my musíme odstranit.

Cílová skupina: veřejnost

- **Dostupnost akcí.**

→ Dostupnost, když je to placená akce, přestože náš projekt je pro veřejnost zdarma, když jsme měli anglicky mluvící dobrovolníky, ale potom jsme i sehnali překladatele.

- **Předsudky.**

→ Někdy jsme se setkali s poměrně ostrými předsudky, se kterými jsme museli pracovat. Měli jsme jednu těžkou skupinu průvodců v Brně. Tam se provalily velmi silné předsudky. Jeden z těch dní jsme se zabývali prací s předsudky. Rozdělit to: já si můžu myslet cokoli, ale jsem pod projektem, prezentuju toto. Sám to v sobě zpracovat. Co jsem schopný akceptovat, co ne. Co je pro mě těžké téma, a protože to nejsem schopen prezentovat s čistou hlavou, tak se tomu třeba i vyhnou. Prostě aby byli schopni s tématem korektně pracovat.

- **Malá motivace účastníků.**

→ Určitě to, že projekty ESF jsou nesamostatný v tom, že se tam lidi zapisují zadarmo. Takže se

pak stane, že někteří pak nemají potřebu se ani omluvit nebo se odhlásí. Takže i to se nám stávalo, ale zase na druhou stranu tam přijížděli lidi úplně dobrovolně, takže i chtěli. Ale stalo se nám, že se lidi najednou odhlašovali, a je to vlastně lehce nemotivační.

→ *Narážíme na nezáměr okolí.*

Cílová skupina: děti a mládež

U cílové skupiny dětí a mládeže se objevovaly tyto překážky, jejichž další kategorizování nepovažujeme za nutné:

- *Jednu dobu jsem trochu „usnula na vavřínech“, měla jsem pocit, že děti už jsou tak schopné, že ani nepotřebují průvodce. Ale nebyla to pravda, jsou to děti. Jinak děti jsou skvělé, překážky nemáme.*
- *A samozřejmě jsou tam určitý problémy mezi dětma a mládeží. Byly tam potyčky, že když ten se podíval na tu jeho dívku, s kterou chodí, trošku jinak, a už tam byla z toho rvačka. Takový běžný, to co bývá mezi mladýma. Sem tam nějaká rozbitá věc, třeba i úmyslně. Nebo že si nevází vůbec věcí, že třeba pingpongovou pálku na stolní tenis, která je molitanová, tak to otloukli. Takže je učit i to, že ten majetek, ten materiál, který je jim zapůjčený, i když není jejich, tak by si ho měli vážit, a ne ho ničit. Takový problémy tam jsou taky, ale jsou potom řešený běžným způsobem, že si buď odpracujou to, co udělali, nebo... jako pracujou na základě dohody. Ne že bychom je nutili. Pokud nechtějí, tak nemusej, a potom třeba mají zákaz vstupu do klubu. Jsou tam pravidla, základní pravidla se musí dodržovat.*
- *U dětí je riziko, že ne vždy je pochopení, proč by měly absolvovat třeba náboženskou dílnu. Oni tím, že musejí vyplňovat ty listy, tak nějakí rodiče si to doma přečtou a představi si, že chceme jejich dítě zatáhnout do sekty. Už se nám stalo, že nechtěli monitorovací list vyplnit. Koordinátorka to pak řešila telefonicky s rodiči, musela to vysvětlit, a pak to šlo. Muselo se jim říct, že to je v rámci povinné výuky.*
- *...když to jsou nižší ročníky, tak se děti nemohou soustředit dvě vyučovací hodiny na jednu tematiku. My jsme u nižších většinou dělali přestávku, ale stejně to bylo hodně.*
- *To už k nám moc nedoléhá, protože to řeší učitelé. Víme od nich, že tu a tam dochází ve skupině ke střetům, a někdy to dokonce kvůli tomu i vzdají. Nevědí si s tím moc rady a asi jim chybí znalosti o zákonistech týmové práce (ty problémy se opakují). Jsme zvyklí na zkoušení před tabulí, na opisování, ale ne na spolupráci, o které se ví, že to v budoucnu také bez ní nepůjde.*

TABULKA 20: Na jaké překážky narazíte ze strany samotných příjemců?

Odpověď	Počet odpovědí	V %
Nenarazili jsme zatím na žádné	9	22,5 %
Narážíme, nspecifikovali	1	2,5 %
Narážíme, specifikovali	30	75 %

6.3. Orientujete se v nabídce MKV v ČR? Pokud ne, proč?

Celkem k dispozici odpovědi: 40.

Přibližně třetina respondentů se domnívá, že se dobře orientuje v nabídce programů a projektů multikulturní výchovy v České republice. Spolu s těmi, kteří deklarovali, že se v programech multikulturní výchovy orientují alespoň částečně, představují více než polovinu odpovědí, 55 %. Další 15 %

respondentů přiznává, že o programech multikulturní výchovy má jen základní povědomí a 22,5 % připouští, že se v této oblasti neorientuje.

Doplňující otázka („Pokud ne, proč?“) byla zodpovězena pouze v 6 případech, objevily se tyto odpovědi:

- *Ne, nezajímám se o to, není to moje hlavní náplň, některé projekty znám, ale ne všechno a podrobně.*
- *Orientovala jsem se dobře před těmi dvěma lety. Ted' sleduji web Varianty. Některé projekty se ke mně samy dostanou. Určitě nevím o všem.*
- *Ne... lehce, velmi lehce, prostě. Ale moc mě to nezajímá... a zatím mě nic neoslovilo, že by tady bylo něco kvalitního... s tím, kde bych se třeba měl nějak účastnit. A nemám na to čas, dělám si na svém.*
- *Já ne. Ale na to jsou kolegové, kteří to mají znát.*
- *To řeší naše konzultantka, takže když cokoli potřebujeme v tomhle vědět, tak se na ni obracíme... pokud mám říct jako celá organizace, jestli se orientujeme, tak ano, ale jako já za sebe ne.*

TABULKA 21: Orientujete se v nabídce MKV v ČR? Pokud ne, proč?

Odpověď	Počet respondentů	V %
Ano, dobře	13	32,5 %
Rámcově ano	9	22,5 %
Mám jen základní povědomí	6	15 %
Ne	9	22,5 %
Bez odpovědi	3	7,5 %

6.4. Orientujete se v nabídce grantových výzev v oblasti MKV v ČR?

Celkem k dispozici odpovědi: 40.

Přesně polovina respondentů, tedy 20 ze 40, odpověděla, že se v nabídce grantových výzev v oblasti multikulturní výchovy osobně orientují; 15 % respondentů uvedlo, že se v této oblasti sami nevyznají, v jejich organizaci se však vyskytuje fundraiser nebo jiná zodpovědná osoba, která má tuto oblast přímo na starosti a na kterou se může v případě zájmu obrátit. Dalších 12,5 % respondentů uvedlo, že se v grantových výzvách vyznají jen částečně či minimálně, a zbylých 17,5 % deklarovalo, že se v této oblasti nevyzná.

TABULKA 22: Orientujete se v nabídce grantových výzev v oblasti MKV v ČR?

Odpověď	Počet respondentů	V %
Ano	20	50 %
Osobně ne, fundraiser ano	6	15 %
Jen částečně	5	12,5 %
Ne	7	17,5 %
Nevím	2	5 %

6.5. Byl váš projekt podpořen v rámci grantové výzvy zaměřené na MKV? Pokud ano, dal by se zařadit i do jiné výzvy, do jiné oblasti, do které?

Celkem k dispozici odpovědi: 40.

Pouze necelá třetina projektů byla podpořena v rámci grantové výzvy zaměřené na multikulturní výchovu nebo příbuznou oblast (např. mezikulturní dialog). Celkem 57,5 % organizací má buď jiný způsob financování než formou grantů (např. všechny zúčastněné univerzitní pracoviště, knihovna, s. r. o., výzkumný ústav), anebo získalo finance v rámci grantové výzvy v jiné oblasti (například sociální ekonomika, zlepšování života v komunitách, rozvoj klíčových kompetencí, rovné příležitosti a další). Zástupci čtyř projektů uvedli, že jejich projekt byl podpořen v rámci grantové výzvy zaměřené na MKV jen částečně. Jedná se zejména o projekty, které jsou složeny z více částí („podprojektů“) a každý jednotlivý menší projekt má vlastní finanční zdroj, anebo o projekty, kde existuje kofinancování z více zdrojů (od více donorů) a podobně.

Na druhou část otázky (Pokud ano, dal by se zařadit i do jiné výzvy, do jiné oblasti, do které?) odpovědělo 12 respondentů (tj. ti, kteří na první část odpověděli kladně) v korelaci s příslušným typem aktivit toho kterého realizátora následující oblasti:

- Integroční programy (3×)
- Celoživotní vzdělávání (2×)
- Oblast rozvoje lidských zdrojů a zaměstnanosti (3×)
- Výuka jazyka (2×)
- Podpora národnostních menšin (2×)
- Průřezové téma nebo rámcový vzdělávací program (2×)
- Výzkum a tvorba metodiky (1×)
- Globální rozvojová výchova (1×)
- Sociální vyloučení (1×)

TABULKA 23: Byl váš projekt podpořen v rámci grantové výzvy zaměřené na MKV?

Odpověď	Počet respondentů	V %
Ano	12	30 %
Ne	23	57,5 %
Částečně	4	10 %
Nevím	1	2,5 %

6.6. Multikulturní výchova před několika lety neexistovala. Čím si vysvětlujete náhlý boom MKV projektů a programů v ČR?

Celkem k dispozici odpovědi: 40.

Na otázku odpovídali respondenti shodným způsobem tak, že každý uvedl několik důvodů pro náhlý boom MKV projektů a programů MKV v posledních letech. Pouze tři respondenti s tvrzením nesouhlasili, uvedli, že se nezakládá na pravdě, jelikož MKV existuje již delší dobu. Mínili tím především, že MKV existuje již řadu let v zahraničí, a upozornili tak na nesprávně formulovanou otázku, tedy že se měl důraz na Českou republiku objevit již v první části otázky. V této souvislosti se objevily tyto odpovědi:

- ➔ *Ona samozřejmě existovala ve světě. Myslím, že sehrálo velkou roli 11. září, může se to dělit na před a po.*
- ➔ *Za bolševika to nebylo, nevím. Jak je ten koncept starý ani nevím, ale v šedesátých, sedmdesátých letech už určitě existoval v západní Evropě...*
- ➔ *MKV existovala minimálně již před 20 lety!*

Zbylých 37 respondentů s tvrzením souhlasilo a uvedlo jeden či více důvodů, proč je podle nich v posledních letech takový nárůst programů a projektů multikulturní výchovy. Nejvíce respondentů se domnívalo, že boom v realizaci MKV projektů nastal pod vlivem Evropské unie a pod tlakem Evropských strukturálních fondů, další se domnívají, že jde o reakci na stále se zvyšující migraci, o módní trend, o vůli řešit situaci a zvyšovat informovanost, o příchod myšlenky MKV do ČR ze západní Evropy, o reakci na rostoucí negativní náladu ve společnosti vůči minoritám, o reakci na společenské reformy v ČR po roce 1989 nebo že se jedná o souvislost se školskou reformou nebo o reakci na globální změny ve světě.

Tyto odpovědi si zde uvedeme, v pořadí podle četnosti, ve které se vyskytovaly, a pokud obsahovaly i delší komentář, uvedeme si je zde v celém znění:

- **Projekty MKV se realizují pod vlivem Evropské unie a Evropských strukturálních fondů.**

- ➔ *Hlavním zdrojem vlivů je EU a nátlak, který začal být vyvíjen od začátku tohoto tisíciletí v rámci příprav ČR na vstup do EU, tedy splňování legislativních a jiných podmínek. Takže tam je jasný ten formální vliv... A formální podmínky to byly zcela jasné.*
- ➔ *Za prvé, je to obecně ve světě, je tu obrovský tlak ze strany EU na čerpání těchto peněz.*
- ➔ *Částečně je to určitě tím, že jsou na to vyhlášené výzvy a spousta organizací, které to nikdy nedělaly, se teď na základě grantů a dotací k tomu přihlásí.(!)*
- ➔ *Je to tím, že existuje celá řada donátorů, hlavně z evropských fondů, kteří tento pojem ve svých nabídkách specifikují. A organizace se tomu přizpůsobují...*
- ➔ *V některých případech je to o penězích – šance jak získat peníze v té oblasti školství a společenských věd, kde ty možnosti do té doby byly velmi omezené. Jestliže se tady otevírá možnost získat peníze na etnika, národnostní menšiny, se kterými ty oblasti stejně spolupracují, využijí to zejména proto, aby se saturovali finančně, a výstup projektu je pak už druhotný.*
- ➔ *Zaregistroval jsem to samozřejmě. Plyne na to nejvíc peněz z EU, ale taky si myslím, že i tam je dost velká motivace tohle řešit. To určitě. Myslím si, že je ale dobrý, že se to řeší. Teď jenom ale aby to nebylo na úkor právě té kvality. Že je to jenom kvůli tomu, že EU podporuje multikulturalitu a vůbec boj proti rasismu třeba, xenofobii atd. a násilí. A tím, že multikulturalita tomu může přispívat pozitivně, tak teďka se všichni soustředíme na multikulturalitu a uběhnou nám někde zase jiné věci. Takže aby to nebylo na úkor kvality. Myslím si, že ve chvíli kdyby nebyly vypsané nebo kdyby nebyly finance z Evropy, tak asi český stát to nebude úplně takovým způsobem chrlit. To je opravdu díky těm financím, které z Evropy jdou, tak se o tom takhle mluví. A těch imigrantů tady bylo i před pěti, deseti lety hodně už. Myslím si, že spíše to ustává, že dříve jich bylo ještě daleko více. Teď to jakoby ustává, pokud nepočítáme Slovensko, že jo atd. Víím, že z Ukrajiny už spíše odjíždějí, že už se jim to nevyplatí tady, že spíše na Slovensku je jim líp než u nás.*

- **Jedná se o reakci na stále se zvyšující migraci.**

- ➔ *Je to tím, že migrantů a cizinců přibývá, i ve školách je více různých žáků a učitelé na to narážejí.*
- ➔ *Žije zde mnoho cizinců, ČR přestává být tranzitní zemí, ale stává se cílovou. Počet cizinců bude spíš růst. Je potřeba se na to připravit a řešit to.*
- ➔ *Před pár lety ČR byla jen tranzitní zemí, dnes je už cílovou zemí pro lidi z různých zemí, kteří zde hledají azyl, domov, nový život.*
- ➔ *Určitě jde o příliv lidí z cizích zemí... Ale proč se třeba romská otázka otvírá až teď, na to neumím přesně odpovědět.*

- *Pak na druhou stranu zvýšení fyzické přítomnosti cílových skupin, včetně etnických menšin, jelikož v demokratické společnosti je lidem umožněno, aby byli viditelní, aby nahlas projevovali svoje názory, svoje požadavky, potřeby, což za komunistů bylo potlačováno, takže nebylo to vidět.(!)*
- *Vynořilo se to jako téma v reakci na realitu, že je tady více cizinců. Stává se to součástí. Konfrontace je bezprostřednější.*
- *...jak se otevřely hranice, tak lidi migrují, cestují, stěhují se, mají větší možnosti... takže... a já od toho očekávám, že ten nárůst bude ještě mnohem větší.*

- **Jde o módní trend.**

- *Je to určitě nějaký trend se tím zabývat.*
- *Pak je tu určitá skupina lidí, která se dává vždycky tam, kde cítí, že by mohly být peníze, navíc na poli, kde není úplně jasné, o co jde, a toho pak využívají, až zneužívají. To je vždycky ten nápor a totéž se nám kdysi stalo s lidskými právy, kdy také NGO podávaly granty v oblasti lidských práv, ale nemělo to s nimi vůbec nic společného. Teď je to s tou MKV do jisté míry podobně. Je to hit, nemůžu u toho nebyť, to bych nebyl IN.*
- *Je to móda, nejsem v tom ale tak optimistická. Snažím se sledovat i to, jak MKV dopadá i v jiných zemích a všude s tím nejsou až tak skvělé zkušenosti. Ono je sice hezké upozorňovat na různé národy a kultury a dělat různé festivalky, ale ono se to může celé strhnout na druhou stranu a může to vést k ještě většímu rozdělení. Takže se toho trochu bojím, ale nechci to přehánět, spíše to vést na rovinu postojů a vztahů mezi lidmi.*
- *...ano, objevilo se tady to slovo, ale aniž by laická veřejnost věděla, o čem se mluví. Asi mají představu, že se jedná o cizince nebo Romy, spíš o Romy, a pak o cizince, ale proč...*
- *Tak to jsem říkal to, že konfrontujeme nějakou odlišnost. A to, že se začalo mluvit zrovna o konceptu multikulturality? Asi tady není moc jiný výrazný trend, který by se mohl používat, tak se lidi chytili tohoto...*
- *Protože každá takováto módní věc má bod nula, dobu narůstání, svůj boom a postupný pád. To se stane asi i s MKV.*
- *Na druhé straně je to tak, že když se v něčem objeví trochu peněz, tak ty organizace samozřejmě vzniknou. Já mám tuto zkušenost jak v pedagogice s různými typy pedagogických projektů, které také nabobtnaly – již jsem se zmínil o osobnostně-sociálním výcviku, což je také taková podobná parketa... Sledoval jsem například projekty zaměřené na Romy, teď se jim říká již spíše multikulturní. Pokaždé se objeví nějaké organizace, které dokáží využít peněz, které jsou k dispozici – to mi připadá normální. Stejně tak to je či bylo s technickou výchovou, výchovou k rodičovství či s různými ekonomickými projekty, které si pamatujeme. Když je vytvořena nabídka, tak poptávka vznikne.*
- *Já si myslím, že to je trošku umělé. I to používání termínu multikulturalismus. Je většinou zmiňovaný jako priorita nějaké grantové žádosti. V našem prostředí se do toho trošku uměle pasujeme, protože naše společnost ještě... prostě multikulturalismus ideologický je u nás nad tou multikulturalitou. Já to tak vidím. Když sháníte lektory, tak to je úplně hon na cizince. Hon na příběhy. Každý příběh uprchlíka propraný třikrát ve třech plátcích. Přitom to zázemí ty lidi nemají. To je právě na té kulturní úrovni. Přesně jak u těch Romů. Prostě zatancujeme si s Ukrajinci, ale aby jim někdo dal práci, to už ne. Takže je to trochu umělá situace vyvolaná finančními příležitostmi... Ale spíše než to je to módní téma. Proto se mi víc líbí občanský princip, že začínáme od těch socioekonomických potřeb než od těch kulturních. To mi připadá důležitější. Pro uprchlíky to je obzvlášť strašně umělé. Proč mají chodit do škol říkat svůj příběh uprchlíka, když jsou čtyři roky bez práce a hníjí někde v táboře.*
- *Já osobně si myslím, že je to tím, že je velmi jednoduché používat pojem, který nemá obsah.*

Může být úplně o čemkoliv. A čím více pojem nemá obsah, tím více lidí ho používá, protože jim nehrozí žádné riziko, že by jeho obsah nebyl naplněn. V tomto pojem multikulturní výchova zcela vyhovuje. Proč si myslíte, že se tento pojem začal používat? Kdyby to nebyl tento, byl by to nějaký jiný, je to shoda okolností.

- **Vzniká vůle řešit situaci a zvyšovat informovanost.**

- ➔ *Asi někde někdo i nahoře zjistil, že je třeba... že se tu objevuje hodně jakoby té odlišnosti, ať už etnické nebo jiné.*
- ➔ *A třetím zdrojem vlivu je vznik neziskového sektoru a neziskovek, které, i když třeba nejsou účinné, umí být vidět a slyšet. Vzniká vůle ve společnosti ten problém nějak řešit...*
- ➔ *Já jsem se v této oblasti objevila kolem roku 2000. Začala jsem to sledovat, co se děje. To přicházely nejdříve židovské projekty. To bylo v roce 99. Začala se hodně řešit židovská a romská otázka. Byla ta ústecká zeď, provalilo se pár kauz. Byly rasově motivované kriminální činy. Na jedné straně došlo aktivistům, že je potřeba se tomu věnovat, informovat o tom veřejnost... Jednak vyšel požadavek ze škol, protože učitelé nevěděli co s tím. Do toho přišlo ministerstvo školství, které dalo befel. Takže i ten, kdo se tomu nechtěl věnovat, postupně začít musel.*
- ➔ *...byla tady velká potřeba společenská, co uděláme s rostoucí diverzitou společnosti. A stejně tak, jako tady byly některý ty rasistický útoky, tak tady stoupalo z druhé strany úsilí čelit tomu. A jak? No tím, že zpřístupníme informace. To byl jeden z motivů, proč jsme do toho šli my, že jsme byli aktivní. Chtěli jsme pomoci nějakému mírovému řešení ve společnosti.*

- **MKV se do ČR postupně rozšířila ze západní Evropy.**

- ➔ *Migrace a související problematika v rámci Evropské unie je stále viditelnější, možná třeba i těmi průšvihy ve Francii, objevují se různé negativní věci, terorismus a tak... To otevřelo určitou diskusi, jestli není někde něco špatně.*
- ➔ *Jedná se o legitimní nátlak pluralitně vyspělejších společností na ČR, kde byla situace v 90. letech neúnosná a kde stále mohou neonacisté ve spolupráci s úřady slavit holocaust.*
- ➔ *Tím, že po pádu té šilény totality tady nastala větší otevřenost společnosti. Naše společnost se otevřela imigraci k nám, společnost se stávala víc a víc pluralitní. Přišly k nám ty trendy ze západu. Na našem trhu jsou zaměstnáni lidé z jiných zemí, různých národností. Erasmus tady funguje. Takže tím pádem to téma je aktuální. Máme se co učit od jiných zemí.*
- ➔ *Jak se tady občas lidé domnívají, že „všude venku to maj“, jako multikulturní výchovu, „všude venku to běží“, tak jsem si při různých stážích v zahraničí ověřila, že to tak není, že tam žádný předmět na toto většinou nemají, ani jako průřezové téma, maximálně se to jmenuje výchova k občanství, ale učitelé jsou více cvičení v sociálním a prosociálním výcviku.*

- **Jedná se o reakci na rostoucí negativní náladu ve společnosti vůči minoritám.**

- ➔ *Ale je to i tím, že těch konfliktních situací přibývá a společnost se to nějak snaží řešit, je to i tím obecným ovzduším.*
- ➔ *Různorodost přináší mnoho nového a právě dezinformace a málo příležitostí dozvědět se více o jiných kulturách, než je naše vlastní, má za důsledky netolerantní a nerespektující společnost, která porušuje práva některých lidí.*
- ➔ *Ve společnosti také stoupá určitá nevraživost a jednotlivé organizace se na to snaží reagovat.*
- ➔ *Rozhodně: větší tlak, pocíťovaná diverzita, pocíťované neúspěchy, propad různých skupin, nebo až viditelně skupin, ghettoizace.*

- **Jedná se o reakci na společenské přeměny v ČR po roce 1989.**

- ➔ *To je potřeba společenská, protože první etapa na začátku 90. let byla, kdy my jsme měli svých starostí hodně a moc jsme se nezajímali o dění ve světě. Byli jsme pohlceni všemi změnami, který probíhaly ve společnosti. Pak jsme se už trochu zorientovali v tom našem měnícím se prostředí a zjistili jsme, že najednou je tady spousta vlivů, kterým my nerozumíme. Tak první, co bylo: nastal odpor vůči těmto vlivům. Ale pak muselo dojít k nějakému rozumovému uchopení: můžeme to změnit, nemůžeme to změnit? A navíc tady už byly takové ty pozitivní výsledky vlivů jiných kultur...*
- ➔ *To souvisí s revolucí, že se otevíráme světu a čím dál tím víc lidí odjinud se sem stěhuje. Tudiž by tu měla být větší osvěta, aby tu byla větší tolerance a vzdělanost v tomto duchu. Abysme o sobě čím dál tím víc věděli. Na druhou stranu je fakt, že i Češi víc vycestovávají než dřív. Je to asi přirozený vývoj prolínání různých kulturních světů.*
- ➔ *Je to taky kontrast s tím, co bylo dřív. Byli jsme zavřený stát, zavřená společnost vůči různým vlivům. Takže tu je velký kontrast oproti zemím na západě, kde to má už dlouhou historii. Různí lidé tam spolu už žijí dlouho. Je potřeba udělat velký kus práce. Protože Československo bylo jeden z mála států, které byly převážně monokulturní. I z komunistického bloku jsme měli v tomto přední místa. A předsudky a neznalost toho tématu jsou tady hodně velké.*
- ➔ *A potom, byli jsme dlouho uzavření, homogenní společností, ta situace se tu výrazně změnila.*

- **MKV projekty souvisí se školskou reformou.**

- ➔ *Přišlo to s RVP. Škola se snaží něco měnit, školský zákon k tomu nabádá.*
- ➔ *Hlavním důvodem je školská reforma.*

- **Jedná se o reakci na globální změny ve světě.**

- ➔ *O tom už jsem v podstatě hovořil – jde o celkové změny ve světě, který se v posledních letech velmi změnil. Je daleko otevřenější, propojenější – společnost musí na ty změny nějak reagovat.*
- ➔ *Já si myslím, že to je daný tou globalizací a migrací.*

TABULKA 24: Multikulturní výchova před několika lety neexistovala. Čím si vysvětlujete náhlý boom MKV projektů a programů v ČR?

Odpověď	Počet respondentů	V % ¹
Pod vlivem EU/ESF	23	57,5 %
Zvyšující se migrace	17	42,5 %
Jde o módní trend	14	35 %
Vzniká vůle řešit situaci ve společnosti	14	35 %
Příchod MKV do ČR ze zahraničí	9	22,5 %
Reakce na negativní nálady ve společnosti	6	15 %
Jde o společenskou změnu v ČR po r. 1989	6	15 %
Vlivem školské reformy	5	12,5 %
Reakce na globální změny ve světě	4	10 %
Teze není platná, MKV existuje dlouho	3	7,5 %

¹ Respondenti uváděli libovolný počet odpovědí, procentuelní součet kategorií tedy tvoří více než 100%.

6.7. Jaké všechny typy aktivit lze podle Vás označit jako aktivity MKV?

Celkem k dispozici odpovědí: 40.

Možností odpovědí na tuto otázku byla celá škála: Výčtem různých konkrétních aktivit, které považuje za typické pro multikulturní výchovu, odpovědělo na otázku 52,5 % respondentů, 35 % respondentů uvedlo, že za aktivitu MKV lze označit cokoliv či (doslova) *všechno možné*, a 5 respondentů odpovědělo, že neví.

Za typické aktivity multikulturní výchovy byly považovány tyto aktivity (v závorce následuje počet, kolikrát se odpověď objevila):

- Kulturní akce – zaměřené na multikulturní dialog (7×)
- Vzdělávací akce pro veřejnost (6×)
- Multikulturní večery (4×)
- Vzdělávání studentů (3×)
- Besedy (3×)
- Vzdělávání pedagogů (3×)
- Festivaly – filmové, taneční, divadelní (3×)
- MKV definovaná rámcovým vzdělávacím programem nebo ŠVP (2×)
- Šíření knih do knihoven (2×)
- Kroužky pro děti (2×)
- Semináře a školení (2×)
- Osvětová činnost (2×)
- Kurzy (1×)
- Dílny (1×)
- Hudba (1×)
- Literatura (1×)
- Kampaně (1×)
- Pomoc komunitám (1×)
- Terénní sociální práce (1×)
- Sjezdy a srazy národnostních menšin (1×)
- Mezinárodní výměny (1×)
- Koncerty (1×)
- Výstavy (1×)
- Rozšiřování metodiky MKV (1×)
- Výuka jazyka (1×)
- Cestování (1×)
- Panelové diskuse (1×)
- Diversity management (1×)

Pro některé z těchto respondentů není stěžejní aktivita, ale cílová skupina, pro kterou se aktivity pořádají, a proto jsme dostali odpověď například takto strukturovanou:

- *Jsou to v podstatě projekty, které jsou nějakým způsobem zaměřeny na migranty, uprchlíky, politické migranty a podobné skupiny, na pohyb lidí po planetě, politický nebo ekonomický. Dále všechny projekty, které na základě lidských práv se snaží kultivovat společnost směrem k občanství a k demokracii. Nebo ty, které „bojují“ proti rasismu (i když tenhle slogan nesnáším, už sám v sobě skrývá násilí, jiný mě ale rychle nenapadá), rozumným způsobem omezují násilí, vychovávají k aktivnímu soužití v EU. V širším slova smyslu lze za MKV projekty označit celou oblast společenských věd. Samozřejmě že do kultury spadají i politické strany a jejich chování. Nemusí se tam vždycky opakovat to slovo multikulturnost, aby plnily projekty MKV účel. A velmi důležitou složkou jsou projekty umělecké. Strašně záleží na tom,*

jaké knihy se vydávají, jaké hry se uvádějí, jaké filmy se točí. Média jsou velmi důležitá, a to všechna, to je 100% pravda. Nelze všechno udělat najednou. Ale hrozně důležité jsou lokální nebo regionální projekty. Je potřeba vychovat celou společnost, nejenom děti a ty, co s nimi pracují. Téma je neskutečně široké.

Někteří respondenti naopak vymezili oblasti, které pro ně osobně už nejsou multikulturní výchovou, ale které jsou tímto přívlastkem obecně označovány. Ve všech třech případech kritizovali různé multikulturní večery a multikulturní přehlídky, které jsou ovšem z pohledu těchto respondentů naopak monokulturní:

- *Je otázka, kde lze u multikulturních aktivit stanovit hranici... občas si říkám, zda takové ty akce typu „budeme jíst cizí jídlo“, „oblékne se do cizích šatů“, jsou ještě k něčemu, nebo jestli je to jenom taková fraška. Takže tady někde bych měl tu hranici – pokud je to bez nějakých dodatečných informací, tak to už myslím do multikulturního vzdělávání nepatří...!*
- *Multikulturní aktivity jsou jen takové, které jsou zaměřené na multikulturní dialog, ne na utváření původních kultur. Kazašský večer pro Kazachy prostě nepovažuji za multikulturní akci!*

Čtrnáct respondentů odpovídalo na otázku velmi ze široka, ve smyslu:

- *Za aktivity MKV lze označit vše, co se zaobírá růzností, kulturní identitou...*
- *Všechno možné.*
- *Veškeré vzdělávací aktivity*
- *Cokoliv, kde dochází k interakci, kde dochází k nějaké řízené interakci mezi jedinci odlišných kultur.*
- *Úplně všechny. To se snažíme učitelům vysvětlit – multikulturní výchova se dá dělat v občanské nauce, ale třeba i v matematice. Je to spíš o přístupu učitele, o tom ukázat na to téma téměř v každé minutě, v jakémkoliv předmětu.*

Některé odpovědi v rámci této široké škály byly kritické:

- *MKV aktivity mívají mnoho forem, důležitý je ale obsah.*
- *Dnes je právě označováno jako multikulturní všechno, co si kdo usmyslí, v tom je bohužel ten problém.*

TABULKA 25: Jaké všechny typy aktivit lze podle vás označit jako aktivity MKV?

Odpověď	Počet respondentů	V %
Výčet jednotlivých aktivit	21	52,5 %
Široká škála – „všechno možné“	14	35 %
Nevím, bez odpovědi	5	12,5 %

6.8. Bylo by možné jednotlivé projekty MKV, které jsou u nás realizované, nějakým způsobem roztřídit? Zkuste to...

Celkem k dispozici odpovědí: 26.

Tato otázka zůstala vysokým počtem respondentů, celkem čtrnácti, nezodpovězena. Vedle toho 2 respondenti se domnívají, že jednotlivé projekty MKV nijak roztřídit nelze, a 3 další se domnívají, že lze, avšak nevědí (nebo nevedli) jak.

O samotný sort packing se tedy pokusilo jen 52,5 % respondentů. Někteří z nich přitom navrhovali několik možných způsobů třídění.

Možných druhů třídění se vyskytlo 10 typů, což svědčí o velmi variabilním pojetí multikulturní výchovy různými realizátory. Názory na to jak třídit projekty MKV se i při v tomto velmi malém vzorku 21 osob provádějících sort packing značně rozcházel. Nejvíce respondentů (7) přitom uvedlo, že lze projekty MKV třídit podle typů aktivit, ostatní názory jsou pod hranicí statistické významnosti. Objevily se dále názory, že MKV projekty lze třídit podle jednotlivých skupin v předmětu zájmu, podle cílové skupiny, na projekty s kulturněstandardním a transkulturním přístupem, na dobré a špatné, podle způsobu zprostředkování zkušeností, podle metod, na proinkluzivní a segregáční či podle doby trvání aktivit.

- **Dle typů aktivit.**

- ➔ *Rozdělil bych je na: teoreticky zaměřené na výchovu k toleranci, dramatické projekty a umělecké projekty, interaktivní semináře o poznávání kultur, komunikace a konflikt, interkulturní výchova v širším slova smyslu, výměny, tábory, soutěže, volný čas...*
- ➔ *To třídění by se asi dost uměle dalo udělat na projekty vzdělávací, kulturní, dále projekty, které se snaží o nějakou prevenci kriminality a podobně, a konečně sociální projekty.*
- ➔ *Tak například vzdělávací aktivity a volnočasové, zábavné aktivity.*

- **Dle jednotlivých skupin v předmětu zájmu.**

- ➔ *Podle toho, na jaké skupiny jsou zaměřené: na Romy, na migranty, extremismus, náboženství, tedy podle obsahu...*
- ➔ *Tak jednak: jestli se zabývají jenom třeba Ukrajinci, nebo třeba celou tou cizineckou skupinou, jestli se zabývají i Romy, jestli třeba si kladou za cíl pojmout opravdu celou tu skupinu minorit...*

- **Dle cílové skupiny.**

- ➔ *Natolik se v nich neorientuji, ale myslím si, že je dobré je třídit podle cílových skupin.*
- ➔ *Jestli jsou zaměřeny na majoritu, nebo jen pro cizince, jestli jsou třeba uzavřeny vůči někomu...*
- ➔ *Nejspíš podle cílové skupiny: zda jde třeba o odbornější informace pro pedagogy, nebo o dostávání obecných informací do majority či minority – to je jedno. Jiná cílová skupina je třeba, když se koná nějaký koncert s indickou tanečnicí, anebo třeba když přijde muslim do třídy na besedu. Multikulturní výchova je třeba ale i to, když máte ve třídě spolužáků Ukrajince nebo když měl někdo na vojně kamaráda Cikána – takové zážitky se můžou ve člověku hluboce zapsat.*

- **Kulturněstandardní nebo transkulturní přístup**

- ➔ *Tam je důležitý, jestli je zaměřený hromadně, na skupiny, nebo individuálně, na jednotlivce.*
- ➔ *Dá se to třídit na ty projekty, které pracují se skupinami, nebo na ty, které pracují s jednotlivci; například ty, které mluví o Romech, Vietnamcích atd., a na zbytek. Ale i mezi nimi mohou být zajímavé projekty – třeba Varianty – špatné rozdělení, ale zajímavé metody a aktivity.*

- **Na dobré a špatné.**

- ➔ *Rozděluji projekty na dobré a špatné, nebo spíše nebezpečné.*
- ➔ *Čas ukázal především to, že byly více nebo méně zbytečné projekty, a pak dobré projekty. Jinak to podle mého soudu nemá smysl třídit.*

- **Dle způsobu zprostředkování zkušeností.**

- ➔ *Tak na jedné straně je to asi taková ta multikulturní výchova živým příkladem, tedy umožnit lidem, aby se setkali – vím, že hodně funguje, když spolu lidé něco dělají, hodně se účastní různých kulturních projektů; vím, že mezinárodní dílna přinese pro člověka zřetelně multikulturní zisk v tom, že je zvyklý pracovat s lidmi z různých národů, jazyků. Je s nimi někde třeba deset, čtrnáct dní a musí s nimi vyžít. Stejně tak vím, že pro školy, žáky, pedagogy má multikulturní význam partnerství škol – ve smyslu poznání a soužití s někým jiným. Samozřejmě jsou tu takové vlajkové lodi velkých festivalů, jako třeba United Colors – to je zajímavé, že v téhle oblasti, třeba v hudbě, ti lidé tu multikulturu normálně žijí a vnímají, a potom, když přijde na takové to normální lidské soužití, tak je tam bariéra, i třeba u těch lidí, kteří žijí v nějakém druhu hudby a stylizují se do něj...*
- ➔ *No a na druhé straně je taková ta multikulturní výchova v užším slova smyslu, výukový předmět, školní a vzdělávací programy, besedy.*
- ➔ *Je tedy třeba to třídit na proinkluzivní projekty a takové, které udržují status quo nebo ho i zhoršují: ukazují lidem, že jejich místo je vidět na okraji. Tak jednak je tu osobní, rodinná zkušenost a na druhou stranu zkušenost zprostředkovaná nějakou osobou nebo institucí. Projekty samotné by se snad také daly rozdělit podle způsobu zprostředkování, jestli se to týká těch samotných lidí, nebo jestli jim to bude přes někoho zprostředkováno.*
- ➔ *Za prvé informační projekty působící na úrovni intelektu a za druhé věci působící na úrovni emocí, to co lidi sblíží: třeba divadlo, koncerty, literární večery. Ono se to asi nedá separovat stoprocentně, ale v zásadě asi jsou to dvě základní kategorie.*

- **Dle metod.**

- ➔ *Z metodického hlediska je to frontální vyučování kontra zážitky a zkušenosti.*

- **Proinkluzivní a segregační.**

- ➔ *Já je rozdělují na proinkluzivní a na segregační. Teď je ale otázka, na kolik si ti, kdož je realizují, uvědomují, že mohou tyto projekty působit exkluzivně nebo segregačně. Když někdo dělá takový ten multikulturní týden, já do toho nejdu. Nebo takové ty festivaly... Sejdou se pouze „jinokulturní“ kapely a skupina pod pódiem jsou pouze Romové, tak o jaké integraci to mluvíme? O jaké inkluzi? Proč je to dělené, byť pod záštitou města, bez účasti občanů města? Proč nejsou tyto kapely zařazované do projektů, které město pořádá v letním kině? Proč tam nepřijde primátor, když je to pod jeho záštitou? Je to sice multikulturní akce, ale výchovná pro koho? Ona jenom ukazuje těm imigrantům a Romům, že o ně nemá nikdo zájem a ať se starají v těch „grupách“ sami o sebe. Kdo je tam z majority? Sociální pracovníci, učitelé, stále titíž lidé, nikdo nový... MKV může být projekt integračního centra, které tady sice je, ale co to je za „integrační“ centrum, když je umístěno za (ghettem¹), a tudíž jakýkoliv migrant, který se chce dostat „do města“, musí projet ghettem a zase se vrátit na periferii. Může toto být multikulturní?*

- **Dle doby trvání aktivit.**

- ➔ *Krátkodobé, dlouhodobé, osamocené akce...*

TABULKA 26: Bylo by možné jednotlivé projekty MKV, které jsou u nás realizované, nějakým způsobem roztřídit? Zkuste to...

Odpověď	Specifikace	Počet respondentů	V % ¹
Ano	...ale nevím jak	3	11,5 %
Ano	Dle typů aktivit	7	26,9 %
Ano	Dle jednotlivých skupin v předmětu zájmu	3	11,5 %
Ano	Dle cílové skupiny	3	11,5 %
Ano	Kulturněstandardní X transkulurní přístup	3	11,5 %
Ano	Na dobré a špatné	3	11,5 %
Ano	Dle způsobu zprostředkování zkušeností	3	11,5 %
Ano	Dle metod	2	7,7 %
Ano	Proinkluzivní a segregační	1	3,8 %
Ano	Dle doby trvání aktivit	1	3,8 %
Nelze	- - -	3	11,5 %

6.9. Existují projekty podobné tomu vašemu? Pokud ano, jaké to jsou?

Celkem k dispozici odpovědí: 40.

Odpovědi na tyto otázky byly shodně velmi stručné a kromě odpovědi ano/ne/nevím obsahovaly jen stručnou charakteristiku nebo výčet dalších podobných projektů.

V rámci výčtu dalších projektů MKV/IKV, které respondenti znají, se v nejvyšším počtu případů objevily projekty Variant (celkem 11, je to ovšem zavádějící odpověď, jelikož respondenti mluvili s výzkumníkem vyslaným právě Variantami, tudíž bylo nasnadě právě Varianty uvést), dále (v pořadí) Czechkid (5), projekty Multikulturního centra Praha (4), ZČU Plzeň (2), Jeden svět na školách (2), projekty Salesiánů (2), Zmizelí sousedé (2), Centrum interkulturního vzdělávání(2), CIC (2), Slovo 21 (1), Kabinet MKV Brno (1), Humanitas Profes (1), Divoké husy (1), Institut doškolení v Brně (1).

TABULKA 27: Existují projekty podobné tomu vašemu? Pokud ano, jaké to jsou?

Odpověď	Počet respondentů	V %
Ano	18	45 %
Ano, ale jen několik málo	6	15 %
Ne	4	10 %
Nevíme o nich	9	22,5 %
Existují, ale jen v zahraničí	3	7,5 %

6.10. Kdybyste měl/a svůj projekt srovnat s jinými, jaké by byly rozdíly?

Celkem odpovědí k dispozici: 35.

Otázka nepoložena: 5x.

Obecně se dá říci, že realizátoři si často nejsou jisti tím, zda existují podobné projekty. Je sledovatelné, že se často orientují jen ve svém blízkém okolí, a zda existuje další projekt v republice nebo mimo jejich město, si nejsou jistí. Propojení, spolupráci či podrobnou znalost jiných projektů deklarují jen někteří. Nejčastěji si však respondenti dokáží vybavit nějaký další projekt, který se věnuje analogické

¹ Respondenti uváděli libovolný počet odpovědí, procentuelní součet kategorií tedy tvoří více než 100%.

oblasti jako projekt jimi přímo realizovaný.

Pokud jsou ochotni srovnávat svůj projekt s jiným (neodvažuje se srovnávat, nemá podrobnosti o aspektech jiných projektů nebo nechce srovnávat 5 respondentů), pak 8 respondentů vidí odlišnost svého projektu v metodice projektů (nebo k ní v odpovědi odkazuje), 6 respondentů si myslí, že jejich projekt je v podstatě ojedinělý (např. dva respondenti u dvou analogických projektů ve specifické profesní oblasti se shodují, že patrně jejich zájmové oblasti se nikdo jiný nevěnuje, ale zároveň jsou to právě tyto dva jejich projekty, které se věnují stejné oblasti), 2 uvádějí, že je možné, že jinde to dělají lépe, naopak 4 z odpovídajících jsou toho názoru, že ve srovnatelné oblasti je na tom jejich projekt lépe než projekt jiný.

Odlišnosti projektů jsou celkově reflektovány v těchto aspektech :

- partnerství, metodika, kvalita;
- přístup, pojetí kultury;
- existují komplexnější projekty, zde projektová specializace na jednu metodiku;
- kvalita práce („oni ovšem nedělají vůbec žádnou přípravu“);
- finální produkt je kvalitnější;
- v používané formě;
- zaměření na cílovou skupinu (*jen na jednu skupinu – ať už majoritu či minoritu – kdežto my se snažíme zapojit obě skupiny společně*);
- profilace;
- východiska specializace (specifické prostředí);
- ve výstupu (publikační činnosti) a východisku (od požadavků učitelů);
- je striktně zaměřen na jednu oblast (tj. specializace);
- profilace, tvorba materiálů;
- oslovení několika menšin najednou, menšiny komunikují mezi sebou bez bariér (tj. cílové skupiny se liší);
- v metodice;
- v náskoku, vývoj specifickým směrem, odlišnost obsahu, konceptu;
- metodika, výstupy zdarma;
- atmosféra a detaily, méně odborné, více lidské;
- přístup a důslednost práce;
- metodika a obecná charakteristika;
- pojetí vidění kultury a kulturních skupin;
- zaměřením na rozvoj učitelské dovednosti (profilace na dovednosti a metodiku?);
- zaměření: *Idea je velmi podobná. Jenže Marta dělá tu výzkumnou práci. Pracuje se studentskými výzkumnými týmy, kdežto my jsme šli směrem, že dodáváme informace a učíme je s nimi pracovat*;
- počet proškolených lidí ročně, kvalita obdobná, lektoři společní;
- metoda;
- cíl, záměr: každý projekt je zaměřen na něco jiného;
- záměr: proč je ta MKV poskytována;
- podobná úroveň (jako jsme to dělali my), podobně zaměřen;
- dělají hodně podobných věcí, ale část z toho, a pak mají další část jinou;
- na lektory máme štěstí;
- základními aspekty – tvorba autorské práce;
- projekt je státní, plošný.

TABULKA 28: Kdybyste měl/a svůj projekt srovnat s jinými, jaké by byly rozdíly?

Odpověď	Počet odpovědí	V %
Jmenuje metodiku nebo k ní v odpovědi odkazuje	8	22,9 %
Děláme to pouze my	6	17,1 %
Neodvažuje se srovnávat	5	14,3 %
Ve srovnatelné oblasti je na tom náš projekt lépe	4	11,4 %
Jinde to dělají možná lépe (nebo ve větším rozsahu)	2	5,7 %
Neví, irelevantní odpověď	10	28,6 %

6.11. Jaká je podle vašeho osobního názoru situace v oblasti MKV v ČR? V čem jsou mezery, v čem se dělají chyby? A naopak?

Celkem k dispozici odpovědi: 40.

Odpovědi na tuto otázku jsou poněkud specifické. Zatímco v jiných otázkách se respondenti většinou vyjadřovali k tématům ze své osobní zkušenosti s realizací projektů MKV/IKV nebo podobně zaměřeného projektu, v rámci této otázky komentovali celkovou situaci v oblasti multikulturního vzdělávání v ČR, tedy často hodnotili i jevy, se kterými respondenti nemusejí mít přímou osobní zkušenost.

Otázka je položena negativně, má podbízet respondenta k hledání problémů a mezer, proto realizační tým očekával kriticky naladěné odpovědi a absenci pozitivních hodnocení.

Většina respondentů celkovou situaci nijak nehodnotila, přešla rovnou k výčtu jednotlivých problémů, které považovala za klíčové, nebo uvedla, v jaké oblasti vidí mezeru. Několik respondentů zhodnotilo situaci v oblasti multikulturní výchovy jako neuspokojivou. Pouze 2 respondenti uvedli, že se domnívají, že se situace v této oblasti zlepšila oproti dřívějšímu. Další 9 respondentů uvedlo, že se v situaci neorientují nebo že se ji neodvažují hodnotit. Zbýlých 29 zástupců realizátorů multikulturních nebo interkulturních vzdělávacích programů popisovalo svůj osobní názor na tuto oblast a každý uvedl, kde spatřuje největší mezery a úskalí těchto vzdělávacích programů.

Problémových faktorů byla vyjmenovaná celá řada. Nejčastěji se respondenti shodli v názoru, že hlavní mezery spatřují ve školství, na straně ministerstev a donorů projektů, v teoretických východiscích, nedostatku vzdělávacích materiálů a v celkovém nastavení společnosti.

• Mezery ve školství.

Jako oblast, ve které je nejvíce mezer, byla největším počtem respondentům (celkem 45 % ze všech respondentů) označena oblast školství. Respondenti se shodli, že úroveň výuky průřezového tématu multikulturní výchova je na českých základních a středních školách velmi nízká. Jako největší problém byla opakovaně označena malá připravenost vzdělavatelů včetně neuspokojivého stavu výuky na pedagogických fakultách, dále nepřehledná nabídka dalšího vzdělávání pro učitele, absence pocitu aktuálnosti multikulturního vzdělávání na některých školách a konečně neuspokojivá forma výuky tohoto průřezového tématu na některých školách.

Jednou z opakovaně popisovaných mezer v oblasti školství je nepřipravenost a dále také malý zájem pedagogů na základních a středních školách vyučovat průřezové téma multikulturní výchova. Jak se respondenti domnívají, školská reforma sice vytvořila prostor pro kantory, které téma multikulturní tolerance zajímá a kteří ho mohou plně rozvíjet, ovšem pro větší část kantorů je toto téma buď jen formální záležitost a v praxi se mu věnují pouze minimálně, anebo jsou při jeho aplikování do výuky bezradní. Pedagogové na českých základních a středních školách byli kritizováni našimi respondenty kvůli tomu, že dělají multikulturní výchovu jen formálně, aby splnili požadavky, a taková výuka je tudíž podle nich obsahově prázdná.

Multikulturní (nebo interkulturní) výchova se do nedávné doby (minimálně do konce 20. století) na pedagogických fakultách vůbec nevyučovala, převážná část učitelů tedy neprošla v tomto tématu žádnou odbornou přípravou. I přesto, že část učitelů i škol využila nabídek na další vzdělávání učitelů v této oblasti a zúčastnila se různých kurzů a seminářů, značná část takto z mnoha důvodů neučinila. Způsob, jakým jsou dnes připravováni budoucí učitelé na pedagogických fakultách v oblasti multikulturní výchovy, je spatřován značnou částí respondentů jako nevyhovující. Přibližně čtvrtina respondentů vidí v nevyhovujícím stavu výuky MKV/IKV na pedagogických fakultách českých vysokých škol jeden z klíčových důvodů neuspokojivé situace v této oblasti. Přitom, jak se respondenti domnívají, by se při reformě českého školství mělo začít se změnami ve vzdělávání právě u budoucích pedagogů, což se ale bohužel neděje. Studenti jsou podle respondentů málo seznámeni s multikulturními tématy, neovládají klíčové pojmy a neosvojují si v dostatečné míře pedagogické metody jejich výuky. Výuka MKV na vysokých školách je respondenty hodnocena jako málo kvalitní. Jen málokterý absolvent pedagogické fakulty je schopen samostatně sestavit a vést hodinu MKV/IKV. Přesně nespecifikované, ale podle výpovědí nezanedbatelné procento studentů trpí předsudky vůči některým minoritám. Tyto předsudky si ti z nich, kteří se stanou pedagogy, s sebou nesou i dále.

Z rozhovorů tedy vyplývá názor, že MKV většinou učí lidé, kteří na to nemají žádnou kvalifikaci či aprobaci a kteří zároveň nemají žádné osobní interkulturní zkušenosti. Velká část učitelů má podle respondentů obecně minimální vědomosti v oblastech průřezových témat, toto téma se sami na pedagogických fakultách dříve neučili a značná část z nich neprochází dalším vzděláváním. Učitelé mají často méně interkulturních zkušeností než jejich žáci, a to nejen ti z řad cizinců a příslušníků menšin. Jiní respondenti zase vytýkali některým pedagogům, že nejsou schopni správně sestavovat a vést hodinu multikulturní výchovy. V této souvislosti se objevil názor, že *„Ne každý učitel je schopný, nedovede si hodinu sestavit, řada z nich potřebuje dostat ,návod k použití‘, takovou ,hodinu na klíč‘...“* nebo *„A to my vadí ve školství, kde se jede dle návodné příručky ,Jak dělat MKV‘, a nepřipouští žádné alternativy. Jenže MKV je právě o alternativách. Kupříkladu úroveň MKV u dětí z našeho sdružení ve školách je příšerná. Skoro tam neexistuje. Jen v jedné škole je tam něco jako MKV na střídačku s exkurzem do historie... dělá se téma holocaustu, jiné exkurze, ale na ostatních ZŠ? Ne, vůbec nic...“* Problém je, že neprofesionálně vedená multikulturní výchova může mít negativní vliv, viz dále mezery v teoretických východiscích. Někteří učitelé podle dat plynoucích z rozhovorů sami trpí předsudky vůči některým menšinám, se kterými lze jen těžko pohnout. Někteří z nich tak jen plní požadavky spojené s realizací multikulturní výchovy, přičemž tomu ne zcela dobře rozumí na straně jedné, nebo dokonce se jim takový pohled vnitřně přičí (ale bojí se to projevit navenek, jelikož je to něco proti požadavkům) na straně druhé. Když mají učit pedagogové vnitřně neztotožnění s multikulturní tematikou multikulturní výchovu, je to podle názorů respondentů spíše kontraproduktivní, protože hrozí například to, že vytvoří nebo utvrdí předsudky i v dětech, které učí.

Podle vyjádření některých respondentů je potřeba více pracovat s učiteli, například školit je v těchto oblastech:

- jak pracovat se vzdělávacími materiály (podle některých názorů ne všichni učitelé umějí správně používat literaturu, pracovní listy a jiné výukové pomůcky, takže se stává, že i kvalitní vzdělávací materiál je využíván kontraproduktivně);
- jak sestavit hodinu nebo delší blok multikulturní výchovy;
- jak si poradit s nestandardními situacemi;
- jak pracovat s předsudky, když se ve třídě objeví (podle naší respondentky se často stává, že se pedagogové dostanou do konfliktu, když se při debatě začnou ozývat stereotypy studentů, které ale nejsou schopni vyvrátit, protože nejsou argumentačně dostatečně vybavení).

Podle některých názorů by bylo dobré provádět další vzdělávání učitelů, avšak i zde byl vnímán respondenty problém. Nabídka v oblasti dalšího vzdělávání je nepřehledná, někteří učitelé už jsou navíc

neustálým vzděláváním a víkendovými semináři unaveni a ztrácí o ně zájem. Objevil se i popis situace ze strany jedné organizace, která právě takovéto blokové vzdělávání pedagogů pořádá, že dle jejich zpětné vazby se sice někteří učitelé aktivně účastní semináře nabytými informacemi a zkušenostmi, pak se ale vrátí do školy, kde jsou se svými novými vědomostmi osamoceni a nedokáží je aplikovat do své praxe. Z toho důvodu navrhuje někteří respondenti realizovat multikulturní semináře pro učitele přímo na školách a zapojit do něj pokud možno podstatnou část pedagogických pracovníků. Podle některých respondentů je problém, když se školení dělají příliš interaktivně, na úkor vědomostí. Jiný respondent se domnívá, že „každý, kdo dnes prošel nějakým MK seminářem, si myslí, že toto téma ihned může sám učit. Těmto vzdělavatelům však nadále chybí potřebné znalosti o jiných kulturách, neumí zacházet s typologií a klíčovými pojmy MKV/IKV.“

Téma multikulturní výchovy navíc není na některých středních a základních školách ještě úplně živé, nebo alespoň považované za aktuální, protože školy musejí řešit velké množství dalších problémů. Například počet žáků ve třídě, který se stále na některých školách pohybuje přes 30, není pro interaktivní metody výuky vhodný. V některých českých školách se vyskytují komplikované situace, se kterými si pedagogové nedokáží poradit; například tam, kde existují mezietnické konflikty a kde mají děti i jejich rodiče hodně zakořeněné předsudky. Na jejich řešení podle jedné respondentky nezná nikdo recept, avšak vyučovat MKV v takovém prostředí je možné jen pro pedagoga dobře se orientujícího v tématu, v opačném případě je výsledek kontraproduktivní.

Jak už jsme si několikrát ukázali, samotná výuka multikulturní výchovy je velkou částí respondentů vnímána jako nedostatečná. Někteří vytýkají MKV na školách nízkou míru odbornosti (viz např. argument: „MKV je stále spíše výchovou než předmětem se vzdělávacím obsahem odborných poznatků.“) Jak uvádí jiný respondent, „výuka se v praxi dělá často jako nadstavba, jako jednorázová akce, která se ne příliš pravidelně na škole pořádá, tj. není v realu pojímána v části škol ‚průřezově‘, jak by měla dle RVP být.“ Za všechny si uvedme jeden názor informátorky pracující s dětmi, která má přehled i o situaci na školách: „Nemám pocit, že multikulturní výchova v té formě, v jaké se vyučuje na školách, je v 90 % případů funkční, protože 90 % učitelů nemá páru o tom, co to je. Jelikož multikulturní přístup považují za nějaký postoj nebo pohled na život a žít v respektu, učitelé tohoto pohledu nejsou schopní, a tudíž ani nejsou kompetentní MKV vyučovat. Není to tedy dobře zasazené ve školství. A za druhé, pokud to ve školství probíhá, protože takoví učitelé, co si informace vyhledávají a sami od sebe jezdí na semináře atp., existují, je na takové učitele nahlíženo jako na exoty, a tudíž to vypovídá o tom, že škola není multikulturní. Jsou to nárazové aktivity.“

Jeden respondent se domnívá, že by bylo vhodnější ji zavést jako samostatný předmět, jiný je pro zachování současného modelu, ovšem s nutností připravit lépe učitele v této oblasti.

Někteří respondenti se domnívají, že chybou je, že na školách chybí předmět typu etická výchova, v rámci které by mohl být pěkný prostor i pro pilování multikulturní tolerance a multikulturního soužití.

• **Nedostatek vzdělávacích materiálů.**

S mezerami v oblasti školství úzce souvisí i další označovaná meze, která ovšem tuto oblast přesahuje, a dotýká se tedy i jiných skupin. Dle respondentů je v ČR nedostatek vzdělávacích materiálů, jako jsou učebnice, pracovní listy, podpůrné publikace, kvalitní odborná literatura k tématu. Do češtiny je přeložen jen malý počet kvalitních zahraničních materiálů, cizojazyčné originály v knihovnách rovněž chybí, a jsou tak vzdělavatelům, studentům i širší veřejnosti nedostupné. Vzdělávací materiály sice existují, ale není jich dost na to, aby si mezi nimi učitelé mohli vybírat, takže jak se domnívá jeden respondent, „berou často skoro všechno, co se objeví – tím, že je toho málo. Kdyby těch výukových materiálů bylo víc, tak si mohou vybírat kvalitnější věci a sami si určovat směr.“ Materiály a informace tedy existují, ale je jich málo a jsou nesnadno dostupné (některé pouze na internetu, jiné v zahraničí apod.),

takže si je dokáže vyhledat jen aktivní vzdělavatel („kdo nevyvine extra snahu, nedostane se ke kvalitním informacím – jenže my se právě při MKV musíme soustředit na lidi, kteří zas až tak nechtějí, a může to být třeba tím, že má moc práce, ne nějakou zlou vůlí“).

• **Neproběhla debata o MKV.**

Podle několika respondentů je velkou mezerou v oblasti multikulturního vzdělávání v ČR fakt, že neprobíhá odborná debata o MKV/IKV. Různí vzdělavatelé a realizátoři MKV/IKV programů spolu minimálně komunikují, nepořádají se konference na toto téma, chybí platforma pro odborné diskuse. Každý realizátor si tak hledá svoje pojetí MKV/IKV po svém. Navíc zkušenosti ze zahraničí jsou málo známé, je spíše výjimkou, když někdo ze vzdělavatelů čte cizojazyčnou literaturu nebo si sám aktivně vyhledává informace. Odborné debaty o multikulturním vzdělávání ze zahraničí jsou tak realizátorům MKV/IKV v ČR téměř neznámé.

→ *Je to tady takové tápání, protože pořádná odborná debata o tom, co v rámci MKV chceme, jak se v rámci toho chceme dívat na identitu a tak dále, neproběhla. Chybí tu ten čtyřicetiletý vývoj. Tady si za posledních pět, deset let lidé strašně rychle načetli příručky a knihy. Jenže západ se k tomu, jak to vnímá dnes, dlouho propracovával. My jsme takové rychlokvašky, hledáme se. Chybí mi debata, aby se lidé, kteří se tomu věnují, sešli a řekli si, co jim připadá důležité a z jakých teoretických konceptů chtějí vycházet. A ať pak klidně existuje diverzita. Teď je to takové mlhavé. Melou se jednotlivé přístupy dohromady, je to takové nekoncentrované tápání bez vědomosti o vývoji a o literatuře.*

• **Projekty postavené na mylných teoretických východiscích.**

Co se týče obsahové části výuky MKV a teoretických východisek učitelů v této oblasti, objevuje se prý nezdůvodněný přístup učitelů, který hodnotí ostatní kultury a kulturní odlišnosti z pozic naší kultury, kdy je naše kultura považována za kulturně dominantní a nadřazenou. Další mezeru respondenti viděli v dělení společnosti v hodinách MKV na menšinové (etnické a jiné) skupiny. Tento názor vystihuje respondent z jednoho občanského sdružení:

→ *Možná se najdou dva stejní Vietnamci, ale je to výjimka. Jinak jsme každý jiný. U skupin se ale bohužel v praxi při multikulturní výchově míchají identity se statutem, s etnicitou. Status cizincům u nás dáváme my. Nemůžou za něj, ale chovají se podle něj. Občas je učení se o skupinách banální snůškou generalit, která nikomu nic neřekne. Vezme se jeden model z mnoha milionů. Když ale někde vyjde charakteristika Čechů, spousta lidí se cítí uražena. Jsou přeci takový jen někteří, ano, přesně tak to je, jen někteří. U jiných skupin ale lidem podobný názor jako generalizace nepřijde...*

Tak se podle dat z rozhovorů stává, že distribucí informací o menšinách se namísto původního záměru budovat multikulturní toleranci vytvářejí nebo utvrzují stereotypy a předsudky o jiných kulturách. Další chyba je spatřována v tom, že MKV je často realizována pouze pro úzce ohraničenou skupinu příjemců – někteří realizátoři se zaměřují pouze na majoritní populaci, jiní zase pouze na některé (přesně dané) minority. V pojetí MKV, která je často nastavena tak, že cílové skupině, tedy majoritě, představuje jednotlivé minority, je podle respondentů další úskalí:

→ *Jednak považují za chybu to, že jsou to aktivity určené jen pro úzce ohraničenou skupinu, a také se multikulturní aktivity omezují jen na malý počet kultur. Je zde velký počet různých cizinců, kteří v nich vůbec nejsou zastoupeni.*

Podle jiných respondentů se na školách málo pracuje s různými sociálními a jinými klíčovými pojmy MKV/IKV, což je opět na úkor úspěšné realizace výuky. Podle další respondentky zase „chybí ve

vzdělávání multidisciplinární přístup, který by propojoval poznatky například z pedagogiky, antropologie, psychologie, historie a podobně.“ A dále „pokud se na učebnici přímo neobjevuje slovo multikulturní, učitelé se domnívají, že v této souvislosti pro děti migrantů a Romů neplatí.“

• Mezery na straně ministerstev/donorů a ve způsobu financování.

Především zástupci neziskových organizací si stěžovali na způsob, jakým zejména ministerstva a další donoři vypisují, administrují, řídí a vyhodnocují projekty (grantové výzvy) v oblasti multikulturní výchovy. Jak uvedl jeden respondent s několikaletou praxí v oboru:

- *Z mého pohledu je hlavním problémem skutečnost, že spolupráce jednotlivých ministerstev je omezená a spolupráce ministerstev s neziskovým sektorem také není ideální. To brání kontinuální implementaci dlouhodobých strategií. Což se ale v jiných zemích daří, dobré příklady existují.*

Kritizován je systém rozdělování financí a grantových dotací, například podle jedné respondentky:

- *Úředníci a lidi, kteří rozhodují na ministerstvech, nejsou vůbec odborníci v těchto oborech, nejsou ani učitelé, ale jsou na MŠMT. S tím se bojovat nedá. Když je grantová výzva, podám tam projekt, který opravdu naplňuje metodiku a cíle MKV, ale když to přečte ta úřednice, tak si pod tím nedovede nic představit, nebo tam bude nějaké slovo, kterému nebude rozumět, peníze nedostanu.*

Neziskové organizace si stěžují na systém dotací projektů ze strany českým ministerstev dlouhodobého a koncepčního způsobu práce s cílovou skupinou. Činnost, která musí být vynaložena na fundraising a administrativu projektů, je potom vynakládána na úkor realizace jednotlivých aktivit. Tento systém grantových výzev pak podle jiných vede k tomu, že „se píše projekty podle výzev. Myslím, že problém je v tom, že to tím pádem přitahuje podnikatele, kterým nejde o cíl, a zároveň to dělají lidé, kterým jde o cíl, ale nejsou dostateční profesionálové.“

Další respondenti si stěžují na bezkonceptnost a nesystémovost ze strany státu v některých oblastech, jako je například čerpání dotací z programů EU nebo nastavení některých oblastí MKV. Tato nesystémovost a absence koncepce je pak vidět i v práci neziskových organizací a vzdělávacích institucí. Projekty se realizují bez znalostí potřeb cílových skupin a bez znalostí nabídky jiných (konkurenčních) organizací a institucí.

- *Mám někdy dojem, že aktivity nejsou koordinovány. Taky jsem už slyšel, že když nabízíme školení pro učitele, tak ten zájem není už tak velký, alespoň v Praze. Že už jsou lidi v podstatě přeškolení, ale co se tam reálně děje? Jak vypadá taková výchova ve školní třídě? Na to asi nemůžu odpovídat. Chybí nějaká koncepce, nějaký systém.*
- *Škoda, že není nějaké systematické hodnocení nebo nějaký ten přehled, kdo co poskytuje, do jaké šíře, a aby i ti uživatelé, kteří by to využili, jako třeba ty školy, aby věděli, jaká je nabídka a na co se mohou orientovat. Tak to je možná jediná věc, která tady není.*

• Předsudky ze strany společnosti.

Respondenti shodně popisují jako další ohrožující faktor předsudky a negativní stereotypy, které nalezneme u všech cílových skupin. Žáky a studenty počínaje a učiteli a širokou veřejností konče. I když existence těchto předsudků a negativních důvodů je jedním z důvodů, proč je MKV realizována, přesto ji popisují respondenti jako faktor závažně komplikující úspěšnou realizaci projektů. Jak vystihuje jedna respondentka, setkává se často s názory, „kdy třeba děti samy o sobě říkají, že nejsou rasisti, ale nemají rádi Rusy a Ukrajince, a ‚Vietnamce tu nechceme!‘ Taky se mi někdy stávalo, že když jsem mluvila

o cizincích, tak se vyjadřovaly pozitivně, ale „Romy rádi nemáme!“ Z toho rozhovoru pak vyplýne celkový názor, který si myslí.“

Tato stigmatizace se pak sekundárně přenáší i na pracovníky neziskového sektoru nebo ve školství, kteří s etnickými menšinami pracují:

- *Tak třeba teď narážím na romskou otázku, protože mám pocit, že kdo se zabývá touhle otázkou, tak tomu se tak úplně nedostává uznání ze strany společnosti – ať už jde o učitele nebo třeba terénní pracovníky.*

**TABULKA 29: Jaká je podle vašeho osobního názoru situace v oblasti MKV v ČR?
V čem jsou mezery? V čem se dělají chyby? A naopak?**

Odpověď	Počet odpovědí	V % ⁴
Mezery ve školství	18	45 %
Mezery na straně ministerstev a ve způsobu financování	12	30 %
Projekty postavené na mylných teoretických východiscích	7	17,5 %
Nevím, neorientuji se	9	22,5 %
Nedostatek vzdělávacích materiálů	4	10 %
Neproběhla debata o MKV	4	10 %
Předsudky ze strany společnosti	5	12,5 %
Situace se zlepšuje	2	5 %

1 Respondenti uváděli libovolný počet odpovědí, procentuelní součet kategorií tedy tvoří více než 100%.

7. Závěry výzkumu

Závěry z výzkumu programů MKV je nutné považovat za pouhou sondu provedenou na omezeném vzorku 40 organizací a pracovišť. I přes naši snahu vybrat vzorek programů MKV co nejobektivněji (z vytypovaných 94 projektů jsme vybrali 40 pomocí shlukové analýzy s úmyslem vystihnout co nejširší škálu projektů a na této škále nalézt co nejtypičtější zástupce), nelze považovat výsledky za reprezentativní pro programy MKV v ČR obecně. Vybraný vzorek 40 respondentů jakožto zástupců 40 různých projektů referuje o pestrobarevném spektru projektů multikulturní edukace, které realizují neziskové organizace, univerzitní pracoviště a další subjekty¹. Vybrané projekty se liší nejen svými aktivitami, metodami, cílovými skupinami, rozsahem, délkou či kontinuitou, ale také teoretickým backgroundem a samotným pojetím multikulturality. Toto široké spektrum se opakovaně promítá do odpovědí, pro které je tak příznačná velká variabilita. Respondenti se spíše shodují na definici překážek a bariér při realizaci projektů než na samotné definici multikulturality nebo smyslu MKV jako takové.

Jedním z klíčových výstupů výzkumu je fakt, že multikulturní výchova² se stala pojmem, který málo kdo dokáže definovat či přesně vymezit. Různí realizátoři projektů multikulturní edukace s pojmem operují velmi odlišně, záběr činností a aktivit, které lze touto nálepkou označit, je vnímán velmi široce. Na základě odpovědí respondentů nelze definovat jednotící rámeček multikulturní situace. Zdá se, že respondenti asociují oblast MKV s podstatně širším záběrem aktivit, než je zvykem na mezinárodní úrovni. MKV je asociována v podstatě s jakýmkoli typem aktivit, které nějakým způsobem vedou k řešení multikulturního soužití v dané zemi, od nejrůznějších kulturních akcí přes vzdělávací kurzy a semináře pro různé cílové skupiny, výuku MKV na školách, kroužky pro děti, osvětovou činnost a kampaně až po výuku jazyků či mezinárodní výměny.

Výzkumem se jednoznačně potvrdila vstupní hypotéza, podle níž nastal v posledních letech nečekaně velký nárůst programů a projektů multikulturní výchovy. Podle respondentů došlo k tomuto „boomu“ v realizaci MKV především vlivem politiky Evropské unie a její silné finanční podpory vzniku těchto programů, dále pak i vlivem společenských přeměn v České republice (uváděny jsou nejčastěji společenské reformy v ČR po roce 1989, příchod myšlenky MKV do ČR ze západní Evropy, zvyšující se migrace, globální změny ve světě, rostoucí negativní nálada ve společnosti vůči minoritám nebo například vůle řešit situaci ve společnosti a zvyšovat její informovanost či školská reforma v ČR).³ Velká část respondentů se domnívá, že MKV je do jisté míry módním trendem, který možná právě pro svůj nejasně vymezený obsah a oblíbenost tématu v grantových výzvách⁴ v této oblasti přitahuje značné množství realizátorů.

Situaci v oblasti multikulturní výchovy v ČR obecně hodnotí velká část respondentů jako nevyhovující. Bariéry v úspěšné realizaci projektů byly jmenovány v rámci jednotlivých otázek i napříč celými rozhovory. Při subjektivním hodnocení situace v ČR v oblasti multikulturní edukace byly hlavní mezery spatřovány hlavně ve školství, na straně ministerstev a donorů projektů, v teoretických východiscích ostatních realizátorů MKV programů, v nedostatku vzdělávacích materiálů a v celkovém xenofobním přístupu společnosti.

Jako překážky v realizaci MKV byly u všech cílových skupin shodně uváděny zejména předsudky

1 V našem vzorku cíleně chybějí zástupci projektů MKV realizovaných na středních a základních školách. Bylo tak učiněno zcela záměrně, neboť na SŠ a ZŠ se dnes MKV realizuje povinně v rámci ŠVP, a tak by byla škála realizátorů příliš široká. Zároveň je skupina realizátorů z řad středních a základních škol nesouměřitelná se zbytkem realizátorů. Realizace MKV na SŠ a ZŠ by měla být předmětem samostatného výzkumu. Zde se pouze setkáme s názorem ostatních realizátorů MKV programů na stav a úroveň MKV v rámci školní výuky.

2 Pro zestručnění používáme v závěru obecně používaný termín multikulturní výchova (MKV), přestože značná část respondentů subjektivně preferovala pojem interkulturní vzdělávání (výchova), další dávali přednost pojmu transkulturní vzdělávání, nebo i jinému pojmu (v tom případě se od pojmu MKV dokonce distancovali).

3 Srov. s odpověďmi na otázku po podnětech vyvolávajících potřebu MKV, které zahrnovaly vzrůstající migraci, problémy v soužití v cílových prostorech migrace a jejich prevenci, obecně vzrůstající multikulturalitu a společenskou situaci v ČR.

4 Zde mluvili respondenti o situaci MKV v ČR obecně, závěr se netýká subjektů zapojených do výzkumu. Pro srovnání: z 40 projektů zapojených do výzkumu byla pouze necelá třetina podpořena v rámci výzvy vyhlášené v oblasti podpory multikulturního vzdělávání nebo multikulturního dialogu; z 26 projektů neziskových organizací zapojených do výzkumu byla takto podpořena jen necelá polovina (12).

a xenofobie⁵, nízká motivace a celkový nezáměr o nabízené aktivity. Z některých odpovědí se však dá usuzovat, že bariéry v realizaci programů nepramenily výlučně ze strany cílových skupin, ale také z (nepřiznaného) xenofobního postoje realizátorů a ze špatně nastavených teoretických východisek⁶. Jako bariéry na straně samotných realizátorů⁷ pak respondenti uváděli zejména potíže organizačního charakteru, nedostatek financí, kapacitní problémy, administrativní problémy, v menší míře se objevil také nedostatek zkušeností realizačního týmu pro realizaci projektu, nedostatek času a další potíže.

Nesourodost a variabilita zkoumaných projektů MKV se nejvíce projevila v části výzkumu, která si kladla za cíl analyzovat teoretická východiska. Kromě již deklarované značné roztržitosti a někdy i protichůdnosti teoretických východisek těchto projektů vyšlo najevo, že někteří respondenti se mnohdy jen s obtížemi orientují v teorii, odborné literatuře a faktografické platformě.

Výsledky výzkumu ukazují jednak na nedostatek srozumitelně vedené debaty, jednak na nedostatek publikací týkajících se obecně vzdělávání v diverzitě či v multikulturní výchově jako takové. Těm, kteří realizují programy multikulturní výchovy, jsou často teoretické debaty či odborná literatura nedostupné nebo neznámé, a to i přesto, že debaty mimo Českou republiku jsou velice pestré a existuje nepřehledné množství cizojazyčných zdrojů. Překladové tematické – a běžnému uživateli (např. pedagogovi) srozumitelné – literatury je k aktuálnímu datu v ČR stále poskrovnu. V České republice byla zahájena teoretická debata i publikování teorií o tématu společenské diverzity poměrně pozdě, navíc je dosud známá v podstatě pouze „akademicky“ orientovaným čtenářům. Je tedy poněkud znepokojující, že jen část realizátorů programů MKV čerpá inspirace také ze zahraničních publikací či poznatků. Pohled obohacený právě o perspektivy problematiky vzniklé mimo hranice ČR bývá u realizátorů MKV výjimečný.

Přestože většina respondentů uvádí, že při své práci vychází z nějaké odborné literatury nebo alespoň z praktických odborných materiálů či seminářů, při bližším pohledu na jejich výčet nalezneme u mnohých pracovišť nepřipravenost a teoretickou nesourodost. Dále velká část organizací vychází z neaktuálních, a tedy překonaných konceptů. Odpovědi respondentů však také korespondují se zmiňovanou absencí kvalitních zdrojů v oblasti MKV. S výše zmíněnou skutečností koreluje zjištění, že velká část realizátorů projektů MKV nepovažuje za příliš nutné zvládnout teoretická východiska a místo nich zakládá svou praxi na jiných zdrojích (potažmo někteří dokonce pouze na vlastních zkušenostech), jako jsou „kuchařky multikulturní výchovy“, tj. manuály a praktické příručky, návodně sestavené semináře.

V přímé praxi se dále u mnoha respondentů můžeme setkat zároveň s neporozuměním východiskům, bez zřetele k cílům a celku konání. Tímto neviděním souvislostí ovšem do edukace mohou vstoupit větší „zrůdnosti“, než ty, které si multikulturní výchova ve svých premisách v mnoha případech klade za cíl odstranit. Na druhou stranu je potěšující, že většina respondentů našeho výzkumu si tato rizika uvědomuje a že dokáže vidět a případně eliminovat negativa spojená s aplikací. Část respondentů si uvědomuje a definuje ohrožení, případně negativa v teoretickém nastavení projektů MKV, jakými jsou například vazba na pozitivní diskriminaci, vymezování hranice odlišnosti skupin, kladení důrazu na různorodost, nedostatečná připravenost/kvalifikace lektorů a pedagogů či nekompetentnost poskytovatelů.

Značná nesourodost projektů v jejich teoretických východiscích je patrná i na různém pojetí základních pojmů multikulturní edukace, jako je například kultura nebo multikulturalismus. Ne všichni respondenti se shodnou na širokém pojetí kultury, objevuje se i pojetí kultury jakožto ohraničitelné entity s určitými jasně stanovitelnými kritérii a zároveň s určitým hodnotovým systémem, a to zejména ve vazbě na nějaký národ či etnicitu. Také multikulturalismus je respondenty chápán různými způsoby: například jako sociální fakt⁸, jako přístupový koncept, ideologie, teorie či věda, ale také jako praktický přístup⁹.

5 Respondenti shodně popisují předsudky a negativní stereotypy jako ohrožující faktor, který nalezneme u všech cílových skupin, žáky a studenty počínaje a učiteli a širokou veřejností konče. I když existence těchto předsudků je jedním z důvodů, proč je MKV realizována, přesto ji respondenti popisují jako faktor závažně komplikující úspěšnou realizaci projektů.

6 Tyto odpovědi byly ve výrazné početní menšině.

7 Tj. bariéry na straně samotných realizátorů, které byly respondenty uváděny jako překážky realizace projektu.

8 Tj. respondenti považují za určitou skutečnost to, že lidé navzájem od sebe odlišní spolu koexistují, komunikují, interagují. V odpovědích reflektují život v podmínkách kulturní a sociální rozdílnosti. Pro většinu respondentů je multikulturalismus fenoménem, který pro ně již fakticky „nějak je“.

9 Tedy jako určitá aplikace názoru a optiky, aplikace určitého schématu a konceptu pohledu na situaci. Přičemž tito respondenti preferují v odpovědích přístupy, které ovlivňují kvalitu mezilidských vztahů, respektu, dialogu, výchovného působení apod.

Specifické je dále pojetí pojmu „multikulturní“, který je respondenty v převažující míře vnímán ve smyslu „multietnický“. S oblastí MKV jsou spojována slova jako skupiny cizinců, cizinci, etnické menšiny atd. Dá se tedy říci, že to, co charakterizuje obsah MKV projektů v ČR, je zejména spjato se skupinovými kategoriemi a s potřebou realizátorů řešit postoje skupin k sobě navzájem, nikoli orientovat se na osobnostní pojetí a interpersonální vztahy. Vidíme tedy převažující důraz na skupinovou příslušnost, a dále pak na přeceňování jejího etnického rozměru. Přestože etnické a národnostní kategorie jsou většinou respondentů vnímány jako klíčové, čím dál častěji jsou respondenti ochotni připustit i vlivy dalších skupin na jednotlivce. Etnický aspekt je tak obohacen o oblast náboženství, sexuální orientace, řidčeji také o sociální situaci nebo politické aspekty. V tomto ohledu se zdá, že se česká debata blíží mezinárodnímu vývoji problematiky. Ale i když se v povědomí respondentů rozšiřuje množství témat, o kterých má MKV pojednávat, u většiny z nich nadále přetrvává vnímání, že MKV řeší právě soužití skupin. Naproti tomu dynamicky pojatá individuální identita je kategorie, ve které respondenti uvažují jen zřídka. Z tohoto hlediska tedy můžeme tvrdit, že přetrvává spíše tendence ke kulturněstandardnímu vnímání problematiky než inklinace k jeho transkulturnímu pojetí zaměřenému více na jednotlivce.

Projekty se odlišují též ve škále používaných metod, v odpovědích se vyskytlo celé spektrum klasifikovatelných forem výuky. Respondenti uvádějí, že se snaží, v různém rozsahu a kvalitě, aby edukace byla informativně nosná, formativně účinná, racionálně a emotivně působivá. Dále také aby byla výchovná, přirozená ve svém průběhu i důsledcích, použitelná v praxi, ve skutečném životě, adekvátní pro příjemce, adekvátní pro vyučující. Aby jejich úsilí dostat informaci k příjemci bylo maximálně účinné a jejich energie byla efektivně využita, snaží se učit z minulých chyb, z dobré praxe jiných i z předchozího vlastního dobrého postupu. Přesto je patrné, že někteří realizátoři postupují při své práci spíše intuitivním způsobem (nebo po linii pokus–omyl), než aby plánovali didaktické postupy a systematicky rozvrhovali a vyhodnocovali evaluaci.

Projekty se v neposlední řadě vzájemně liší i v cílech. Respondenti různým způsobem definují, jaký by měl být cíl MKV obecně¹⁰. Co se týče konkrétních cílů jednotlivých projektů, většina respondentů vnímá v souladu s mezinárodním vývojem, že MKV je celostní záležitostí týkající se všech složek lidské bytosti, od kognice přes emoce až po chování. V tomto směru neexistuje mezi respondenty rozpor. Rozdíly se objevují v tom, co je vnímáno jako základ – zda předávání informací vede nutně ke změně postojů, nebo naopak práce na postojích vede ke zvýšené poptávce po nových informacích. Obecně se dá říci, že informace o jinakosti jsou respondenty vnímány jako klíč k tomu naučit se „s těmi druhými“ žít. Z hlediska mezinárodní literatury tento přístup odpovídá trendům z 80. let, které však nemusely ještě zásadněji reagovat na vliv globalizace a provázanosti světa. Všichni respondenti se pak shodují na potřebě změny postojů ve společnosti a na následné změně jednání všech aktérů.

Předkládané závěry z výzkumu jsou první částí dlouhodobého záměru zpracovatele o mapování situace stávající nabídky na trhu institucionální podpory a realizace programů multikulturní výchovy v ČR ve vztahu k různým cílovým skupinám. Výzkum ukázal, že situace v této oblasti se za posledních několik let výrazně změnila. Od roku 2001, kdy se začal program Varianty společnosti Člověk v tísni tomuto tématu intenzivně věnovat, vzrostl počet subjektů, který realizuje projekty multikulturní výchovy, geometrickou řadou. Ačkoliv vydaných titulů rok od roku přibývá a kvalita i spektrum realizovaných projektů se zvětšuje, výzkum dokládá, že seriózní odborná debata na téma multikulturní výchovy je stále v plenkách. Nové poznatky a nová paradigmatata jsou jen ve velmi omezené míře šířeny mezi realizátory programů MKV. Projekty MKV tak mají tendenci se realizovat ve vyjetých kolejích, bez přílišné snahy reagovat na společenské přeměny a aktuální nároky kladené celosvětovým vývojem. Ukazuje se, že další bádání na poli multikulturní výchovy v ČR je nezbytné, stejně jako šíření jeho výsledků zpět mezi realizátory a vzdělavatele.

10 V této souvislosti uvádějí např. narušování předsudků a stereotypů, hledání společných východisek a stabilizaci soužití, dosažení schopnosti adekvátně reagovat na jinakost, otevření možností k poznávání a informování, integraci minorit do společnosti atp.

Příloha 1:

Seznam realizátorů MKV projektů, kteří se účastnili výzkumu

Organizace	Stručný popis projektu	Hlavní cíl / cíle
Berkat: Pontes - Mosty Berkatu	V rámci projektu je naplánováno několik aktivit, které se budou odehrávat ve venkovském Multikulturním centru Rakovice. Je to jednak vzdělávací kurz pro majoritní společnost, kurz češtiny pro migranty, pobyty pro rodiny s dětmi migrantů, víkendová setkání pro experty, čili zaměstnance státního a nestátního sektoru, kteří pracují s migranty, evaluovat přístup, který se zde vůči migrantům vytváří. Vytvoření expertního týmu pro MKV, realizace MKV. Další aktivitou projektu je fundraisingová strategie, rekonstrukce MKC Rakovice.	Vzájemné poznávání života lidí z různých kultur. Umožnit příchozím/migrantům zplnomocnění: stávají se experty na svou zkušenost migrace, adaptace na nové prostředí. Ve vztahu k majoritní společnosti je hlavním cílem spolubytí a korekce stereotypů. Oživit zbudované venkovské komunitní centrum v Rakovicích v jižních Čechách.
Centrum interkulturního vzdělávání, PF UJEP: Interkulturní výchova	Povinné a volitelné kurzy pro studenty pedagogické fakulty oborů speciální pedagogiky, vychovatelství a dalších učitelských oborů, které nesou názvy Interkulturní kompetence I., II., Úvod do interkulturality, Kultura, interkulturalita, interkulturní vzdělávání, Migrace, diverzita, soužití, Migrace a imigrace, Sociální vyloučení, Problémy edukace v tzv. interkulturní realitě, Interkulturní vzdělávání pro mateřské školy, Jak učit o holokaustu, Romský jazyk a komunikace, Dobrovolnictví, Podpora vzdělávání a nízkoprahu.	Příprava budoucího pedagogického a jiného personálu, který pracuje s lidmi tak, aby byli schopni vedení jakéhokoliv dítěte ke klíčovým kompetencím a aby byli schopni připravit je na tzv. rovnost podmínek.
Centrum pro integraci cizinců: Kurzy českého jazyka pro cizince	Realizace kurzů českého jazyka pro cizince. Testování vytvářené metodiky nízkoprahových kurzů při pilotních kurzech v Praze a jejich další šíření do dalších krajů (Budějovice, Plzeň, Vary).	Mít vytvořenou celorepublikovou síť nízkoprahových zařízení, v každém kraji podle potřeby.
Česká charita: Multikulturní centrum Plzeň	Rozsáhlý projekt zahrnující několik druhů činností: Besedy cizinců, kteří mohou říct něco o své kultuře, na školách a na universitě, lektorování o multikulturních tématech a různých kulturách vedené odborníky v dané oblasti. Filmové večery, které zatím se soustřeďují především na ruskojazyčnou kinematografii. Kurz češtiny pro cizince. Provozování dalších drobných, jednorázových akcí, jako třeba semináře na odborná témata – například o české legislativě týkající se cizinců a mnoho dalších.	Maximálně zapojit jednotlivé cizinecké skupiny do společné činnosti – do společných večerů, různých představení, které pořádají jednotlivé komunity. Vytvoření zájmu mezi českou veřejností o otázky cizinecké komunity, a větší informovanost veřejnosti – v Plzni a okolí či přímo její zapojení do této činnosti.
Člověk v tísni / Varianty: Kurz lektorských dovedností pro učitele češtiny jako cizího jazyka	Kurz lektorských dovedností pro učitele češtiny jako cizího jazyka, tak, aby byly schopni pracovat v nízkoprahových kurzech.	Cílem projektu je rozšířit v ČR metodiku nízkoprahových kurzů a vytvořit tady základnu kvalitních lektorů češtiny jako cizího jazyka. Metodicky připravit učitele na nové metody a formy práce v nízkoprahových kurzech pro cizince.
Člověk v tísni / Varianty: Peace exchange	Hlavní myšlenka je zprostředkovat mládeži v Evropě zkušenosti z globálního jihu. Pozve se určitý odborník na dané téma, který vykonává s mladými lidmi určité aktivity. Důležitý je způsob, kterak ty myšlenky lidem předávat – ten by měl být atraktivní a každý rok je nesen trochu jiným tématem či metodou - divadlo, hiphop, sport atp. Dále je přizvaný odborník učí, jak nenásilnou cestou řešit konflikty. Důležitou vedlejší aktivitou je vydání příručky určené pro pracující s mládeží.	Zprv jak řešit konfliktní situace nekonfliktní cestou. Zadruhé zprostředkovat zkušenost z globálního jihu, především z Afriky a Jižní Ameriky. Zatřetí předat tuto zkušenost atraktivním způsobem mladým lidem.
FHS UK, katedra studií občanské společnosti: Czechkid	Projekt je rozsáhlý, jeho podstatnou částí jsou stránky www.czechkid.cz. Snaží se zprostředkovat nový transkulturní pohled na MKV. Na projekt navazovala školení pro učitele podle akreditovaného kurzu. Vytvoření akademické zázemí – rozpracovávání teoretických textů na webstránkách katedry a příprava audiobanky s nahrávkami s různými lidmi, kteří se zabývají multikulturalismem, rozhovory s cizinci, s lidmi z cizinecké policie atd. pro kantory.	Vytvořit a zavést do škol metodiku pro MKV jako průřezové téma.

<p>G5 Plus s.r.o.: Interkulturní výcvik pro zdravotnický personál</p>	<p>Odborná příprava středního zdravotnického personálu a lékařů na práci v zahraničí, jejíž integrální součástí je interkulturní vzdělávání. Oslovování klientů - nemocnic a zdravotnických zařízení v různých zemích světa, kteří následně s G5 plus podepisují smlouvy na to, že jim dodají odborně proškolené zaměstnance. Tyto zaměstnance potom G5 plus vyhledává a připravuje prostřednictvím interkulturních a dalších tréninků pro konkrétní destinaci.</p>	<p>Připravit zdravotnický personál co nejlépe pro vstup do zaměstnání v novém prostředí. Snížit zaměstnavatelům co nejrychleji náklady realizací interkulturního tréninku pro zaměstnance před odjezdem se snahou rychlou adaptací v novém pracovním prostředí.</p>
<p>Generation Europe Foundation: Evropa 2045</p>	<p>Jedná se o výukovou počítačovou hru, která je určená pro doplnění výuky na středních školách, popřípadě na druhém stupni škol základních. Jedná se o on – line „strategii“ - celý kolektiv připojí k internetu, každý z nich dostane vlastní zemi a každý dostane nějakou vizi budoucí Evropy. Vytváření a šíření této počítačové hry. Organizování školení pro učitele o tom, jak hru využívat.</p>	<p>Poskytnout SŠ pomůcku při výuce občanské výchovy a společenských věd.</p>
<p>Institut pontes: Lektor pro interkulturní setkávání</p>	<p>Jedná se o školení lektorů v oblasti česko- německých vztahů s následnou podporou a spoluprací.</p>	<p>Vyškolení lektorů, mít dostatečné množství kvalitních lektorů a seznámit co největší množství lidí s alternativním pojetím kultury.</p>
<p>Institut psychologicko-pedagogického poradenství: Střediska integrace menšin</p>	<p>Projekt má tři hlavní roviny realizace. První je zřízení středisek integrace menšin, druhou je další vzdělávání pracovníků, třetí je mapování a psychosociálních a jiných specifických cílových skupin, tedy výzkumná rovina.</p>	<p>Síť SIM je pilotním projektem, jehož cílem je vytvořit a ověřit systém podpory péče o děti a mladistvé ze sociálně znevýhodněného a kulturně odlišného prostředí. Jeho hlavním záměrem je přispět ke zlepšení podmínek pro integraci těchto dětí a mladistvých v rámci systému vzdělávání i v rámci společnosti.</p>
<p>Kabinet multikulturní výchovy, PdF Masarykova univerzita: Multikulturní výchova</p>	<p>Semináře a přednášky v rámci studia na Pedagogické fakultě MU s názvem Multikulturní výchova pro studenty sociální pedagogiky a dále multikulturní výchova pro studenty dalších oborů (učitelství prvního stupně, sociální pedagogika, vychovatelé a pedagogové volného času atp). Multikulturní výchova má v každém semestru jiný název, např. Základy MKV, MKV v kontextu sociální pedagogiky či Lidská práva v rámci MKV.</p>	<p>Informovat studenty o menšinách a národnostních skupinách.</p>
<p>Katedra pedagogiky, Pedagogická fakulta Západočeské university: Kurs didaktika multikulturní výchovy</p>	<p>Volitelné předměty v rámci studia na pedagogické fakultě nazvané Multikulturní výchova, Interkulturní výchova a vzdělávání, Didaktika multikulturní výchovy.</p>	<p>1) Využit tohoto kurzu k rozvoji učitelských kompetencí – schopnosti zorganizovat si práci, využít různé techniky, přizpůsobit si prostředí třídy a podobně. 2) Osobnostně-sociální rozvoj budoucích pedagogů. 3) představit určitou multikulturní zkušenost, seznámit je s multikulturními tématy.</p>
<p>Klub Hanoi Jiří Kocourek: S vietnamskými dětmi na českých školách</p>	<p>Jedná se o materiál, který podává základní informace o tradicích kultury Vietnamu, o jejich proměnných v ČR a o tom, jak s nimi metodicky pracovat (včetně návrhů konkrétních aktivit a seznamu literatury). Měl by sloužit všem, kteří pracují zejména s vietnamskými dětmi. V pozadí stojí předpoklad, že multikulturní výchova musí být založena na reálných informacích o prostředí česko-vietnamském, nejen na výchovných stanoviscích, která nejsou konfrontována s realitou.</p>	<p>Vybavit pedagogické pracovníky konkrétními metodickými postupy a aktivitami vhodnými pro efektivní práci s vietnamskými dětmi na českých školách a zároveň pro výuku multikulturní výchovy a výchovy k občanství.</p>
<p>Knihovna města Ostravy: Všichni jsme tady doma</p>	<p>Pásmo multikulturních vzdělávacích a tvůrčích volnočasových akcí pro širokou veřejnost – včetně akcí pro děti i pro dospělé. Jde o pět tematických celků, z nichž každý trvá dva měsíce a každý je zaměřen na jinou národnostní menšinu: Vietnamce, Romy, Řeky, Poláky a Slováky.</p>	<p>Podpořit interkulturní dialog a napomoci integraci cizinců, kteří se rozhodli v Ostravě žít. Záměrem je potlačit xenofobii vžitě postoje v ostravské společnosti a navázat s příslušníky menšin pozitivní oboustrannou komunikací, výchova k toleranci.</p>

Člověk v tísní / Varianty : Free2choose	Vytvoření audiovizuálního materiálu sloužícího jako další pomůcka pro hodiny MKV/IKV. Tvorba klipů s tématy střetu lidských práv vhodných pro studenty a k tomu metodiky pro práci s materiálem určené pro učitele. V návaznosti na audiovizuální materiál pořádání veřejných debat a debat na školách a šíření tohoto audiovizuálního materiálu i metodiky.	Vytvořit materiál pro interkulturní vzdělávání, pilotně jej odzkoušet a potom jej rozšířit na stovky až tisíce škol.
Křesťanské centrum pro rodinu Heřmánek: Multikulturní centrum Welcome	Jedná se zaprvé o podporu integrace místních cizinců: zařazení cizojazyčných dětí do MŠ, doučování dětí cizinců v předškolním a školním věku, doučování češtiny. Zadruhé aktivitami zaměřenými na českou veřejnost (výuka MKV v MŠ a ZŠ, kulturní večery na téma různých kultur) zlepšit přijetí cizinců ze strany majoritní populace.	Vytvořit otevřený multikulturní klub, zlepšení vztahů majority s minoritou, usnadnit integraci cizincům.
Liberecké romské sdružení: www.multikulturalita.cz	První pilíř tvoří souhrnné informace pro učitele o multikulturní výchově. Výstup je www.multikultura.cz. Druhým pilířem je publikace. Úvod do multikulturní výchovy. Třetím pilířem jsou vzdělávací kurzy pro učitele. Bonusem je CD romské cimbálové muziky.	Poskytnout informační databázi a konkrétní pomoc při zavádění a realizaci MKV na školách. Vytvořit ucelenou nabídku, vytvořit materiály pro učitele a více informovat o multikulturní výchově jako takové.
Meta o.s. - Sdružení pro příležitosti mladých migrantů: Poradenské a informační centrum	Poradenské informační centrum je zaměřeno na oblast vzdělávání, není to přímo vzdělávání cizinců, ale důraz je kladen na poradenství. Doplňkovou službou poradenství jsou jazykové kurzy češtiny pro cizince a kurzy angličtiny.	Cílem poradenského a informačního centra sdružení META je poskytovat mladým migrantům odborné sociální poradenství v oblasti vzdělávání. Podporou při vzdělávání tak přispívá k posílení rovných příležitostí cílové skupiny i jejímu uplatnění na trhu práce.
Multikulturní centrum Praha: Diversity management	Kurz obsahuje obecný úvod ke kultuře a interkulturní situaci, základní informace o historii dané země, fakta potřebná pro účastníky kurzu ke kulturně senzitivnímu jednání v dané zemi.	Získat klíčové interkulturní kompetence potřebné k úspěchu na globalizovaném trhu práce pro cílovou skupinu.
Multikulturní centrum Praha: Otevřená škola	Kurzy a interaktivní dílny pro pedagogy a studenty pedagogiky (témata: identita, náboženství, konkrétní menšiny), a žáky ZŠ s podobnými tématy.	Integrace etnických minorit, cizinců a znevýhodněných osob do společnosti, usnadnit vzájemné soužití, zvýšení povědomí o menšinách a posílení interkulturních dovedností.
Na Hromádce: Jsme částí země	Děti připravují příspěvky a reportáže s multikulturní tematikou, které jsou nahrávány a vysílány v Českém rozhlasu Plzeň. Příspěvky samy zpracovávají, studují jednotlivá témata a k tomu pro ně sdružení pořádá výlety, exkurze, promítání filmů, debaty, hry, učí je vyhledávat informace v literatuře a na internetu.	Základní cíl je mluvit, upozorňovat a přemýšlet nad naším životem - nás jako obyvatel Země. A ten bližší je mluvit a uvažovat nad tím, jak žijeme tady v Plzni. A třetí cíl je, jak žijeme v našich rodinách, jak se nás dotýkají věci.
Nová škola: Podpora komunitních škol	Poskytovat poradenství a informační servis vybraným školám, které se chtějí přeměnit v komunitní školy. Jedná se o práci s managementem škol, o předávání dovedností komunikace s místními obyvateli, zjišťování jejich potřeb a jejich realizace.	Cílem je přeměna školy - využití potenciálu školy ku prospěchu lidí z jejího okolí.
Nový prostor : Do it for you	Nový prostor koncentruje informace o Diversity Managementu, sociální ekonomice a public procurementu. Tyto přístupy převzaté ze zahraničí modifikuje tak, aby byly vhodné do českého prostředí, a informaci o nich rozšiřuje mezi veřejnost a do komerční sféry - webovými stránkami, publikacemi, pořádáním konferencí a partnerských projektů.	Prostřednictvím produktů jako webové stránky, publikace, CD a konference rozšíření informace o Diversity Managementu do komerční sféry a k české veřejnosti, přispět k integraci sociálně vyčleněných lidí na trh práce.
o.s. Cesta tam a zase zpátky, později o.s. Asimilování?: Asimilování?	Projekt má dvě fáze. První byla tvorba výstavy. Byla vytvořena skupina sestávající z mladých lidí z národnostních menšin žijících v ČR, kteří se setkávali na dvoudenních seminářích, kde si tříbili postoje ke své identitě a jejím důsledkům pro svůj život. Výstava sestává z dvojic panelů ke každé národnosti. Jedna část je tvořena výpovědí mladého člověka, druhá historickými informacemi o národnostní menšině. Druhá fáze projektu je průvodcovský seminář výstavou pro studenty. Následuje výstava pro školy a veřejnost lektorovaná samotnými studenty.	Prostřednictvím výstavy otevřít téma národnostních menšin, poskytnout o nich historické informace, změnit postoj k národnostem prostřednictvím seznámení s konkrétními lidmi a s rolí národnostní identity v jejich životě. Gros tvoří propracovaná práce s průvodcovským týmem: zmocnění studentů do role průvodců a jejich prostřednictvím otevření tématu.

<p>o.s. Zapomenutí, odborná supervize Vzdělávací a kulturní centrum Židovského muzea: Zmizelí sousedé</p>	<p>Projekt nabízí metodiku k samostatné studentské badatelské činnosti, konzultace v průběhu činnosti skupiny, možnosti prezentace výstupu. Jedná se o pátrání po zmizelých lidech (vrstevníků) z jejich okolí v době druhé světové války, a to z rasových důvodů. Studenti bádají v místních archívech, školních archívech, terezínských archívech. Oslovují příbuzné zmizelých, jejich spolužáky. Studenti vytváří výstup: webstránku, publikace, panely výstavy, které dál prezentují.</p>	<p>Cílem je aktivizovat mladé lidi v pátrání po minulosti, naučit je zpracovávat poznatky, prezentovat je. Nabytá zkušenost ovlivní jejich postoje k holokaustu, obrní je proti křivdám, se kterými se mohou setkat, naučí je reagovat na předsudky. Projekt má propojit nejmladší a nejstarší generaci a ovlivnit širokou veřejnost - od aktivně zapojených v pátrání po ty, kteří jen navštíví výstavu. Prosazuje prvky Freinetovy pedagogiky (tisk vlastních textů apod.), činnostní a vrstevnické učení.</p>
<p>OPIIM o.s. - Organizace na podporu integrace menšin: Živá knihovna - Nesudí knihu podle obalu</p>	<p>Živá knihovna je doprovodnou aktivitou kulturních, společenských a vzdělávacích akcí (např. hudební festivaly). Funguje podobně jako běžná knihovna - má svá pravidla, která musí „čtenáři/ky“ dodržovat - ale namísto čtení papírových knih mají „čtenáři/ky“ v Živé knihovně příležitost vést rozhovor se zajímavými osobnostmi, které jsou ve svém životě vystavovány předsudkům na základě svého etnického původu, názorového přesvědčení, zdravotního stavu, životního stylu, sexuální orientace, náboženství či povolání. Tyto osobnosti - „živé knihy“ si po řádné registraci vybírají „čtenáři/ky“ z katalogu knih a během třicetiminutového rozhovoru se mohou „knihy“ ptát na to, s jakými předsudky se vůči sobě setkává, jak se s nimi vyrovnává, zda to, co se říká, je fakt, anebo předsudek, a jaké jsou její životní zkušenosti související s jejím titulem.</p>	<p>Umožnit setkání lidí z menšinové i většinové společnosti, kteří by jinak neměli příležitost se potkat. Přehodnocení předsudků. Umožnit dialog mezi kulturami. Zmírnit diskriminaci.</p>
<p>Partners Czech: Multikulturní výchova</p>	<p>Nejedná se o jeden projekt, ale o ucelený program, kterým se organizace zabývá již deset let. Pořádání workshopů ve školách, tvorba metodiky pro učitele, jak mají učit o multikulturním přístupu a jak otevřít vůbec diskusi na téma v čem jsme jiní a v čem jsme stejní a školení učitelů. Vydání učebnice Výchovu k toleranci a proti rasismu.</p>	<p>Poskytnout učitelům informace o menšinách žijících na území ČR a naučit je, jak efektivně komunikovat a řešit konflikty ve škole.</p>
<p>Poradna pro integraci: Multikulturní centrum Ústí nad Labem</p>	<p>Multikulturní centrum složené z různých komponent: poskytování informací (knihovna, internet zdarma), kurzy českého jazyka, angličtiny, němčiny, počítačové kurzy, akce pro veřejnost i akce pro klienty samotné, komunitní setkávání+P6 a dílny /tance,kluby, kroužky/ pro děti i dospělé, etnické večery, multikulturní festival.</p>	<p>Pomoc a asistence cizincům s uděleným azylem, trvale nebo dlouhodobě žijícím v regionu Ústeckého kraje, při jejich integraci do majoritní společnosti + podporu zachování jejich původní kulturní a historické identity + obohacování většinové společnosti o nové prvky přispívající k rozvoji její multikulturní dimenze.</p>
<p>Poradna pro uprchlíky: Multikulturní centrum Teplice</p>	<p>Multikulturní centrum určené primárně pro žadatele o mezinárodní ochranu, které zahrnuje právní a psychosociální poradenství, výuku českého a anglického jazyka, kurzy práce s počítačem a internetem a motivační kurzy, prostor pro aktivity pro veřejnost sloužící k seznámení se zvyklostmi a kulturou jednotlivých menšin a další aktivity.</p>	<p>Usnadnit žadatelům o mezinárodní ochranu přístup na trh práce.</p>
<p>Prázdninová škola Lipnice: Klíč</p>	<p>Vzdělávací seminář pro učitele s názvem „Multikulturní výchova, rozvojové vzdělávání“, který má napomoci učitelům zorientovat se v průřezovém tématu multikulturní výchova.</p>	<p>Inspirovat k hledání nových přístupů k výuce, vytvořit prostor pro výměnu zkušeností, na vlastní kůži si vyzkoušet klíčové kompetence – dokázat je vlastními slovy pojmenovat a pochopit, ukázat hru jako prostředek všestranného rozvoje osobnosti, který se při správném výběru, vedení a zhodnocení může stát mocným nástrojem vzdělávání.</p>
<p>Sdružení Roztoč: Buďte tu doma</p>	<p>Kontaktování cizinců žijících v Roztokách s nabídkou zapojit jejich děti do činnosti sdružení a lektorovat večer, v němž by prezentovali něco ze své kultury a představili se. Spolupráce na kulturním večeru, podpora cizincům při jejich zapojování do činnosti sdružení.</p>	<p>Rozvoj multikulturního prostředí v regionu Roztok, Libčic, Únětic a okolí; postupné a pozvolné zapojení rodin různých etnik do komunitních aktivit a akcí.</p>

Slovo 21: Žijí vedle nás	Hodiny MKV jsou nabízeny na ZŠ, SŠ, VOŠ. Dvouhodinový program MKV sestává z představení projektu Rodina odvedle, promítání stejnojmenného dokumentu, představení cizince, jeho vyprávění o důvodech imigrace, o své zemi, o zkušenosti imigranta v Česku, následuje diskuse, otázky.	Přiblížit tematiku integrace cizinců žákům a studentům základních, středních a vysokých škol prostřednictvím otevřené diskuse s účastí cizince dlouhodobě žijícího v České republice.
SOZE: Čeština pro cizince	Výuka češtiny pro cizince v rámci státního integračního programu. Ucelený program výuky češtiny složený z jazykových kurzů různého typu. Jedná se o výuku češtiny ve smyslu aktivního komplexu znalostí, komunikačních kompetencí, kulturní orientace, sociální orientace. Existují učebnice pro cizince a azylanty pro tři úrovně, podle evropské stupnice, A1, A2 a B1, které jsou primárně jazykové, ale zohledňují i mimojazykové skutečnosti. Existují i učebnice, které mají název Sociální a kulturní minimum a Sociálně právní minimum. Výuka je kontinuální, jak pokud jde o použité materiály, tak o ten konkrétní průběh.	Naučit cizince hovořit česky a žít v ČR.
SPOLEČNĚ - JEKHEANE: Spolu to dokážeme	Základní myšlenkou je osvěta a prezentace pozitivního příkladu spolupráce minority s majoritou. Jde o vytvoření týmu deseti studentů, který by pak MKV dále prezentoval ve školách a pro veřejnost.	Zprvým vybudování týmu studentů a jeho proškolení, zadruhé prezentace na školách, zatřetí prezentace dobrého příkladu v médiích. Vytvořit kvalifikovaný multikulturní tým, který bude prostřednictvím aktivit seznamovat majoritu se společnými znaky romské a majoritní kultury a zároveň bude vystupovat jako příklad dobré spolupráce Romů a majority.
Středisko Křesťanské Pomoci – Naděje pro život: Středisko multikulturního vzdělávání	Zřízení Centra multikulturního vzdělávání, které bude nositelem multikulturních aktivit. Realizace výuky češtiny a angličtiny pro cizince a Romy, program dětského centra, multikulturní večery s aktivní účastí menšin a cizinců, Den otevřených dveří Azylového domu, veřejná anketa.	Zřízení centra MKV, integrace minorit v Jihlavě, v informování veřejnosti o Romech a cizincích. Rozšíření nabídky služeb využívaných zástupci minorit ve smyslu jejich integrace do společnosti v Jihlavě.
Středisko výzkumu lidských práv: Výchova k multikulturní toleranci	Projekt se realizuje pro vysokoškolské studenty Pedagogické fakulty UK (katedra speciální pedagogiky) pod názvem Tolerance v multikulturním prostředí a mediální gramotnost, jihočeské univerzity (zde běží kurs akreditovaný jako Principy multikulturní tolerance pro katedru sociálních věd a občanské výchovy) a v Ostravě, kde je projekt akreditovaný druhým rokem pod názvem Výchova k multikulturní toleranci. Součástí je sborník s metodikou, která vznikala v rámci projektu.	Zavést na univerzitu kurz, který by se snažil zaplnit to, co ve všeobecném vysokoškolském vzdělávání chybí, a to je vytváření tolerantních postojů mezi lidmi, s využitím toho, co říkají moderní technologie, s reflexí toho, že jsme se stali součástí EU, a toho, že Evropa přestává být světem národních států a stává se multikulturním prostředím.
Ústav teorie a praxe ošetřovatelství, Lékařská fakulta Univerzity Palackého: Multikulturní ošetřovatelství	Jedná se o jednosemestrální volitelný kurz Multikulturní ošetřovatelství, vypisovaný na lékařské fakultě pro studenty prezenčního i kombinovaného studia. Vedle toho nabízí poskytovatel kurzy multikulturního ošetřovatelství pro zdravotníky v rámci celoživotního vzdělávání.	Zvýšit citlivost zdravotníků ke kulturním zvláštnostem. Naučit sestry/lékaře lépe pracovat s pacienty a připravit je pro práci v zahraničí.
YMCA: Nízkoprahový klub Orion	Nízkoprahový klub pro děti a mládež, který nabízí volnočasové aktivity, poradenské centrum, doučování a další aktivity.	Pomoc mladým lidem v tom věku třináct až osmnáct let, s řešením jejich problémů a motivace k jejich řešení. Snížení problémů v regionu v oblasti sociopatologických jevů a poskytnout možnost trávení volného času. Napomoci mladým lidem k integraci do společnosti.
Výzkumný ústav pedagogický: Metodika	Projekt pomáhá pedagogům při realizaci školské reformy, a to především na Metodickém portále. Podporuje tvorbu školních vzdělávacích programů a jejich zavádění do praxe, vytváří a aktualizuje databázi příspěvků. V rámci projektu „Metodika“ je nabízena školám systematická metodická podpora, mimo jiné i (metodické texty na webu, tiskem) v oblasti Multikulturní výchovy.	Vytvoření systematické podpory pedagogů při realizaci školské reformy.

Seznam autorů

Máša Bořkovcová

Markéta Hajská

Dana Moree

Petra Morvayová

Seznam výzkumníků

Máša Bořkovcová

Markéta Hajská

Vratislav Kadlec

Adéla Lábusová

Petra Sedláčková

Jazykové úpravy:

Jan Khol

Jan Křivan

Poděkování za spolupráci:

Janovi Buryánkovi, Tomášovi Hirtovi, Ladislavu Touškovi,

Danielovi Hůlemu, Janovi Rolníkovi, Evě Žákové, Jaroslavovi Faltýnovi,

Daně Moree, Petře Morvayové, Daně Rabiňákové, Iloně Labuťové,

Evě Látalové, Pavlovi Košákovi, Lucii Pivoňkové a Tomášovi Nikolaiovi.

Grafická úprava

Pavel Strnad